

ΤΜΗΜΑ ΔΙΕΘΝΩΝ ΚΑΙ ΕΥΡΩΠΑΪΚΩΝ ΣΤΟΥΔΩΝ

ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ: «Ευρωπαϊκό Δίκαιο & Ευρωπαϊκή Πολιτική»

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ:

« Ο Θεσμός της πολιτικής αιρεσιμότητας κατά την πέμπτη διεύρυνση της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Η σημασία του στην πορεία ένταξης νέων κρατών μελών - Η περίπτωση των δυτικών Βαλκανίων. »

Φοιτήτρια: Ανδριάννα Μαγγανιά (Α.Μ.1205Μ030)

Αθήνα, Ιανουάριος 2008

Επιβλέπων καθηγητής: Κωνσταντίνος Στεφάνου

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ ΣΤΟ ΘΕΣΜΟ ΤΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΑΙΡΕΣΙΜΟΤΗΤΑΣ

0.1	Αποσαφήνιση έννοιας	σελ 1-2
0.2	Περιεχόμενο- Διαστάσεις	σελ 3-5
0.3	Είδη αιρεσιμότητας Ε.Ε.	σελ 6-9
0.4	Νομικό πλαίσιο	σελ 10-12
0.5	Ιστορική εξέλιξη	σελ 13-20
0.6	Στάδια διαδικασίας	σελ 21-24

A ΜΕΡΟΣ «Η μετάβαση των χωρών της κεντρικής και της ανατολικής Ευρώπης στη Δημοκρατία»

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1 : «Η πρώτη φάση της πέμπτης διεύρυνσης.»
σελ 25-28

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2 : « Οι ουραγοί στην πορεία προς τη δημοκρατία. Η εφαρμογή της πολιτικής αιρεσιμότητας στις περιπτώσεις της Σλοβακίας, Λετονίας και Εσθονίας» σελ 29-39

2.α Σλοβακία

2.β Λετονία

2.γ Εσθονία

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3 : "Οι πρωτοπόροι των μεταρρυθμίσεων. Η εφαρμογή του θεσμού της πολιτικής αιρεσιμότητας στις περιπτώσεις της Πολωνίας, της Ουγγαρίας και στην ιδιόζουσα περίπτωση της Κύπρου». σελ 40 -46

3.α Πολωνία

3.β Ουγγαρία

3.γ Κύπρος

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4 : « Η δεύτερη φάση της πέμπτης διεύρυνσης. Η εφαρμογή της πολιτικής αιρεσιμότητας στις περιπτώσεις της Ρουμανίας και της Βουλγαρίας» σελ 47 - 55

4.α Ο δύσκολος δρόμος της ένταξης στην ευρωπαϊκή οικογένεια

4.β Ρουμανία

4.γ Βουλγαρία

4.δ Η δικλείδα ασφαλείας

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5 : «Κριτική αποτίμηση του θεσμού της πολιτικής αιρεσιμότητας κατά την πέμπτη διεύρυνση» σελ 56-73

5.α Τα αποτελέσματα της εφαρμογής στις 10 χώρες ΚΑΕ

5.β Η επίδραση του θεσμού της αιρεσιμότητας στη Βουλγαρία και τη Ρουμανία. Οι πρώτες αλλαγές που διαφαίνονται στη λειτουργία του θεσμού

ΜΕΡΟΣ Β « Προς μία ευρύτερη Ευρώπη. Η ευαίσθητη περίπτωση των Δυτικών Βαλκανίων»

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1 : « Τα πρώτα δειλά βήματα» σελ 73-80

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2: « Η απόπειρα εφαρμογής της πολιτικής αιρεσιμότητας στην περιοχή» σελ 81 - 91

2.α Κροατία

2.β Fyrom

2.γ Αλβανία

2.δ Βοσνία Ερζεγοβίνη

2.ε Σερβία

2.στ Κοσσυφοπέδιο

2.ζ Μαυροβούνιο

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3 : «Ο θεσμός της πολιτικής αιρεσιμότητας μπροστά σε ένα κρίσιμο σταυροδρόμι» σελ 92-95

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ σελ 95-110

ΠΗΓΕΣ

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Αυτή η διπλωματική εργασία θα επιχειρήσει να πραγματευθεί το θέμα της εφαρμογής της πολιτικής αιρεσιμότητας κατά την πέμπτη διεύρυνση της Ευρωπαϊκής Ένωσης αλλά και τη σημασία του στην πορεία ένταξης νέων κρατών μελών, δίνοντας ιδιαίτερη βαρύτητα στην περίπτωση των δυτικών Βαλκανίων.

Στην εισαγωγή θα ορίσουμε το περιεχόμενο του όρου της πολιτικής αιρεσιμότητας, που ασκεί η Ε.Ε. Θα δούμε πως αυτός ο θεσμός ενεργοποιείται, τα είδη του, τα στάδια της διαδικασίας αλλά και το πεδίο εφαρμογής του. Θα επιχειρήσουμε τέλος να κάνουμε μία ιστορική αναδρομή εντοπίζοντας τις αλλαγές που επήλθαν με το πέρασμα των χρόνων.

Στο πρώτο μέρος θα μελετήσουμε το ρόλο της πολιτικής αιρεσιμότητας, μετά την Κοπεγχάγη, στην πορεία ένταξης των δώδεκα νέων χωρών στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Θα εστιάσουμε την προσοχή μας σε χαρακτηριστικά παραδείγματα χωρών που ήταν ουραγοί στην πορεία προς τη δημοκρατική μετάβαση όπως η Σλοβακία και η Ρουμανία αλλά σε περιπτώσεις χωρών που έκαναν θεαματικές προόδους, από την πρώτη κιόλας στιγμή όπου ξεκίνησαν οι διαπραγματεύσεις όπως η Ουγγαρία και η Πολωνία. Θα επιχειρήσουμε τέλος να προβούμε σε μία κριτική προσέγγιση της όλης διαδικασίας, αναδεικνύοντας τα κακώς κείμενα αλλά και τα θετικά στοιχεία που προέκυψαν από την εφαρμογή του θεσμού της αιρεσιμότητας στην τελευταία διεύρυνση της Ε.Ε..

Το δεύτερο μέρος της εργασίας θα είναι αφιερωμένο στα κράτη των δυτικών Βαλκανίων, δηλαδή την Κροατία, την πρώην Γιουγκοσλαβική Δημοκρατία της Μακεδονίας, την Αλβανία, τη Σερβία, το Μαυροβούνιο, καθώς και τη Βοσνία-Ερζεγοβίνη, που φιλοδοξούν να συμμετάσχουν στο ενωσιακό οικοδόμημα. Ήδη τον Ιούνιο του 2003, η διάσκεψη κορυφής Ε.Ε. - Δυτικών Βαλκανίων στην Θεσσαλονίκη επιβεβαίωσε ότι η Ε.Ε.

στηρίζει την ευρωπαϊκή προοπτική αυτών των κρατών. Θα μελετήσουμε τις συμφωνίες Σταθεροποίησης και Σύνδεσης που έχει υπογράψει η Ευρωπαϊκή Ένωση με την Κροατία και τη Fyrom, οι οποίες ξεχωρίζουν από το γεγονός ότι περιλαμβάνουν για πρώτη φορά ρήτρες καλής γειτονίας αλλά και θα δούμε κατά περίπτωση τα πρώτα σημάδια εφαρμογής της πολιτικής αιρεσιμότητας, στην ευαίσθητη αυτή περιοχή.

Τελικώς, μέσω της έρευνας που θα πραγματοποιήσουμε φιλοδοξούμε να φτάσουμε σε συμπεράσματα για τη μελλοντική εξέλιξη του μηχανισμού της αιρεσιμότητας στη διαδικασία της διεύρυνσης. Ο θεσμός αυτός που έχει στο ενεργητικό του σημαντικά αποτελέσματα όσο αφορά την προσαρμογή των νέων κρατών μελών θα έχει την ίδια επιτυχία, όταν η ένταξη θα φαντάζει αβέβαιη και σε μακρινό χρονικό ορίζοντα, όπως συμβαίνει στην περίπτωση των κρατών των δυτικών Βαλκανίων; Ενδιαφέρον ακόμη παρουσιάζει να δούμε εάν ο μηχανισμός της αιρεσιμότητας θα υποστεί μετάλλαξη, και εάν η Ευρωπαϊκή Ένωση θα υιοθετήσει πιο χαλαρές προδιαγραφές προκειμένου να μπορέσει να συμπεριλάβει και άλλες χώρες στους κόλπους της ή ακόμη πιο αυστηρές έτσι ώστε να εξασφαλίσει ότι δεν θα τεθεί σε κίνδυνο το ενοποιητικό εγχείρημα.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ ΣΤΟ ΘΕΣΜΟ ΤΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΑΙΡΕΣΙΜΟΤΗΤΑΣ

0.1 Αποσαφήνιση έννοιας

Με τον όρο πολιτική αιρεσιμότητα εννοούμε την χορήγηση εκ μέρους ενός κράτους ή διεθνούς οργανισμού προνομίων (όπως βοήθεια εμπορική συνεργασία, επαφές σε πολιτικό επίπεδο ή υποψηφιότητα για ένταξη σε διεθνή οργανισμό) σε ένα άλλο κράτος, με την προϋπόθεση ότι εκείνο θα εκπληρώσει κάποιες προϋποθέσεις οι οποίες αφορούν στην προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και την προώθηση των δημοκρατικών αρχών¹.

Ως θετική αιρεσιμότητα μπορούμε να περιγράψουμε την υπόσχεση για επιβράβευση σε ένα κράτος, εάν εκπληρώσει τις προϋποθέσεις, ενώ αρνητική αιρεσιμότητα έχει να κάνει με την μείωση ή τη διακοπή αυτών των οφελών εάν το κράτος παραβιάσει τους όρους της συμφωνίας.

Κατά την εφαρμογή του θεσμού της αιρεσιμότητας, ένας κοινωνικός παράγοντας χρησιμοποιεί το μηχανισμό της επιβολής για να αλλάξει συμπεριφορά ενός άλλου παράγοντα. Η επιβολή είναι μία μορφή κοινωνικού ελέγχου μέσω της οποίας η κοινωνική συμπεριφορά επιβραβεύεται ενώ η αντικοινωνική τιμωρείται. Βασίζεται στην προσδοκία ότι μετά από ένα εύλογο χρονικό διάστημα οι παράγοντες που είναι αποδέκτες της πολιτικής αιρεσιμότητας προσκολλώνται στην κοινωνική συμπεριφορά προκειμένου να αποφύγουν την τιμωρία και να συνεχίσουν να επιβραβεύονται.

Η πολιτική αιρεσιμότητα είναι μία στρατηγική επιβολής η οποία χρησιμοποιείται από τους Διεθνείς Οργανισμούς και άλλους διεθνείς

¹ Smith, Karen Elizabeth (1997) "The use of political conditionality in the EU's relations with third countries: How effective?" *Paper for the ECSA International Conference*, Seattle, p.p. 4.

δρώντες ώστε να επιτευχθεί ή να σταθεροποιηθεί η πολιτική αλλαγή σε κρατικό επίπεδο. Όλοι οι σημαντικοί ευρωπαϊκοί περιφερειακοί οργανισμοί έχουν χρησιμοποιήσει την πολιτική αιρεσιμότητα για να προωθήσουν τα ανθρώπινα δικαιώματα, το κράτος δικαίου και τη δημοκρατία στην κεντρική και ανατολική Ευρώπη, μετά την πτώση του Κομμουνισμού. Κατά την εφαρμογή της πολιτικής αιρεσιμότητας θέτουν την υιοθέτηση φιλελεύθερων και δημοκρατικών κανόνων ως προϋπόθεση για την παροχή αμοιβών από τη δυτική διεθνή κοινότητα προς τις χώρες αυτές. Η επιβράβευση μπορεί να είναι είτε κοινωνική, η οποία παρέχεται με τη μορφή διεθνούς αναγνώρισης ή δημόσιας επιβράβευσης από ένα διεθνή οργανισμό είτε υλική, όπως π.χ. οικονομική βοήθεια απελευθέρωση εμπορίου, προστασία σε στρατιωτικό επίπεδο².

Με ελάχιστες μόνο εξαιρέσεις ο θεσμός της πολιτικής αιρεσιμότητας που χρησιμοποιούν οι ευρωπαϊκοί περιφερειακοί οργανισμοί βασίζεται στην έννοια της ανταμοιβής. Εάν η κυβέρνηση της εκάστοτε χώρας δεν συμμορφωθεί με τους όρους, τότε ο περιφερειακός οργανισμός αποστερεί την ανταμοιβή. Συνεπώς τα κράτη αυτά παραμερίζονται από τη διεθνή κοινότητα, αποκλείονται από τις εξωτερικές πηγές και μένουν πίσω στην πορεία προς την ένταξη, ακούγοντας παρόλα αυτά την υπόσχεση ότι θα γίνουν δεκτοί με θέρμη, όταν κι εφόσον εκπληρώσουν τα πολιτικά κριτήρια.

Σε δύο μόνο περιπτώσεις υπήρξαν παρεκκλίσεις από αυτή τη στρατηγική που βασίζεται στη θεωρία της ανταμοιβής : Στη Βοσνία Ερζεγοβίνη και στο Κόσοβο. Και στις δύο αυτές περιπτώσεις, η διεθνής κοινότητα αισθάνθηκε την επιταγή να δράσει πέρα από μία λογική ανταμοιβής, προκειμένου να βάλει τέλος στις εθνοκαθάρσεις, που ελάμβαναν χώρα.

² Schimmelfennig, Frank (2007) "European regional Organizations, political conditionality and democratic transformation in Eastern Europe", *East European Politics and Societies*, Vol 21, No 1, p.p. 127.

Μέσα στο ίδιο πλαίσιο λειτουργεί η πολιτική αιρεσιμότητα της Ε.Ε. , που βασίζεται στο μηχανισμό της επιβολής μέσω επιβράβευσης . Η Ε.Ε. προσφέρει δύο είδη επιβράβευσης στις χώρες μη μέλη: οικονομική βοήθεια, θεσμικούς δεσμούς και στο τελευταίο στάδιο τη δυνατότητα συμμετοχής στο ευρωπαϊκό οικοδόμημα. Τα πιο σημαντικά προγράμματα οικονομικής βοήθειας προς ευρωπαϊκές χώρες μη μέλη, κατά τη μεταψυχροπολεμική εποχή, είναι τα Tacis και Phare. Προσέφεραν τεχνική και οικονομική βοήθεια για τη μετάβαση των χωρών ΚΑΕ στην οικονομία της αγοράς³.

0.2 Περιεχόμενο – Διαστάσεις

Σε γενικές γραμμές η επιτυχία του θεσμού της αιρεσιμότητας βασίζεται σε τρεις προϋποθέσεις : Στο μέγεθος της διεθνούς ανταμοιβής, στο μέγεθος του εσωτερικού κόστους από την υιοθέτηση των όρων και στην αξιοπιστία της πολιτικής αιρεσιμότητας. Πρώτα από όλα το μέγεθος της διεθνούς ανταμοιβής θα πρέπει να υπερβαίνει το πολιτικό κόστος που πληρώνει η κυβέρνηση της χώρας προκειμένου να ικανοποιήσει τις διεθνείς επιταγές. Δεύτερον , η πολιτική αιρεσιμότητα πρέπει να είναι αξιόπιστη. Οι όροι που θέτει η διεθνής κοινότητα πρέπει να είναι ξεκάθαροι και σαφείς. Τρίτον και πιο σημαντικό η κυβέρνηση της συγκεκριμένης χώρας πρέπει να γνωρίζει ότι θα πάρει την ανταμοιβή όταν οι όροι εκπληρωθούν και ότι σε διαφορετική περίπτωση θα την αποστερηθεί.

Η μεταφορά κοινοτικής νομοθεσίας και η αποτελεσματικότητα της εξηγείται καλύτερα με βάση το μοντέλο των εξωτερικών κινήτρων

³ Schimmelfennig Frank, Engert Stefan, Knobel Heiko (2003) "Costs, Commitment and Compliance: The impact of EU democratic conditionality on Latvia, Slovakia and Turkey", *Journal of Common Market Studies*, vol 41, number 3, p.p. 496.

«external incentives», αναφορικά με την αξιοπιστία του θεσμού της αιρεσιμότητας και τις συνέπειες που έχει η μεταφορά αυτή.

Το μοντέλο των εξωτερικών κινήτρων υποστηρίζει ότι με τη χρήση της αιρεσιμότητας στόχος του δρώντος, στην περίπτωση μας της Ε.Ε. είναι η κυβέρνηση της κάθε χώρας. Η στόχευση επιτυγχάνεται με δύο τρόπους: είτε απευθείας μέσω διακυβερνητικών διαπραγματεύσεων είτε έμμεσα με την ενδυνάμωση τοπικών παραγόντων, που συνήθως αντιτίθενται στην κυβέρνηση. Όμως είτε στη μία ή στην άλλη περίπτωση στο τέλος η μεταφορά των κοινοτικών κανόνων απαιτεί την έγκριση της εκάστοτε κυβέρνησης η οποία προσπαθεί να ισορροπήσει μεταξύ της Ε.Ε. των εσωτερικών και διεθνών πιέσεων και να αυξήσει στο μέγιστο τα δικά της πολιτικά κέρδη. Σύμφωνα με το μοντέλο των εξωτερικών κινήτρων ένα κράτος υιοθετεί τους κοινοτικούς κανόνες εάν τα κέρδη που έχει να αποκομίσει από την Ε.Ε είναι μεγαλύτερα από το εσωτερικό κόστος. Η αποτελεσματικότητα της αιρεσιμότητας εξαρτάται : α) από την ακρίβεια των κριτηρίων προς εκπλήρωση, β) από το μέγεθος και την ταχύτητα των οφελών , γ) από την αξιοπιστία των απειλών και των υποσχέσεων, δ) από το μέγεθος των συνεπειών⁴.

Παράλληλα υπάρχει και το μοντέλο social learning , το οποίο έχει εμπνευστεί από τον κοινωνικό κονστρουκτιβισμό. Σύμφωνα με αυτό οι παράγοντες που εμπλέκονται στη διαδικασία έχουν ως στόχο να εσωτερικεύσουν ομοιότητες, αξίες και νόρμες. Μεταξύ εναλλακτικών επιλογών δράσης επιλέγουν εκείνη που είναι πιο κατάλληλη και νόμιμη.

Οι εκπρόσωποι του συγκεκριμένου μοντέλου υποστηρίζουν ότι αυτό που επηρεάζει αποφασιστικά τη διαδικασία υιοθέτησης νόμων και κανόνων είναι η νομιμότητα των κανόνων και η καταλληλότητα της συμπεριφοράς (και όχι η διαπραγμάτευση για όρους και επιβραβεύσεις), η δύναμη της

⁴ Schimmelfennig Frank, Sedelmeier Ulrich (2004) "Governance by Conditionality: EU rule transfer to the candidate countries of central and eastern Europe" *Journal of European Public Policy*, p.p. 664.

πειθούς (και όχι ο καταναγκασμός) κι η περίπλοκη διαδικασία μάθησης (αντί για την μηχανική αποδοχή). Υπό αυτό το πρίσμα, η Ε.Ε. είναι ένας επίσημος οργανισμός, μίας ευρωπαϊκής διεθνούς κοινότητας, η οποία διακρίνεται από μία αίσθηση συλλογικής ταυτότητας, κοινές αξίες και κοινούς κανόνες. Άρα το εάν μία χώρα που δεν είναι μέλος της Ε.Ε. θα υιοθετήσει κοινοτικούς νόμους εξαρτάται από το κατά πόσο πιστεύει ότι αυτοί οι νόμοι συμβαδίζουν με την κοινή ταυτότητα και τις κοινές ευρωπαϊκές αξίες. Το γενικό επιχείρημα αυτής της θεωρίας είναι ότι « μία χώρα αφομοιώνει το κοινοτικό δίκαιο, μόνο εάν πειστεί για την καταλληλότητα και χρησιμότητά του».

Σύμφωνα τέλος με το μοντέλο lesson drawing οι χώρες υιοθετούν τους κοινοτικούς κανόνες χωρίς κίνητρα ή πειθώ, καθώς οι πολίτες βλέπουν την Ε.Ε. ως μία εναλλακτική λύση και ως μία απάντηση στη δυσарέσκεια που υπάρχει έναντι της εσωτερικής καθεστηκυίας τάξης. Άρα « μία χώρα υιοθετεί τους κοινοτικούς νόμους όταν περιμένει ότι αυτοί οι νόμοι θα λύσουν αποτελεσματικά τα εσωτερικά προβλήματα που υπάρχουν»⁵.

Συνήθως οι περιφερειακοί οργανισμοί, όπως Οργανισμός για τη Συνεργασία και την Ασφάλεια στην Ευρώπη ή το Συμβούλιο της Ευρώπης δεν έχουν σημαντικά πολιτικά οφέλη να προσφέρουν ως δέλεαρ. Βασίζονται κυρίως στις εξειδικευμένες γνώσεις τους, στη δύναμη της πειθούς, τις κοινωνικές πρωτοβουλίες και γι' αυτό δεν μπορούν να παράγουν δημοκρατική αλλαγή εκτός και εάν η κριτική που ασκούν ληφθεί υπόψη από την Ευρωπαϊκή Ένωση και το ΝΑΤΟ. Αυτό διαφάνηκε καθαρά στον τομέα του σεβασμού των δικαιωμάτων των μειονοτήτων στις περιπτώσεις της Εσθονίας και της Λετονίας, που θα εξετάσουμε αναλυτικότερα στη συνέχεια.

⁵ Schimmelfennig Frank, Sedelmeier Ulrich (2004) "Governance by Conditionality: EU rule transfer to the candidate countries of central and eastern Europe" *Journal of European Public Policy*, p.p. 668.

Για πολλά χρόνια ο Ειδικός απεσταλμένος για θέματα μειονοτήτων του Οργανισμού για τη Συνεργασία και την Ασφάλεια στην Ευρώπη προσπάθησε να πείσει τις κυβερνήσεις και τα κοινοβούλια των δύο αυτών χωρών να φιλελευθεροποιήσουν του νόμους ιθαγένειας και να παραχωρήσουν μειονοτικά δικαιώματα στις μεγάλες μάζες πληθυσμού που μιλούσαν ρωσικά. Αυτές οι προσπάθειες απέφεραν καρπούς μόνο όταν η Ευρωπαϊκή Ένωση και το NATO περιέλαβαν τις συστάσεις αυτές στους όρους που έθεσαν ως προϋπόθεση για ένταξη στις δύο χώρες, στα μέσα της δεκαετίας του '90⁶.

0.3 Είδη αιρεσιμότητας που ασκεί η Ε.Ε.

Διακρίνουμε δύο είδη εξωτερικής διακυβέρνησης ασκούμενα από την Ε.Ε.: τη δημοκρατική αιρεσιμότητα και την αιρεσιμότητα του κοινοτικού κεκτημένου. Καταρχήν, η δημοκρατική ή πολιτική αιρεσιμότητα έχει να κάνει με τις βασικές πολιτικές αρχές της Ε.Ε., το σεβασμό των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και φιλελεύθερη δημοκρατία. Αυτού του είδους η αιρεσιμότητα ξεκίνησε από τις πρώτες κιόλας ημέρες της μετακομμουνιστικής μετάβασης στην κεντρική και ανατολική Ευρώπη. Σε αυτήν την περίπτωση η αιρεσιμότητα χρησιμοποιείται κυρίως στο στάδιο της εγκαθίδρυσης επαφών και δεσμών μεταξύ των θεσμικών οργάνων των δύο μερών αλλά και στο στάδιο της έναρξης ενταξιακών διαπραγματεύσεων. Όταν αρχίσουν οι ενταξιακές διαπραγματεύσεις η εφαρμογή της δημοκρατικής αιρεσιμότητας υπαναχωρεί, αν και η Επιτροπή συνεχίζει να ελέγχει την εφαρμογή των δημοκρατικών αρχών,

⁶ Schimmelfennig, Frank (2007) "European regional Organizations, political conditionality and democratic transformation in Eastern Europe", *East European Politics and Societies*, Vol 21, No 1, p.p. 128.

απειλώντας να διακόψει οποιαδήποτε στιγμή τις διαπραγματεύσεις εάν διαπιστώσει παραβίασή τους⁷.

Η αιρεσιμότητα του κοινοτικού κεκτημένου αφορά αποκλειστικά την υιοθέτηση των συγκεκριμένων νόμων και κανόνων του κοινοτικού κεκτημένου,. Αυτού του είδους η αιρεσιμότητα χρησιμοποιείται συνήθως όταν η υποψήφια χώρα βρίσκεται στις τελικές προετοιμασίες για την ένταξη αν και στην περίπτωση των χωρών ΚΑΕ, η Ε.Ε. επέβαλλε την συμμόρφωση με το κοινοτικό κεκτημένο ακόμη και ως όρο για την έναρξη των διαπραγματεύσεων. Αυτού του είδους η αιρεσιμότητα ξεκίνησε με την Λευκή Βίβλο του 1995 και άρχισε η πρακτική εφαρμογή της κατά το ξεκίνημα των ενταξιακών διαπραγματεύσεων με τις χώρες ΚΑΕ το 1998.

Η μορφή της αιρεσιμότητας που κάθε φορά χρησιμοποιείται έχει ιδιαίζουσα αξία και στη διαμόρφωση των αποτελεσμάτων. Στο πλαίσιο της δημοκρατικής αιρεσιμότητας, οι συνέπειες που γίνονται αισθητές στο εσωτερικό της χώρας μειώνουν αποφασιστικά την αποτελεσματικότητα της-ακόμη και όταν είναι αξιόπιστη ή η επιβράβευση που προσφέρει είναι πολύ σημαντική. Οι αυταρχικές κυβερνήσεις απορρίπτουν την προσφορά της ένταξης, μπροστά στον κίνδυνο να επωμιστούν το πολιτικό κόστος που επιφέρει η υιοθέτηση κάποιων κριτηρίων και η εφαρμογή φιλελεύθερων μέτρων.

Αντιθέτως στο πλαίσιο της αιρεσιμότητας του κοινοτικού κεκτημένου, οι συνέπειες που επέρχονται με τη μεταφορά στην εσωτερική νομοθεσία των

⁷ Schimmelfennig Frank, Sedelmeier Ulrich (2004) "Governance by Conditionality: EU rule transfer to the candidate countries of central and eastern Europe" *Journal of European Public Policy*, p.p. 669.

ευρωπαϊκών κανόνων επηρεάζει μόνο την ταχύτητα της διαδικασίας και όχι την ουσία και την αποτελεσματικότητά της⁸.

Όποια χώρα επιθυμεί την προσχώρησή της στην ΕΕ οφείλει επίσης να συμμορφωθεί με τα κριτήρια προσχώρησης ή με τα κριτήρια της Κοπεγχάγης, βάσει των οποίων η Επιτροπή γνωμοδοτεί επί του αιτήματος προσχώρησης. Τα κριτήρια αυτά καθορίστηκαν στο Ευρωπαϊκό Συμβούλιο της Κοπεγχάγης το 1993 και συμπληρώθηκαν κατόπιν στα πλαίσια του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου της Μαδρίτης το 1995. Πρόκειται δε για τα εξής⁹:

- πολιτικά κριτήρια: σταθερότητα των θεσμών που διασφαλίζουν τη δημοκρατία, το κράτος δικαίου, τα ανθρώπινα δικαιώματα καθώς και το σεβασμό και την προστασία των μειονοτήτων·
- οικονομικά κριτήρια: ύπαρξη βιώσιμης οικονομίας της αγοράς, καθώς και η ικανότητα αντιμετώπισης των ανταγωνιστικών πιέσεων και των δυνάμεων της αγοράς στο εσωτερικό της ΕΕ·
- ικανότητα ανταπόκρισης στις υποχρεώσεις που απορρέουν από το κοινοτικό δίκαιο και τις πολιτικές της ΕΕ (ή το «κεκτημένο»), συμπεριλαμβανομένων των στόχων της πολιτικής, οικονομικής και νομισματικής ένωσης·
- υιοθέτηση του κοινοτικού κεκτημένου (ολόκληρης της Ευρωπαϊκής νομοθεσίας) και αποτελεσματική εφαρμογή του με κατάλληλες διοικητικές και δικαστικές δομές.

Τα κριτήρια της Κοπεγχάγης δεν αποτελούν μία κλασική μορφή αιρεσιμότητας και διαφέρουν κατά πολύ από την παραδοσιακή αιρεσιμότητα για οφέλη που χρησιμοποιείται από τους διεθνείς

⁸ Schimmelfennig Frank, Sedelmeier Ulrich (2004) "Governance by Conditionality: EU rule transfer to the candidate countries of central and eastern Europe" *Journal of European Public Policy*, p.p. 672.

⁹ ec.europa.eu/enlargement/enlargement_process/accesion_process/index_el.htm, 11/10/2007.

οικονομικούς οργανισμούς, όπως οι αναπτυξιακές τράπεζες. Στην πιο απλή της σύνθεση, η αιρεσιμότητα των διεθνών οικονομικών οργανισμών συνδέει τα ορατά κέρδη με την εκπλήρωση συγκεκριμένων κριτηρίων¹⁰.

Στην περίπτωση των διεθνών οικονομικών οργανισμών και της Παγκόσμιας Τράπεζας η αιρεσιμότητα συνδέεται με την υλοποίηση συγκεκριμένων οικονομικών πολιτικών, ενώ το κυρίως κέρδος είναι οικονομικό. Είναι ένας τρόπος για να διασφαλιστεί η εκτέλεση ενός συμβολαίου, « μία υπόσχεση από το ένα μέρος ότι θα κάνει κάτι εκείνη τη στιγμή ζητώντας για αντάλλαγμα από το δεύτερο μέρος να κάνει κάτι στο μέλλον».

Από την άλλη οι απαιτήσεις της Ε.Ε. δεν είναι μία σειρά μέτρων που πρέπει να εφαρμοστούν για τη λήψη συγκεκριμένων κερδών. Πρόκειται για μία εξελικτική διαδικασία βαθύτατα πολιτικοποιημένη κυρίως εκ μέρους της Ε.Ε. Η διασύνδεση της τήρησης συγκεκριμένων κριτηρίων με τη λήψη συγκεκριμένων κερδών είναι πολύ λιγότερο ξεκάθαρη στην περίπτωση της Ε.Ε. από ότι στην περίπτωση των Διεθνών Οικονομικών Οργανισμών. Και αυτό γιατί τα περισσότερα κριτήρια είναι περίπλοκα ενώ πολλά από αυτά δεν υπόκεινται σε ποσοτικές μετρήσεις, με αποτέλεσμα να μην είναι απολύτως ξεκάθαρη η στιγμή της εκπλήρωσής τους.

Ο θεσμός της αιρεσιμότητας που χρησιμοποιείται από την Ε.Ε. δεν περιορίζεται μόνο στον τομέα της διεύρυνσης. Η Κοινότητα εφαρμόζει θετικές αλλά και αρνητικές μορφές αιρεσιμότητας προς τις τρίτες χώρες με οφέλη : εμπορικές συμφωνίες, βοήθεια, συμφωνίες συνεργασίας και πολιτικά συμβόλαια. Από τα τέλη της δεκαετίας του '80, οι πολιτικοί όροι που τίθενται προς εκπλήρωση έχουν αυξηθεί σημαντικά, όπως και οι οικονομικοί. Τόσο πρακτικά όσο και πολιτικά κίνητρα κρύβονται πίσω

¹⁰ Grabbe, Heather (2002) “ European Union Conditionality and the Acquis Communautaire” *International political science review*, Vol 23, No 3, p.p. 252.

από την εξέλιξη του θεσμού της πολιτικής αιρεσιμότητας, ενώ οι προστατευτικές πολιτικές άσκησαν και αυτές επίδραση. Στις συμφωνίες της με τρίτες χώρες η Κοινότητα έδειξε περισσότερη προθυμία να χρησιμοποιήσει «καρότο» παρά «μαστίγιο» και η αιρεσιμότητα δεν εφαρμόζεται πάντοτε πλήρως¹¹.

0.4 Νομικό πλαίσιο

Το άρθρο 49 της συνθήκης για την Ευρωπαϊκή Ένωση προσδιορίζει τους όρους (καθώς και τις λοιπές παραμέτρους) για κάθε χώρα που επιθυμεί να προσχωρήσει στην ΕΕ, ήτοι να είναι μια ευρωπαϊκή χώρα που θα σέβεται τις κοινές αρχές της ελευθερίας, της δημοκρατίας, των ανθρωπίνων δικαιωμάτων καθώς και τις θεμελιώδεις ελευθερίες και το κράτος δικαίου.

Συγκεκριμένα στο άρθρο 49 ΣΕΕ αναφέρεται ότι :

«Κάθε ευρωπαϊκό κράτος το οποίο σέβεται τις αρχές που καθορίζονται στο άρθρο 6 παράγραφος 1 μπορεί να ζητήσει να γίνει μέλος της Ένωσης. Απευθύνει την αίτησή του στο Συμβούλιο, το οποίο αποφασίζει ομόφωνα, αφού ζητήσει τη γνώμη της Επιτροπής και μετά από σύμφωνη γνώμη του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου, το οποίο αποφασίζει με την απόλυτη πλειοψηφία των μελών από τα οποία απαρτίζεται».

Στο άρθρο 6 παράγραφος 1 διαβάζουμε: «Η Ένωση βασίζεται στις αρχές της ελευθερίας, της δημοκρατίας, του σεβασμού των δικαιωμάτων του ανθρώπου και των θεμελιωδών ελευθεριών και του κράτους δικαίου, αρχές οι οποίες είναι κοινές στα κράτη μέλη».

Σύμφωνα με το πλαίσιο διαπραγματεύσεων, οι ενταξιακές διαπραγματεύσεις μπορούν να ανασταλούν σε περίπτωση σοβαρής και

¹¹ Grabbe, Heather (2002) “ European Union Conditionality and the Acquis Communautaire” *International political science review*, Vol 23, No 3, p.p. 250.

επανειλημμένης παραβίασης των θεμελιωδών αρχών της ΕΕ. Σε μια τέτοια περίπτωση η Επιτροπή μπορεί να εισηγηθεί με δική της πρωτοβουλία ή κατόπιν αιτήματος του ενός τρίτου των κρατών μελών την αναστολή των διαπραγματεύσεων καθώς και τους όρους επανέναρξής τους. Το Συμβούλιο υιοθετεί τη σύσταση με ειδική πλειοψηφία και ύστερα από ακρόαση της ενδιαφερόμενης χώρας.

Αφού κλείσουν όλα τα κεφάλαια των διαπραγματεύσεων, η ενταξιακή διαδικασία ολοκληρώνεται και η ένταξη μπορεί να υλοποιηθεί με τη σύναψη ενός συμφώνου, της συνθήκης προσχώρησης, μεταξύ των κρατών μελών και της υποψήφιας χώρας. Εντούτοις, το Συμβούλιο αποφασίζει ομόφωνα την ολοκλήρωση της διαδικασίας κατόπιν γνωμοδότησης της Επιτροπής και με τη σύμφωνη γνώμη του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου. Η συνθήκη προσχώρησης συμπεριλαμβάνει τα εξής: τα αποτελέσματα των ενταξιακών διαπραγματεύσεων, τους όρους προσχώρησης και τα μέτρα διασφάλισης ή τα αντισταθμιστικά μέτρα για τους τομείς όπου χρειάζεται περαιτέρω εμβάθυνση, όπως προκύπτει από την τελευταία αξιολόγηση της Επιτροπής.

Κατά την περίοδο που μεσολαβεί μεταξύ της σύναψης της συνθήκης προσχώρησης και της ημερομηνίας προσχώρησης, η συνθήκη υποβάλλεται προς κύρωση από το μελλοντικό καθώς και όλα τα άλλα κράτη μέλη. Η υποψήφια χώρα θεωρείται πλέον προσχωρούσα χώρα και ακολουθεί την ενταξιακή διαδικασία προσαρμόζοντας τους τομείς όπου εντοπίζονται αδυναμίες και στους οποίους καλείται να σημειώσει πρόοδο υπό την στενή επίβλεψη της Επιτροπής¹².

Στο άρθρο 7 ΣΕΕ εξετάζεται και η περίπτωση που ένα κράτος μέλος παραβιάσει τις αρχές της Ε.Ε οι οποίες μνημονεύονται στο άρθρο 6 παράγραφος 1. Διαβάζουμε χαρακτηριστικά :

¹² europa.eu/scadplus/leg/el/lvb/l14536.htm, 25/11/07

1. Το Συμβούλιο δύναται, βάσει αιτιολογημένης προτάσεως του ενός τρίτου των κρατών μελών, του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου ή της Επιτροπής, αποφασίζοντας με την πλειοψηφία των τεσσάρων πέμπτων των μελών του και κατόπιν σύμφωνης γνώμης του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου, να διαπιστώσει την ύπαρξη σαφούς κινδύνου σοβαρής παραβίασης από κράτος μέλος αρχών που μνημονεύονται στο άρθρο 6 παράγραφος 1, και να του απευθύνει κατάλληλες συστάσεις. Το Συμβούλιο, προτού προβεί στη διαπίστωση αυτή, ακούει το εν λόγω κράτος μέλος και δύναται, αποφασίζοντας με την ίδια διαδικασία, να ζητήσει από ανεξάρτητες προσωπικότητες να υποβάλουν εντός εύλογης προθεσμίας έκθεση για την κατάσταση στο εν λόγω κράτος μέλος.

Το Συμβούλιο επαληθεύει τακτικά ότι εξακολουθούν να ισχύουν οι λόγοι που οδήγησαν στη διαπίστωση αυτή.

2. Το Συμβούλιο, συνεχόμενο υπό τη σύνθεση αρχηγών κρατών ή κυβερνήσεων, αποφασίζοντας ομόφωνα μετά από πρόταση του ενός τρίτου των κρατών μελών ή της Επιτροπής και αφού λάβει τη σύμφωνη γνώμη του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου, δύναται να διαπιστώσει την ύπαρξη σοβαρής και διαρκούς παραβίασης από κράτος μέλος αρχών που μνημονεύονται στην παράγραφο 1 του άρθρου 6, αφού καλέσει την κυβέρνηση του εν λόγω κράτους μέλους να υποβάλει τις παρατηρήσεις της.

3. Εφόσον γίνει η αναφερόμενη στην παράγραφο 2 διαπίστωση, το Συμβούλιο δύναται να αποφασίσει, με ειδική πλειοψηφία, την αναστολή ορισμένων δικαιωμάτων τα οποία απορρέουν από την εφαρμογή της παρούσας συνθήκης ως προς το εν λόγω κράτος μέλος, συμπεριλαμβανομένων των δικαιωμάτων ψήφου του αντιπροσώπου της κυβέρνησης αυτού του κράτους μέλους στο Συμβούλιο. Ενεργώντας κατ' αυτόν τον τρόπο, το Συμβούλιο λαμβάνει υπόψη τις πιθανές συνέπειες μιας τέτοιας αναστολής στα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις φυσικών και νομικών προσώπων.

0.5 Ιστορική Εξέλιξη

Το πιο αποτελεσματικό εργαλείο της Ε.Ε. μέχρι σήμερα ήταν η δύναμη που έχει να καθορίζει ποια χώρα θα είναι υποψήφια προς ένταξη, η πρόσβαση στις διαπραγματεύσεις και τα διαφορετικά στάδια της ενταξιακής διαδικασίας. Η βοήθεια, το εμπόριο μπορεί να χρησιμοποιούνται για να προωθήσουν κάποιες εσωτερικές αλλαγές αλλά δεν έχουν τόσο άμεσες και σημαντικές συνέπειες.

Αυτή δεν είναι σε καμία περίπτωση μία καινούρια πολιτική. Σχεδόν από την ίδρυσή της η Κοινότητα επέμεινε σε ένα βασικό επίπεδο συμμόρφωσης των νέων κρατών μελών στους τομείς των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και των δημοκρατικών αρχών¹³.

Η πολιτική της αιρεσιμότητας ανέκυψε για τα κράτη που φιλοδοξούσαν να συμμετάσχουν στην ευρωπαϊκή ενοποιητική διαδικασία τη δεκαετία του '60, ως απάντηση στο νοτιοευρωπαϊκό καταλύτη. Εξελίχθηκε και απέκτησε θεσμική υπόσταση τη δεκαετία του 1990, μπροστά στην προοπτική ένταξης στην Ε.Ε. των χωρών της κεντρικής και ανατολικής Ευρώπης και μπροστά στο "Big Bang" της διεύρυνσης του 2004. Αυτή τη στιγμή ο θεσμός της πολιτικής αιρεσιμότητας εφαρμόζεται στην ομάδα των υποψήφιων χωρών και εν δυνάμει υποψήφιων στη νοτιανατολική Ευρώπη. Σε όλες αυτές τις περιπτώσεις η δημοκρατικοποίηση θεωρήθηκε ως μία από τις βασικές εκφάνσεις του εξευρωπαϊσμού των χωρών αυτών.

Το 1962 η Ε.Ε. απέρριψε την αίτηση της Ισπανίας του Φράνκο, με το αιτιολογικό ότι μία μη δημοκρατική χώρα, δεν πληροί το μοναδικό κριτήριο ένταξης, αφού δεν είναι Ευρωπαϊκή χώρα. Μετά το στρατιωτικό πραξικόπημα στην Ελλάδα το 1967, η Κοινότητα πάγωσε τη Συμφωνία

¹³ Bartels Lorand (2005) Human rights conditionality in the Eu's International Agreements, Oxford university Press, Oxford, pp. 29.

Σύνδεσης με την Ελλάδα, εφαρμόζοντας μόνο εκείνα τα μέρη της Συμφωνίας που αφορούσαν τις υποχρεώσεις της Ελλάδας έναντι της Κοινότητας. Το 1975 η Κοινότητα σταμάτησε τις διαπραγματεύσεις για υπογραφή εμπορικής συμφωνίας με την Ισπανία, επικαλούμενη παραβίαση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και απουσία δημοκρατικών αρχών, ενώ τον ίδιο χρόνο υπαινίχθηκε στην Πορτογαλία, λίγο από τη διαπραγμάτευση μίας συμφωνίας στενότερης οικονομικής συνεργασίας, ότι η Ευρωπαϊκή Κοινότητα συνδιαλέγεται μόνο με πλουραλιστικές δημοκρατίες.

Αργότερα, οι Γνωμοδοτήσεις της Επιτροπής για τις αιτήσεις ένταξης και των τριών αυτών χωρών, ξεκινούσαν όλες υπογραμμίζοντας την ιδιαίτερη σημασία των πρόσφατα εγκαθιδρυμένων δημοκρατικών θεσμών. Το 1978, το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο της Κοπεγχάγης διακήρυττε ότι «ο σεβασμός και η διατήρηση της αντιπροσωπευτικής δημοκρατίας και των ανθρωπίνων δικαιωμάτων σε κάθε κράτος μέλος είναι βασικές προϋποθέσεις για τη συμμετοχή του στις «Ευρωπαϊκές Κοινότητες»¹⁴.

Τελικά η Ισπανία και η Ελλάδα έγιναν δεκτές μετά την αποκατάσταση της Δημοκρατίας. Σε εκείνη τη χρονική στιγμή είχαμε την εφαρμογή της πρώιμης φάσης της πολιτικής αιρεσιμότητας, η οποία εφαρμόστηκε σε μία πολύ πιο ήπια μορφή από ότι θα τη δούμε στη συνέχεια. Δεν υπήρχαν συγκεκριμένες υποχρεώσεις προς εκ πλήρωση, ούτε παρακολούθηση κι έλεγχος των υποψήφιων κρατών, ενώ οι ενταξιακές διαπραγματεύσεις ξεκίνησαν σχεδόν αμέσως μετά τη δημοκρατική μετάβαση, το 1976, 1978-1979 αντίστοιχα. Αρμόδιο όργανο για την

¹⁴ Bartels Lorand (2005) Human rights conditionality in the Eu's International Agreements, Oxford university Press, Oxford, p.p. 30.

εξέταση του συγκεκριμένου ζητήματος της υποδοχής νέων μελών ήταν εκείνη την περίοδο το Συμβούλιο των Υπουργών¹⁵.

Παρά το γεγονός ότι τότε δεν υπήρχαν συγκεκριμένοι δίαυλοι για την εφαρμογή της πολιτικής αιρεσιμότητας, το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο έδειξε την ξεκάθαρη βούλησή του, να κινηθούν μέσα σε αυτό το πνεύμα στις συμφωνίες που υπογράφονταν με τρίτες χώρες.

Από το 1983 το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο εκδίδει μία ετήσια έκθεση για τα ανθρώπινα δικαιώματα στον κόσμο, στην οποία αξιολογεί και τις δραστηριότητες της Κοινότητας στο συγκεκριμένο τομέα. Το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο επανειλημμένα είχε ζητήσει από την Επιτροπή να προσπαθήσει να συνδέσει την προσφορά αναπτυξιακής βοήθειας με αναφορές στα ανθρώπινα δικαιώματα και να συμπεριλάβει σχετικές ρυθμίσεις στα αναπτυξιακά προγράμματα και τις εξωτερικές συμφωνίες .

Ωστόσο, η Επιτροπή, παραγκώνισε εκείνη τη στιγμή τις προτάσεις του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου για επιβολή κυρώσεων σε τρίτες χώρες εάν διαπιστωνόταν παραβίαση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων¹⁶.

Οι πιέσεις που άσκησε το ΕΚ έφεραν κάποια αποτελέσματα. Στις 21 Ιουλίου του 1986 οι Υπουργοί Εξωτερικών των χωρών μελών επαναβεβαίωσαν τη δέσμευσή τους να προωθήσουν και να προστατεύσουν τα ανθρώπινα δικαιώματα και τις θεμελιώδεις ελευθερίες, ενώ άρχισε και η παράδοση σύμφωνα με την οποία η εκάστοτε προεδρία

¹⁵ Pridham, Geoffrey (2007) "Change and Continuity in the European Union's political conditionality: Aims, Approach and Priorities", *Democratization*, Volume 14, No 3, p.p 451.

¹⁶ Smith, Karen Elizabeth (1997) "The use of political conditionality in the EU's relations with third countries: How effective?" Paper for the ECSA International Conference, Seattle, p.p. 8.

καταθέτει μία ετήσια αναφορά για την πρόοδο που σημειώθηκε στο τομέα των ανθρωπίνων δικαιωμάτων.

Μόλις τέθηκε σε εφαρμογή η Ενιαία Ευρωπαϊκή Πράξη το 1987, το Ευρωκοινοβούλιο απέκτησε τη δυνατότητα να εγκρίνει τις συμφωνίες σύνδεσης και τις αιτήσεις ένταξης στην Ε.Ε. Χρησιμοποίησε λοιπόν τη νέα του δύναμη, για να ευαισθητοποιήσει την Κοινότητα στον τομέα των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Μάλιστα το 1987 και το 1988 αρνήθηκε να δώσει την συγκατάθεσή του στην έγκριση των οικονομικών πρωτοκόλλων με την Τουρκία και το Ισραήλ, εκφράζοντας επιφυλάξεις για το σεβασμό των ανθρωπίνων δικαιωμάτων στις χώρες αυτές.

Μετά το τέλος του Ψυχρού πολέμου άρχισε να αναδύεται στην Ευρωπαϊκή Κοινότητα η πεποίθηση ότι η εφαρμογή της πολιτικής αιρεσιμότητας, θα ενθαρρύνει τις τρίτες χώρες να εγκαθιδρύσουν δημοκρατικούς θεσμούς και να προστατεύσουν τα ανθρώπινα δικαιώματα. Προϋπόθεση πλέον για την υπογραφή εμπορικών συμφωνιών, συμφωνιών συνεργασίας και σύνδεσης, για την αποστολή βοήθειας, τη διπλωματική αναγνώριση ακόμη και την πιθανή ένταξη στην Ε.Ε. τρίτων χωρών έγινε ο εκ μέρους τους σεβασμός των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και των δημοκρατικών αρχών της Ε.Ε. "Εκτοτε η Ε.Ε. διαδραματίζει ένα κανονιστικό ρόλο, χρησιμοποιώντας τα οικονομικά και διπλωματικά της εργαλεία για να επιταχύνει την εξάπλωση της προστασίας των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και τη δημοκρατία¹⁷.

Η Κοινότητα ήλπιζε να πείσει τους ανατολικούς γείτονές της να προχωρήσουν σε μεταρρυθμίσεις καθώς η οικονομική και πολιτική αναμόρφωση της κεντρικής και ανατολικής Ευρώπης θεωρήθηκε

¹⁷ Smith, Karen Elizabeth (1997) "The use of political conditionality in the EU's relations with third countries: How effective?" Paper for the ECSA International Conference, Seattle, p.p. 10.

κρίσιμη για τη σταθερότητα και την ασφάλεια ολόκληρης της ευρωπαϊκής ηπείρου σε βάθος χρόνου.

Το 1988-1989 η Κοινότητα άρχισε σιγά σιγά να χρησιμοποιεί την αιρεσιμότητα στις σχέσεις της με τις νοτιοανατολικές ευρωπαϊκές χώρες, αλλά δεν είχε αποδώσει σε αυτήν επίσημη μορφή . Πρωταρχικά, χρησιμοποίησε τις εμπορικές συμφωνίες και τις συμφωνίες συνεργασίας για να ενθαρρύνει την πολιτική αλλαγή. Οι χώρες που προηγούνταν στη μεταρρυθμιστική διαδικασία (Ουγγαρία, Πολωνία) αντιμετωπιζόνταν θετικότερα. Εάν μία χώρα δεν σεβόταν τα ανθρώπινα δικαιώματα (Βουλγαρία, Ρουμανία) το ΕΚ εμπόδιζε τη σύναψη μίας συμφωνίας. Η παροχή βοήθειας προϋπέθετε ότι η χώρα – αποδέκτης είχε δεσμευτεί για πολιτικές και οικονομικές μεταρρυθμίσεις¹⁸.

Παρόλα αυτά, στα προγράμματα βοήθειας της Κοινότητας όπως το PHARE δεν υπήρχε καμία αναφορά αιρεσιμότητας. Το ίδιο ίσχυε και για το πρόγραμμα TACIS, για την προώθηση των μεταρρυθμίσεων στις χώρες της πρώην Σοβιετικής Ένωσης. Μόλις το 1996, αναφέρεται ξεκάθαρα στον κανονισμό που διέπει το πρόγραμμα ότι η Κοινότητα αναλαμβάνει δράση σε περίπτωση μη σεβασμού των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και των δημοκρατικών αρχών.

Το 1990 η Κοινότητα αποφάσισε να συνάψει Συμφωνίες Σύνδεσης (γνωστές ως Ευρωπαϊκές Συμφωνίες) με τις χώρες ΚΑΕ, στις οποίες υπήρχαν οι εξής πέντε όροι: ύπαρξη κράτους δικαίου, σεβασμός των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, ύπαρξη πολυκομματικού συστήματος, διεξαγωγή ελεύθερων και δίκαιων εκλογών και οικονομία της αγοράς.

Οι πρώτες τρεις Ευρωπαϊκές Συμφωνίες υπογράφηκαν με την Τσεχοσλοβακία, την Ουγγαρία και την Πολωνία (Το Δεκέμβριο του 1991),

¹⁸ Smith, Karen Elizabeth (1997) "The use of political conditionality in the EU's relations with third countries: How effective?" *Paper for the ECSA International Conference*, Seattle, p.p. 9.

δεν περιέχουν καμία αναφορά σε αιρεσιμότητα. Όμως, στις 11 Μαΐου 1992, το Συμβούλιο αποφάσισε ότι όλες οι συμφωνίες συνεργασίας και σύνδεσης που συνομολογούνται με τις χώρες μέλη της Επιτροπής για την ασφάλεια και τη συνεργασία στην Ευρώπη θα πρέπει να περιέχουν έναν όρο που θα προβλέπει πάγωμα της συμφωνίας εάν παραβιάζονται τα ανθρώπινα δικαιώματα και οι δημοκρατικοί θεσμοί.

Οι εμπορικές συμφωνίες και οι συμφωνίες συνεργασίας που υπογράφηκαν με την Αλβανία (1992), τα βαλτικά κράτη (1993), τη Σλοβενία (1993) περιέχουν μία τέτοια δικλείδα, όπως και οι Ευρωπαϊκές Συμφωνίες που υπογράφηκαν μετά από αυτή την ημερομηνία (με τη Βουλγαρία, τη Ρουμανία, την Τσεχία, τη Σλοβακία, τα τρία βαλτικά κράτη και τη Σλοβενία). Επίσης οι συμφωνίες συνεργασίας με τις πρώην σοβιετικές δημοκρατίες που άρχισαν να υπογράφονται από το 1994, περιέχουν τον όρο αυτό.

Η εισαγωγή του όρου της αιρεσιμότητας που αποφασίστηκε το Μάιο του 1992, ήταν χρονικά μεταγενέστερη, δύο σημαντικών διακηρύξεων του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου τον Ιούνιο του 1991 και του Συμβουλίου των Υπουργών Ανάπτυξης το Νοέμβριο του 1991, στις οποίες υπογραμμιζόταν αυτή η ανάγκη. Επίσης, η κίνηση αυτή συνέπεσε χρονικά με την απόφαση του Συμβουλίου να ξεκινήσουν οι διαπραγματεύσεις για τη σύναψη των Ευρωπαϊκών Συμφωνιών με τη Βουλγαρία και τη Ρουμανία. Είχε προηγηθεί η απόφαση του Αυγούστου του 1991 για ενίσχυση της συνεργασίας με τις δύο αυτές χώρες, την Αλβανία και τις βαλτικές χώρες που μόλις είχαν αναγνωρισθεί. Η απόφαση ελήφθη τις ημέρες που επιχειρήθηκε το πραξικόπημα εναντίον του Σοβιετικού Προέδρου Μιχαήλ Γκορμπατσόφ. Γεωπολιτικοί λόγοι κυρίως δηλαδή λόγοι και όχι μία θετική αποτίμηση της πολιτικής κατάστασης σε αυτές τις χώρες οδήγησε σε σύσφιξη των δεσμών¹⁹.

¹⁹ Smith, Karen Elizabeth (1997) "The use of political conditionality in the EU's relations with third countries: How effective?" Paper for the ECSA International Conference, Seattle, p.p. 10.

Για τις ουδέτερες χώρες EFTA που προσχώρησαν το 1995, η Επιτροπή είχε υποστηρίξει ότι πρέπει να υιοθετηθεί ολόκληρο το κοινοτικό κεκτημένο, συμπεριλαμβανομένων των διατάξεων για κοινή εξωτερική πολιτική και πολιτική ασφαλείας αλλά δεν υπήρχαν όροι για δημοκρατική διακυβέρνηση και οικονομία της αγοράς. Αυτοί οι όροι εφαρμόστηκαν για πρώτη φορά στην περίπτωση των χωρών της κεντρικής και ανατολικής Ευρώπης.

Το άρθρο 49 ΣΕΕ εφαρμόστηκε πρώτη φορά στο πλαίσιο των διαπραγματεύσεων με τις δέκα χώρες ΚΑΕ, τη Βουλγαρία και τη Ρουμανία. Στην αρχή, η προσέγγιση της Ε.Ε. με την πολιτική κατάσταση των χωρών και την κατάσταση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων στις υποψήφιες χώρες πήρε τη μορφή *ad hoc* πολιτικού διαλόγου. Παρόλα το 1998 μετά την έκδοση της Ατζέντας 2000 Κοινότητα υιοθέτησε μία πιο δραστήρια προσέγγιση. Με γνώμονα αυτό το έγγραφο, η Κοινότητα εξέδωσε μία σειρά επίσημων γνωμοδοτήσεων για τις χώρες που ζητούσαν να γίνουν μέλη, οι οποίες στη συνέχεια προωθήθηκαν στο Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο και το Συμβούλιο προκειμένου να ληφθεί απόφαση²⁰.

Το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο του Ελσίνκι το 1999 συνέδεσε για πρώτη φορά ξεκάθαρα το ξεκίνημα των ενταξιακών διαπραγματεύσεων με την προϋπόθεση ότι η υποψήφια χώρα πρέπει να σέβεται τους δημοκρατικούς θεσμούς. Τόνισε ότι για να αρχίσουν ενταξιακές διαπραγματεύσεις πρέπει το υποψήφιο κράτος να έχει οικοδομήσει στέρεους θεσμούς, οι οποίοι θα εγγυώνται τη δημοκρατία, το κράτος

²⁰ Bartels Lorand (2005) Human rights conditionality in the Eu's International Agreements, Oxford university Press, Oxford, p.p. 30.

δικαίου, τα ανθρώπινα δικαιώματα, το σεβασμό και την προστασία των μειονοτήτων²¹.

Το γεγονός ότι εισήχθη ρήτρα αιρεσιμότητας στις συμφωνίες με τη Βουλγαρία και Ρουμανία, υπαινίσσεται, ακόμη, ότι η Βουλγαρία και η Ρουμανία δεν πληρούσαν τα κριτήρια για τη σύναψη Ευρωπαϊκών Συμφωνιών και γι' αυτό η Κοινότητα θέλησε να αναλάβει το ρόλο κινητήριας δύναμης για να προωθηθούν πολιτικές και οικονομικές αλλαγές. Δημιουργήθηκε όμως έτσι το προηγούμενο για την υιοθέτηση ρήτρας ανθρωπίνων δικαιωμάτων στις συμφωνίες που συνάπτονται με τρίτες χώρες.

Η Ε.Ε. είχε επισυνάψει όρους στις εμπορικές, αναπτυξιακές και πολιτικές σχέσεις ήδη από το 1988. Επίσημα ρήτρες για δημοκρατία και οικονομία της αγοράς τέθηκαν το 1993, προκειμένου να ξεπεραστούν οι αντιδράσεις πολλών κρατών μελών για τη διεύρυνση προς ανατολάς. Στις 29 Μαΐου του 1995, το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο αποφάσισε ότι όλες οι συμφωνίες που θα υπογράψει η Κοινότητα με τρίτες χώρες, θα περιέχουν ένα μηχανισμό διακοπής της συμφωνίας καθώς και σημαντικούς όρους που θα επιτρέπουν στην Κοινότητα να αντιδράσει άμεσα σε περιπτώσεις παραβίασης των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και των δημοκρατικών αρχών.

Σύμφωνα με τη Σύμβαση Λομέ IV που τροποποιήθηκε το Νοέμβριο του 1995, ο σεβασμός των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και των δημοκρατικών αρχών είναι ένα από τα βασικότερα σημεία της συμφωνίας, ενώ προβλέπει μερικό ή πλήρες πάγωμα της συμφωνίας (άρθρο 366a) σε περίπτωση που ένα κράτος δεν εκπληρώνει τις υποχρεώσεις του. Ουσιαστικά αυτή η δικλείδα επιβεβαιώνει μία ήδη υπάρχουσα πρακτική αφού το Ευρωπαϊκό Περιφερειακό ταμείο είχε ήδη ακυρώσει την

²¹ Grabbe, Heather (2002) “ European Union Conditionality and the Acquis Communautaire” *International political science review*, Vol 23, No 3, p.p. 256.

αποστολή βοήθειας σε πολλές χώρες της Καραϊβικής και του Ειρηνικού²².

0.6 Στάδια της διαδικασίας

Η πρόσβαση στις διαπραγματεύσεις και στα υπόλοιπα στάδια της διαδικασίας ένταξης χρησιμοποιείται ως το πιο σημαντικό εργαλείο αιρεσιμότητας εκ μέρους της Ε.Ε. και το πιο ισχυρό πολιτικό μέσο για θεσμικές αλλαγές στο εσωτερικό των υποψήφιων χωρών. Παρόλα αυτά δεν πρόκειται για ένα όπλο ακριβείας το οποίο διασφαλίζει αλλαγές πολιτικής αλλά για ένα ήπιο όπλο το οποίο χρησιμοποιείται μόνο σε τομείς πολιτικής προτεραιότητας.

Από το 1991 η Κοινότητα ξεκίνησε τη σύναψη των Ευρωπαϊκών Συμφωνιών με τις χώρες ΚΑΕ. Η ισχύς μίας Ευρωπαϊκής Συμφωνίας, βασιζόταν επισήμως σε πέντε προϋποθέσεις: κράτος δικαίου, ανθρώπινα δικαιώματα, πολυκομματικό σύστημα, ελεύθερες και δίκαιες εκλογές, οικονομία της αγοράς. Μία Ευρωπαϊκή Συμφωνία μπορεί να σταματήσει να είναι σε εφαρμογή εάν δεν τηρείται ένας από πέντε αυτούς όρους. Κάτι τέτοιο όμως δεν συνέβη ποτέ, ακόμη και μετά την αυστηρή κριτική που άσκησε η Ε.Ε. στις αντιδημοκρατικές πρακτικές που ακολουθούσε η κυβέρνηση της Σλοβακίας, το 1994 και 1995, αποδεικνύοντας ότι η διακοπή των σχέσεων είναι για την Ε.Ε. η έσχατη λύση. Η πρώτη και πραγματική εφαρμογή της αιρεσιμότητας στις χώρες ΚΑΕ συνέβη το 1997, όταν οι Γνωμοδοτήσεις της Επιτροπής ελήφθησαν σοβαρά υπόψη προκειμένου να επιλεγούν τελικά οι χώρες που θα ξεκινούσαν ενταξιακές διαπραγματεύσεις το 1998²³.

²² Smith, Karen Elizabeth (1997) "The use of political conditionality in the EU's relations with third countries: How effective?" *Paper for the ECSA International Conference*, Seattle, p.p. 12.

²³ Grabbe, Heather (2002) "European Union Conditionality and the Acquis Communautaire" *International political science review*, Vol 23, No 3, p.p. 258.

Ένα ακόμη επίπεδο αιρεσιμότητας προστέθηκε στο ξεκίνημα των ενταξιακών διαπραγματεύσεων με τις χώρες ΚΑΕ, το 1998 : Οι εταιρικές σχέσεις προσχώρησης. Αυτό το νέο όργανο θέτει μία σειρά από προτεραιότητες πολιτικής, οι οποίες πρέπει να υλοποιηθούν από τις υποψήφιες χώρες, μέσα σε σύντομο χρονικό διάστημα. Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή εκδίδει μάλιστα κάθε χρόνο αναθεωρημένες Συμφωνίες, για τονίσει τους πρωταρχικούς τομείς ενδιαφέροντος από την πλευρά της.

Αυτή διαδικασία εδραιώθηκε επίσημα από το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο το Λουξεμβούργου. Η Κοινότητα στο εξής εξετάζει εάν οι υποψήφιες χώρες εφαρμόζουν τις εταιρικές σχέσεις προσχώρησης αλλά και αναφέρει στο Συμβούλιο την πρόοδο που σημειώνουν όσον αφορά την υιοθέτηση του κοινοτικού κεκτημένου.

Συντάσσοντας κάθε χρόνο κατάλογο προτεραιοτήτων για τις υποψήφιες χώρες, οι εταιρικές σχέσεις προσχώρησης δημιουργούν νέους όρους, εκτός του κοινοτικού κεκτημένου, που έχουν να κάνουν κυρίως με την οικονομία της αγοράς και τους δημοκρατικούς θεσμούς. Οι εταιρικές σχέσεις παρουσιάζουν τους όρους τους ως ένα πακέτο που είναι δύσκολο να παρακαμφθεί στο πλαίσιο των ευρύτερων διαπραγματεύσεων. Βλέποντας τις δύο τελευταίες διευρύνσεις, υπό την ευρύτερη προοπτική τους.

Επίσης, για κάθε υποψήφια χώρα ή ομάδα υποψηφίων υπάρχει ένα πλαίσιο κανονισμών του Συμβουλίου που διέπει την εταιρική σχέση προσχώρησης και μία συγκεκριμένη απόφαση του Συμβουλίου για κάθε χώρα η οποία θέτει τις αρχές, τις προτεραιότητες και του όρους που περιέχονται στην εταιρική σχέση.

Στο πλαίσιο αυτό η Ε.Ε. υπογράφει Συμφωνίες Σταθεροποίησης και Σύνδεσης με τις εν δυνάμει υποψήφιες χώρες, προκειμένου να προετοιμαστούν κατάλληλα πριν από την ένταξη.

Η δυναμική της διεύρυνσης άλλαξε το 2000 μετά το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο του Ελσίνκι, το οποίο πραγματοποίησε αλλαγές στο θεσμό της αιρεσιμότητας. Οι χώρες τώρα πια κινούνται με διαφορετικούς ρυθμούς στη διαδικασία των διαπραγματεύσεων, χωρίς να χρειάζεται πλέον να ανοίγουν τα ίδια κεφάλαια διαπραγματεύσεων, περίπου την ίδια χρονική περίοδο. Τα κεφάλαια ανοίγουν μόνο όταν η Επιτροπή κρίνει ότι η συγκεκριμένη χώρα έχει προετοιμαστεί κατάλληλα. Αυτή η αρχή της διαφοροποίησης διευκολύνει τις χώρες που είναι καλύτερα προετοιμασμένες να προχωρήσουν γρηγορότερα προς την ένταξη από ότι οι αργοί γείτονές τους. Επιπρόσθετα, δύναται τα διαπραγματευτικά κεφάλαια που έχουν κλείσει να ξαναανοίγουν για να συμπεριλάβουν τη νομοθεσία που κατά καιρούς υιοθετείται, με αποτέλεσμα οι υποψήφιες χώρες να βρίσκονται σε συνεχή εγρήγορση για να εκπληρώσουν τις υποχρεώσεις τους²⁴.

Μία ακόμη σημαντική μορφή αιρεσιμότητας, είναι οι τακτικές εκθέσεις που εκδίδει η Επιτροπή στις οποίες εκθέτει τα συμπεράσματά της για το εάν οι υποψήφιες χώρες εκπληρώνουν τις υποχρεώσεις τους, την πρόοδο που έχει σημειωθεί όσον αφορά την εκπλήρωση των κριτηρίων της Κοπεγχάγης και των όρων που υπάρχουν στις εταιρικές σχέσεις προσχώρησης και επισημαίνουν σε ποιους τομείς πολιτικής υστερούν.

Οι εκθέσεις αυτές ασκούσαν πιέσεις την περίοδο 1998-2001 στην εσωτερική πολιτική σκηνή των υποψήφιων κρατών, καθώς τα κόμματα της αντιπολίτευσης αντλούσαν από αυτές πλούσια επιχειρήματα. Η κριτική που ασκούσαν στις χώρες ΚΑΕ, πολλές φορές όσον αφορά και τους δημοκρατικούς θεσμούς, έφερνε σε δύσκολη θέση τις κυβερνήσεις, καθώς βρίσκονταν εκτεθειμένες στα μάτια των πολιτών και ψηφοφόρων τους. Αποτελούν λοιπόν ένα αποτελεσματικό μέρος του θεσμού της

²⁴ Grabbe, Heather (2002) “ European Union Conditionality and the Acquis Communautaire” *International political science review*, Vol 23, No 3, p.p. 262.

αιρεσιμότητας αν και οι ακριβείς επιδράσεις τους είναι δύσκολο να εντοπιστούν και στις 10 χώρες ΚΑΕ.

Ο ρόλος των τακτικών εκθέσεων της Επιτροπής, είναι επίσης πολύ σημαντικός γιατί το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο μπορεί να τις χρησιμοποιήσει προκειμένου να αποφασίσει εάν μία χώρα θα προχωρούσε στο επόμενο στάδιο της διαδικασίας. Για παράδειγμα στην έκθεση του Οκτωβρίου του 1999 η Επιτροπή σύστηνε να μην ξεκινήσουν διαπραγματεύσεις με τη Βουλγαρία και τη Ρουμανία γιατί τα δύο αυτά κράτη υπολείπονταν στην εκπλήρωση κάποιων όρων. Το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο του Ελσίνκι το Δεκέμβριο του 1999 έκανε δεκτές τις εκτιμήσεις της Επιτροπής αναγκάζοντας τη Βουλγαρία να θέσει συγκεκριμένη ημερομηνία για το σφράγισμα του πυρηνικού σταθμού ενέργειας στο Κοζλοντούι και ζητώντας από τη Ρουμανία να βελτιώσει τις συνθήκες στους κρατικούς οργανισμούς φροντίδας παιδιών²⁵. Πρόκειται για μία καινοτόμο κίνηση εκ μέρους της Ε.Ε. η οποία συνδέει ξεκάθαρα την εκπλήρωση συγκεκριμένων υποχρεώσεων εκ μέρους των υποψήφιων χωρών με συγκεκριμένα οφέλη

Μέσω αυτής της πολύπλοκης δομής εφαρμόζεται κι επίσημα ο θεσμός της αιρεσιμότητας προς τις υποψήφιες για ένταξη χώρες²⁶. Πρόκειται για μία βαθύτατα πολιτική διαδικασία, με νομικές όμως προεκτάσεις.

²⁵ Grabbe, Heather (2002) “ European Union Conditionality and the Acquis Communautaire” *International political science review*, Vol 23, No 3, p.p. 262.

²⁶ Bartels Lorand (2005) *Human rights conditionality in the Eu's International Agreements*, Oxford university Press, Oxford, p.p. 35.

Α ΜΕΡΟΣ «Η ΜΕΤΑΒΑΣΗ ΤΩΝ ΧΩΡΩΝ ΤΗΣ ΚΕΝΤΡΙΚΗΣ ΚΑΙ ΑΝΑΤΟΛΙΚΗΣ ΕΥΡΩΠΗΣ ΠΡΟΣ ΤΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ»

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1

«Η ΠΡΩΤΗ ΦΑΣΗ ΤΗΣ ΠΕΜΠΤΗΣ ΔΙΕΥΡΥΝΣΗΣ»

Το 1994 κατατέθηκαν οι πρώτες αιτήσεις κρατών της ανατολικής Ευρώπης. Ήταν η Ουγγαρία και η Πολωνία και ακολούθησαν το 1995 και το 1996 άλλες οκτώ. Τον Ιούλιο του 1997 η Ευρωπαϊκή Επιτροπή εξέδωσε μία λεπτομερή έκθεση για τη διεύρυνση και Γνωμοδοτήσεις για τις αιτήσεις και των δέκα κρατών²⁷.

Το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο του Λουξεμβούργου αποφάσισε το Δεκέμβριο του 1997 να ξεκινήσουν ενταξιακές διαπραγματεύσεις με τις έξι πρώτες χώρες και ακολούθησε το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο του Ελσίνκι, δύο χρόνια αργότερα, το οποίο άναψε το πράσινο φως για την υποψηφιότητα άλλων έξι χωρών.

Προσφέροντας την προοπτική της ένταξης στις χώρες της Κεντρικής και Ανατολικής Ευρώπης τη δεκαετία του 90, η Ε.Ε όχι μόνο ανταποκρίθηκε στην επιθυμία τους για στενότερη ενσωμάτωση αλλά κέρδισε η ίδια αξιοσημείωτη πολιτική επιρροή όσον αφορά τις εσωτερικές και διεθνείς εξελίξεις στην περιοχή²⁸.

Στην επίσημη ιστοσελίδα της Ευρωπαϊκής Ένωσης υπογραμμίζεται η σημασία του ρόλου της διεύρυνσης λέγοντας χαρακτηριστικά: «Πρόκειται

²⁷ Fraser Cameron (2004) *The Future Of Europe Integration and Enlargement*, Routledge, New York, p.p. 114.

²⁸ Phinnemore, David (2006) "Beyond 25- The changing face of Eu enlargement : Commitment, Conditionality and the Constitutional Treaty", *Journal of the Southern Europe and the Balkans*, vol 8, Number 1, p.p. 7.

για μία κινητήρια δύναμη που έχει βοηθήσει στη μεταμόρφωση των χωρών της Κεντρικής και Ανατολικής Ευρώπης σε σύγχρονες δημοκρατίες που λειτουργούν σωστά. Όλοι οι Ευρωπαίοι πολίτες ωφελούνται από γείτονες που διαθέτουν σταθερές δημοκρατίες και ευημερούσες οικονομίες αγοράς. Η διεύρυνση είναι μια προσεκτική διαδικασία που βοηθά στη μεταμόρφωση των χωρών που εμπλέκονται, εξαπλώνοντας την ειρήνη, τη σταθερότητα, την ευημερία, τη δημοκρατία, τα ανθρώπινα δικαιώματα και το κράτος δικαίου σε όλη την Ευρώπη»²⁹.

Η απειλή να απορριφθεί η ένταξη σε περίπτωση μη συμμόρφωσης πάντα πλανιόταν στον αέρα, καθώς οι υποψήφιες χώρες της κεντρικής και ανατολικής Ευρώπης ήταν μικρής στρατιωτικής αλλά και οικονομικής σημασίας για το NATO και την Ε.Ε. Αντίθετα η ένταξη φάνταζε κάτι παραπάνω από αναγκαία στα μάτια των κυβερνήσεων της κεντρικής και ανατολικής Ευρώπης³⁰.

Επομένως, η Ε.Ε. και το NATO είχαν λίγα κίνητρα για να παραχωρήσουν την ιδιότητα του μέλους στις χώρες της περιοχής. Μόνο μετά το 1993 και οι δύο οργανισμοί πήραν ξεκάθαρη απόφαση να κάνουν δεκτές τις χώρες ΚΑΕ και μόλις το 1997 ξεκίνησαν ενταξιακές διαπραγματεύσεις. Αυτές οι κινήσεις ήταν κι εκείνες που ενίσχυσαν την αξιοπιστία της υπόσχεσης για διεύρυνση αλλά και της απειλής για αποκλεισμό όσων δεν συμμορφώνονταν.

Για όλες τις χώρες της περιοχής, τα πολιτικά κριτήρια συμμόρφωσης με τους φιλελεύθερους και δημοκρατικούς κανόνες υπήρξαν ο πυρήνας και το βασικό προαπαιτούμενο για το άνοιγμα των ενταξιακών

²⁹ www.ec.europa.eu/enlargement/index_el.htm, 12/10/ 2007

³⁰ Schimmelfennig, Frank (2007) "European regional Organizations, political conditionality and democratic transformation in Eastern Europe", *East European Politics and Societies*, Vol 21, No 1, pp. 130.

διαπραγματεύσεων. Τα γεωγραφικά, οικονομικά και στρατιωτικά κριτήρια δεν έπαιξαν σημαντικό ρόλο στη διαδικασία επιλογής, αντίθετα οι υποψήφιες χώρες αξιολογήθηκαν σε μεγάλο βαθμό με βάση τα πολιτικά κριτήρια του οργανισμού.

Η πολιτική που ακολούθησε η Ε.Ε προς της ανατολικές χώρες αποκαλείται κατά κόρον ως πολιτική αιρεσιμότητας³¹.

Τα σημαντικότερα θέματα πολιτικής αιρεσιμότητας που τέθηκαν κατά τη διαδικασία ένταξης ήταν μεταξύ άλλων: η μεταχείριση των μειονοτήτων (κυρίως στην Εσθονία, τη Σλοβακία και τη Λετονία), τα δικαιώματα των παιδιών (στη Ρουμανία), τα δικαιώματα των Ρομά. Η πυρηνική ασφάλεια αναδείχθηκε ως ζήτημα ιδιαίτερης σημασίας. Η Βουλγαρία, η Λιθουανία, κι η Σλοβακία δέχθηκαν μεγάλες πιέσεις από την Ε.Ε. προκειμένου να ορίσουν ημερομηνία για κλείσιμο των πυρηνικών τους σταθμών ενέργειας³².

Το πιο εμφανές παράδειγμα αιρεσιμότητας που έχει χρησιμοποιηθεί ώστε να εξαιρεθεί μία χώρα από τη διαδικασία διεύρυνσης, συνέβη το 1997, όταν η Σλοβακία δεν έγινε δεκτή στον πρώτο γύρο των διαπραγματεύσεων, ως η μόνη χώρα που κρίθηκε ότι δεν πληροί τα δημοκρατικά κριτήρια. Μετά όμως από την αλλαγή της κυβέρνησης το 1998, οι συνθήκες άλλαξαν και τελικά ξεκίνησαν διαπραγματεύσεις με τη Σλοβακία το 2000³³.

³¹ Schimmelfennig Frank, Sedelmeier Ulrich (2004) "Governance by Conditionality: EU rule transfer to the candidate countries of central and eastern Europe" *Journal of European Public Policy*, pp 662.

³² Grabbe, Heather (2002) "European Union Conditionality and the Acquis Communautaire" *International political science review*, Vol 23, No 3, pp. 265.

³³ Grabbe (2002) op.cit. pp. 257.

Η Ε.Ε. ενίσχυσε την προενταξιακή της στρατηγική για τις χώρες της κεντρικής και ανατολικής Ευρώπης αυξάνοντας την οικονομική βοήθεια και συνάπτοντας εταιρικές σχέσεις. Δεν παρέλειψε επίσης να συσχετίσει την οικονομική βοήθεια με κάποιες προτεραιότητες, όπως ήταν η εκπλήρωση των πολιτικών και οικονομικών κριτηρίων, η υιοθέτηση του κοινοτικού κεκτημένου, και η πορεία προόδου της κάθε χώρας όπως διαφαίνεται στις τακτικές εκθέσεις της Επιτροπής.

Οι υποψήφιες χώρες από την πλευρά τους, ερμήνευσαν αυτούς τους όρους ως προσπάθεια της Ε.Ε. να καθυστερήσει κι όχι να διευκολύνει τη διεύρυνση. Πολλά ήταν τα κράτη που αμφέβαλλαν εάν η Κοινότητα θα κρατήσει την υπόσχεσή της, αφού εκείνη αντιστεκόταν σθεναρά στις πιέσεις τους να οριστεί ακριβής ημερομηνία ένταξης³⁴.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2

«ΟΙ ΟΥΡΑΓΟΙ ΣΤΗΝ ΠΟΡΕΙΑ ΠΡΟΣ ΤΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ. Η ΕΦΑΡΜΟΓΗ ΤΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΑΙΡΕΣΙΜΟΤΗΤΑΣ ΣΤΙΣ ΠΕΡΙΠΤΩΣΕΙΣ ΤΗΣ ΣΛΟΒΑΚΙΑΣ ΤΗΣ ΛΕΤΟΝΙΑΣ ΚΑΙ ΤΗΣ ΕΣΘΟΝΙΑΣ»

α. ΣΛΟΒΑΚΙΑ

Η Λετονία, η Σλοβακία και η Ρουμανία έχουν χαρακτηριστεί ως οι λιγότερο πρόθυμες χώρες να προχωρήσουν σε δημοκρατικές μεταρρυθμίσεις τη δεκαετία του 1990, με αποτέλεσμα η Ε.Ε. να αναγκαστεί να αφιερώσει ξεχωριστή προσοχή σε κάθε μία από αυτές, ώστε να καλυφθεί το δημοκρατικό έλλειμμα. Αντιθέτως, η τσεχική Δημοκρατία και η Πολωνία μπορεί να είχαν να αντιμετωπίσουν κάποια προβλήματα, όπως η εμφάνιση αντιευρωπαϊκών κινημάτων και του

³⁴ Fraser Cameron (2004) *The Future Of Europe Integration and Enlargement*, Routledge, New York, p.p. 118.

εθνικιστή Andrzej Lepper στην Πολωνία ή η μεταχείριση των Roma στην Τσεχία, αλλά οι δημοκρατικοί θεσμοί ήταν εδραιωμένοι σε στέρεες βάσεις στις χώρες αυτές³⁵, από τα πρώτα χρόνια της μετακομμουνιστικής εποχής ενώ οι δημοκρατικές ελλείψεις δεν απειτέλεσαν ποτέ το κύριο εμπόδιο για την είσοδο τους στην Ε.Ε.³⁶.

Μετά τις εκλογές του Σεπτεμβρίου του 1994, η Κίνηση για μία Δημοκρατική Σλοβακία (HZDS) του Βλαντίμιρ Μέτσιαρ σχημάτισε κυβέρνηση συνεργασίας, με το Εθνικό Κόμμα της Σλοβακίας (SNS) και την Ένωση Εργατών της Σλοβακίας (ZRS). Η συμμαχία αυτή από τα πρώτα της κιόλας βήματα ακολούθησε ένα αυταρχικό δρόμο. Καταρχήν επιχείρησε να συγκεντρώσει όλη την πολιτική δύναμη στα χέρια του Πρωθυπουργού. Δυσφήμησε, αγνόησε και προσπάθησε να εκδιώξει τον Σλοβάκο Πρόεδρο Μίχαελ Κόβατς. Αγνόησε τις αποφάσεις των ανεξάρτητων δικαστηρίων ενώ όλες οι βαθμίδες της δημόσιας διοίκησης πέρασαν στα χέρια των υποστηρικτών της. Επέκτεινε τον κυβερνητικό έλεγχο στα δημόσια οπτικοακουστικά μέσα ενημέρωσης, άσκησε οικονομικές πιέσεις στα ιδιωτικά μέσα και φίμωσε τον τύπο. Τέλος, το καθεστώς ήταν αρνητικό προς οποιαδήποτε εκχώρηση αυτόνομων δικαιωμάτων στη συγγρική μειοψηφία, που αντιπροσώπευε περίπου το 12%³⁷.

³⁵ Brusis, Martin (2005) “ The instrumental use of European Conditionality Regionalization in the Czech Republic and Slovakia” *East European Politics and Societies*, Vol 19, No 2, p.p 302.

³⁶ Kubicek Paul (2005) “ The application and acceptance of democratic norms in the eastward enlargement”, in Sjursen Helen *Enlargement Perspective*, Oslo Arena report, No 2/05, p.p. 180.

³⁷ Schimmelfennig Frank, Engert Stefan, Knobel Heiko (2003) “Costs, Commitment and Compliance: The impact of EU democratic conditionality on Latvia, Slovakia and Turkey”, *Journal of Common Market Studies*, vol 41, number 3, p.p. 504.

Σε απάντηση και σύμφωνα με τη γραμμή της πολιτικής αιρεσιμότητας και της επιβολής μέσω επιβράβευσης, η Ε.Ε. δεν διέκοψε ούτε μείωσε τη θεσμική της συνεργασία της με τη Σλοβακία (Ευρωπαϊκή Συμφωνία) αλλά συνέδεσε το επόμενο βήμα-την έναρξη δηλαδή ενταξιακών διαπραγματεύσεων- με τη συμμόρφωση της κυβέρνησης Μέτσιαρ. Το δέλεαρ της ένταξης χρησιμοποιήθηκε μαζί με μία δυναμική εκστρατεία κοινωνικού επηρεασμού.

Αμέσως σχεδόν μετά τις εκλογές του 1994, η ευρωπαϊκή Επιτροπή άρχισε να εκφράζει τις αμφιβολίες της και του φόβους της αναφορικά με την νέα πλειοψηφία που είχε δημιουργηθεί στο εσωτερικό της Σλοβακίας. Ένα χρόνο αργότερα, τον Οκτώβριο του 1995, ένα διπλωματικό διάβημα από την ευρωπαϊκή τρόικα εγκαινίασε μία συνεχή άσκηση κριτικής ενώ ζητούσε από τη Σλοβακία να συμμορφωθεί πλήρως με όλες τις υποχρεώσεις που απορρέουν από τη συνεργασία της με την Ε.Ε.

Το 1996, η σλοβακική κυβέρνηση δεχόταν ισχυρά μηνύματα ότι οι προοπτικές ένταξης στην Ε.Ε. μειώνονταν δραματικά. Η Επιτροπή και το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο αποφάσισαν να μην καλέσουν τη Σλοβακία σε ενταξιακές διαπραγματεύσεις το 1997, ενώ το μήνυμα για την ανάγκη να υπάρξει κυβερνητική αλλαγή, ήταν σαφές³⁸.

Ως συνέπεια το 1997, η Σλοβακία ήταν η μόνη από τις 10 χώρες που βρίσκονταν σε τροχιά ένταξης η οποία δεν πληρούσε τα πολιτικά κριτήρια της Κοπεγχάγης. Στη γνωμοδότηση της η Ευρωπαϊκή Επιτροπή υπογράμμισε ότι η σλοβακική κυβέρνηση δεν σέβεται τους συνταγματικούς θεσμούς, καταπιέζει τα δικαιώματα της αντιπολίτευσης,

³⁸ Schimmelfennig Frank, Engert Stefan, Knobel Heiko (2003) "Costs, Commitment and Compliance: The impact of EU democratic conditionality on Latvia, Slovakia and Turkey", *Journal of Common Market Studies*, vol 41, number 3, p.p. 503.

ασκεί μεγάλη επιρροή στα μέσα ενημέρωσης ενώ δεν σέβεται τα δικαιώματα της συγγρικής μειονότητας και των Ρομά. Πολλές από τις κατηγορίες που εκτοξεύονταν είχαν στόχο προσωπικά τον Μέτσιαρ³⁹.

Παρά τις διφορούμενες προειδοποιήσεις της Ε.Ε. και το μεγάλο διακύβευμα της ένταξης στην Ε.Ε. η αιρεσιμότητα που άσκησε η Ε.Ε. δεν επηρέασε δραστικά τη συμπεριφορά της κυβέρνησης Μέτσιαρ. Ακόμη και η μοναδική επιτυχία της ευρωπαϊκής αιρεσιμότητας, η υπογραφή Συνθήκης μεταξύ της Σλοβακίας και της Ουγγαρίας, για τα δικαιώματα των εθνικών μειονοτήτων και την εκχώρηση αυτόνομων δικαιωμάτων στον ουγγρικό πληθυσμό, σκιάστηκε από τα εσωτερικά μέτρα που πήρε η σλοβακική κυβέρνηση. Τα υπόλοιπα κόμματα του κυβερνητικού σχηματισμού αντέδρασαν έντονα σε αυτή τη Συνθήκη. Η Σλοβακία τελικά την επικύρωσε το Μάρτιο του 1996, αλλά μόνο αφού η κυβέρνηση Μέτσιαρ είχε ψηφίσει δεκάδες νόμους για να εκμηδενίσει τα αποτελέσματά της.

Παρόλο που ο Μέτσιαρ δεν συμμεριζόταν τον αντιευρωπαϊκό προσανατολισμό των υπόλοιπων κομμάτων του κυβερνητικού συνασπισμού, ενέδωσε σε αυτόν για να παραμείνει στην εξουσία. Αυτό είχε ως αποτέλεσμα ο Σλοβάκος πρωθυπουργός να χρησιμοποιεί διπλή γλώσσα μέσα και έξω από τη χώρα του. Ενώ δηλαδή τον Ιανουάριο του 1995 διαβεβαίωνε τον Πρόεδρο του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου ότι η Σλοβακία θα σεβαστεί όλες τις υποχρεώσεις που απορρέουν από την υποψηφιότητά της, αυτή η υπόσχεση ποτέ δεν τηρήθηκε, γιατί ο Μέτσιαρ δεν ήθελε να έρθει σε σύγκρουση με τους συνεργάτες του στην κυβέρνηση⁴⁰.

³⁹ Kubicek Paul (2005) “ The application and acceptance of democratic norms in the eastward enlargement”, in Sjursen Helen *Enlargement Perspective*, Oslo Arena report, No 2/05, p.p. 183.

⁴⁰ Schimmelfennig Frank, Engert Stefan, Knobel Heiko (2003) “Costs, Commitment and Compliance: The impact of EU democratic conditionality on

Η κυβέρνηση Μέτσιαρ έκανε ότι μπορούσε για να αντισταθεί στην πολιτική αιρεσιμότητας της Ε.Ε. Διέδιδε ότι οι εκθέσεις της Ε.Ε. είχαν παρερμηνευθεί, ότι η ένταξη της Σλοβακία μπορεί να έθετε σε κίνδυνο την εθνική κυριαρχία της χώρας και ότι η Ε.Ε. ήταν ούτως ή άλλως αποφασισμένη να μην δεχθεί τη Σλοβακία, οποιαδήποτε πρόοδο και αν σημείωνε. Το τελευταίο ωστόσο επιχείρημα αποδυναμώθηκε όταν το Δεκέμβριο του 1997, το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο του Λουξεμβούργου αποφάσισε να ξεκινήσει διαπραγματεύσεις με πολλές χώρες αλλά όχι με τη Σλοβακία. Εν τω μεταξύ η έντονη δυσαρέσκεια της Ε.Ε. προς την κυβέρνηση Μέτσιαρ γινόταν όλο και πιο έντονη, με ένα Ευρωβουλευτή να καλεί ανοικτά τους Σλοβάκους να αλλάξουν κυβέρνηση⁴¹.

Την ίδια ώρα, πολλά κόμματα της αντιπολίτευσης άρχισαν να αναπτύσσουν δεσμούς με ευρωπαϊκά κόμματα, , ώστε να δημιουργηθεί ένα πιο οργανωμένο κι ενωμένο μέτωπο. Με αυτόν τον τρόπο, το πολιτικό σύστημα της Σλοβακίας έγινε διάυλος για την άσκηση των ευρωπαϊκών πιέσεων . Η Ε.Ε. άσκησε επίσης συντονισμένες προσπάθειες ώστε να αυξηθεί η πολιτική συμμετοχή των Σλοβάκων αλλά και η προσέλευση στις εκλογές. Δηλαδή, η Ε.Ε. όχι μόνο έθεσε το κύριο θέμα, την ατζέντα του πολιτικού διαλόγου στη Σλοβακία, αλλά βοήθησε άμεσα εκείνους που προωθούσαν μία κυβερνητική αλλαγή⁴².

Η Ευρώπη δεν ήταν βέβαια το μόνο θέμα των εκλογών. Η ανησυχία για τα οικονομία της χώρας, η διαφθορά αλλά και το κοινό μέτωπο της

Latvia, Slovakia and Turkey”, *Journal of Common Market Studies*, vol 41, number 3, p.p. 505.

⁴¹ Kubicek Paul (2005) “ The application and acceptance of democratic norms in the eastward enlargement”, in Sjursen Helen *Enlargement Perspective*, Oslo Arena report, No 2/05, pp. 183.

⁴² Kubicek (2005), op.cit pp. 185.

αντιπολίτευσης επίσης συνέβαλε στην ήττα του Μέτσιαρ. Γι' αυτούς τους λόγους η αποτελεσματικότητα της ευρωπαϊκής αιρεσιμότητας σε αυτής τις εκλογές είναι αντικείμενο έρευνας και συζήτησης. Το σίγουρο όμως είναι ότι ο ευρωπαϊκός προσανατολισμός των κομμάτων της αντιπολίτευσης του προσέδωσε κύρος και νομιμοποίηση στα μάτια των ψηφοφόρων.

Το Δεκέμβριο του 1998, μόλις τέσσερις μήνες μετά τις εκλογές το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο ανακοίνωσε ότι «το κύριο εμπόδιο που δεν επέτρεπε στη Σλοβακία να ενσωματωθεί με την Ε.Ε. αφαιρέθηκε».

Συμπερασματικά θα λέγαμε ότι κατά τη διάρκεια της τετραετούς θητείας της κυβέρνησης Μέτσιαρ, η Σλοβακία απετέλεσε το πιο χαρακτηριστικό παράδειγμα μη αποτελεσματικότητας του θεσμού της δημοκρατικής αιρεσιμότητας. Αυτό που αποδεικνύεται είναι ότι η στάση και οι προειδοποιήσεις της Ε.Ε δεν φάνηκαν ικανές να επηρεάσουν το Μέτσιαρ, ο οποίος έλαβε πιο σοβαρά υπόψη τις συνέπειες που θα είχε στην εσωτερική πολιτική σκηνή τυχόν συμμόρφωση με τις επιταγές της Κοινότητας⁴³.

Ωστόσο, στη συγκεκριμένη περίπτωση θα διαπιστώναμε ότι η αιρεσιμότητα που εφάρμοσε η Ε.Ε. είχε ως αποτέλεσμα ο συνασπισμός Μέτσιαρ να ηττηθεί στις κοινοβουλευτικές εκλογές του 1998. Οι δημοσκοπήσεις δείχνουν ότι η πλειοψηφία των Σλοβάκων φοβήθηκε και ανησύχησε από την πιθανότητα μη ένταξης της χώρας τους στην Ε.Ε. Η ανησυχία ότι η χώρα ενδέχεται να εξαιρεθεί από την επόμενη διεύρυνση, κινητοποίησε και ένωσε τις δημοκρατικές δυνάμεις της αντιπολίτευσης.

⁴³ Schimmelfennig Frank, Engert Stefan, Knobel Heiko (2003) "Costs, Commitment and Compliance: The impact of EU democratic conditionality on Latvia, Slovakia and Turkey", *Journal of Common Market Studies*, vol 41, number 3, p.p. 506.

Την ίδια ώρα διαπιστώνεται ότι μπορεί η Ε.Ε. να μην είναι σε θέση να απομακρύνει με άμεσο τρόπο τους αντιδημοκρατικούς ηγέτες αλλά εάν το πολιτικό σύστημα είναι ανοικτό, μπορεί να βοηθήσει την αντιπολίτευση και τους μη κυβερνητικούς οργανισμούς, ή να χρησιμοποιήσει τη λογική της αιρεσιμότητας και να απευθυνθεί απευθείας τους ψηφοφόρους καλώντας τους να ξεφορτωθούν τον ηγέτη τους με αντάλλαγμα πολιτικά και οικονομικά οφέλη⁴⁴.

β. ΛΕΤΟΝΙΑ

Στην Λετονία τα δύο κύρια προβλήματα που ανέκυψαν σχετίζονταν με τις διακρίσεις σε βάρος της μεγάλης εθνικής ρωσικής μειονότητας (πάνω από το 40% του πληθυσμού, σύμφωνα με τα στοιχεία του 1989).

Κύριο επιχείρημα της κυβέρνησης της Λετονίας ήταν ότι αποτελεί ένα νεοσυσταθέν κράτος, το οποίο από το 1918 έως το 1940 βρισκόταν κάτω από ξένη κατοχή, και ουσιαστικά απένειμε τον τίτλο της ιθαγένειας μόνο σε όσους είχαν λετονική ιθαγένεια το 1940, απελαύνοντας έτσι 700.000 Ρωσόφωνους κατοίκους που μετανάστευσαν στη χώρα όταν έγινε μέλος της Σοβιετικής Ένωσης⁴⁵.

Οι εθνικιστικές ομάδες που βρίσκονταν ακόμη και μέσα στο κοινοβούλιο της Λετονίας, μετέφρασαν την προσπάθεια των Βρυξελλών να διασφαλίσουν τα δικαιώματα των μειονοτικών ομάδων ως μη αναγκαία παρέμβαση στα εσωτερικά της χώρας τους.

Η Ε.Ε. δεν διαμόρφωσε τη δική της πολιτική απέναντι στη Λετονία αλλά ακολούθησε την γραμμή του Οργανισμού για την Ασφάλεια και τη

⁴⁴ Kubicek Paul (2005) “ The application and acceptance of democratic norms in the eastward enlargement”, in Sjursen Helen *Enlargement Perspective*, Oslo Arena report, No 2/05, pp. 185.

⁴⁵ Kubicek (2005)op.cit. pp. 186.

Συνεργασία στην Ευρώπη, υιοθετώντας τις συστάσεις του Ειδικού Απεσταλμένου για τις Εθνικές Μειονότητες.

Το Συμβούλιο της Ευρώπης και η Ευρωπαϊκή Ένωση συνέδεσαν άμεσα το θέμα της συμμόρφωσης με την προοπτική ένταξης. Το Συμβούλιο της Ευρώπης, το Δεκέμβριο του 1993, ανακοίνωσε ότι η Λετονία δεν θα γίνει δεκτή ως μέλος εάν δεν αλλάξει το νόμο ιθαγένειας, σύμφωνα με τις συστάσεις του ΟΑΣΕ. Τον ίδιο χρόνο, η Ε.Ε συμπεριέλαβε στα κριτήρια της Κοπεγχάγης το σεβασμό στα δικαιώματα των μειονοτήτων, ως ένα από τα πολιτικά προαπαιτούμενα για ένταξη. Τον Ιούλιο του 1997, στις Γνωμοδοτήσεις για τις υποψήφιες χώρες, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή έκρινε ότι η Λετονία πληρούσε σε γενικές γραμμές τα πολιτικά κριτήρια για ένταξη αλλά ζητούσε να επιταχυνθεί η λήψη μέτρων προκειμένου η ρωσόφωνη κοινότητα, να ενσωματωθεί πλήρως στην κοινωνία της Λετονίας⁴⁶.

Το Κοινοβούλιο της Λετονίας αρχικά αγνόησε τις συστάσεις του ΟΑΣΕ. Αντί να εκχωρήσει ιθαγένεια σε όλα τα πρόσωπα που είναι μόνιμοι κάτοικοι της Λετονίας για πέντε χρόνια, προώθησε ένα αρκετά χλιαρό σχέδιο νόμου, που προέβλεπε την χορήγηση ιθαγένειας σύμφωνα με τα ετήσια οικονομικά και δημογραφικά στοιχεία, το οποίο και ψηφίστηκε τον Ιούνιο του 1994. Ο Λετονός Πρόεδρος αφού ήρθε σε επαφή με τους εκπροσώπους του Συμβουλίου της Ευρώπης, οι οποίοι έθεσαν ως όρο την αλλαγή του νόμου προκειμένου να δώσουν το πράσινο φως για την ένταξη, έθεσε βέτο στο νόμο και τον έστειλε πίσω για αναθεώρηση στο Κοινοβούλιο. Ένα μήνα αργότερα, το Κοινοβούλιο της Λετονίας ενέκρινε τον αναθεωρημένο νόμο, ο οποίος ήταν σύμφωνος με τις διεθνείς

⁴⁶ Schimmelfennig Frank, Engert Stefan, Knobel Heiko (2003) "Costs, Commitment and Compliance: The impact of EU democratic conditionality on Latvia, Slovakia and Turkey", *Journal of Common Market Studies*, vol 41, number 3, p.p. 511.

προδιαγραφές και τελικά η Λετονία έγινε δεκτή στους κόλπους του Συμβουλίου της Ευρώπης το 1995.

Ωστόσο, συνέχιζαν να υπάρχουν προβλήματα, στην υλοποίηση του νόμου αυτού. Στη γνωμοδότησή της το 1997 η Ευρωπαϊκή Επιτροπή, υπογράμμιζε για μία ακόμη φορά ότι η Λετονία έπρεπε να συμμορφωθεί με τις συστάσεις του ΟΑΣΕ για τα δικαιώματα των μειονοτήτων. Σε απάντηση η κυβέρνηση προώθησε πακέτο μέτρο το οποίο εγκρίθηκε από το Κοινοβούλιο και ικανοποιούσε μερικώς τις συστάσεις του ΟΑΣΕ. Την 1^η Ιουνίου, ο Λετονός Υπουργός Εξωτερικών Βλάντις Μπίρκαβς κάλεσε το Κοινοβούλιο να ακολουθήσει τις προτάσεις του ΟΑΣΕ, διαφορετικά προειδοποίησε ότι η Λετονία θα κινδύνευε να χάσει τους συμμάχους της στις Ηνωμένες Πολιτείες, την Ευρώπη αλλά και θα απομακρυνόταν η ευκαιρία να βελτιωθούν οι σχέσεις με τη Ρωσία. Πράγματι, στο τέλος του μήνα το Κοινοβούλιο έκανε δεκτές τις τροποποιήσεις που κατέθεσε η κυβέρνηση⁴⁷.

Οι ρυθμίσεις αφού εγκρίθηκαν στο Κοινοβούλιο τέθηκαν στη λαϊκή κρίση και επιβεβαιώθηκαν με εθνικό δημοψήφισμα, το οποίο αποτέλεσε αντικείμενο επίμονου, διεθνούς lobbying. Η σύνδεση μεταξύ της απόφασης που επρόκειτο να ληφθεί και της ευρωπαϊκής προοπτικής της χώρας ήταν ξεκάθαρη. Μάλιστα στο πρωτοσέλιδο του *Economist* εκείνης της περιόδου διαβάζαμε χαρακτηριστικά : « Η Λετονία ψηφίζει για την Ευρώπη»⁴⁸.

⁴⁷ Schimmelfennig Frank, Engert Stefan, Knobel Heiko (2003) "Costs, Commitment and Compliance: The impact of EU democratic conditionality on Latvia, Slovakia and Turkey", *Journal of Common Market Studies*, vol 41, number 3, p.p. 513.

⁴⁸ Kubicek Paul (2005) " The application and acceptance of democratic norms in the eastward enlargement", in Sjursen Helen *Enlargement Perspective*, Oslo Arena report, No 2/05, p.p. 187.

Μία άλλη περίπτωση εφαρμογής της αιρεσιμότητας, είναι εκείνη που αφορά στην επίσημη γλώσσα του κράτους. Το νομοσχέδιο που κατατέθηκε το 1998 στη βουλή της Λετονίας δέχθηκε την έντονη κριτική τόσο του Συμβουλίου της Ευρώπης, όσο και του ΟΑΣΕ και αυτό γιατί δεν απαιτούσε τη χρήση της επίσημης γλώσσας του κράτους μόνο στο δημόσιο τομέα αλλά και στις ιδιωτικές εταιρείες που δραστηριοποιούνται σε λετονικό έδαφος.

Το 1999 Ειδικός Απεσταλμένος για θέματα Εθνικών Μειονοτήτων του ΟΑΣΕ, Van Der Stoel προειδοποιούσε ότι εάν περάσει ο νόμος με την παρούσα του μορφή τότε λιγοστεύουν οι πιθανότητες ένταξης της Λετονίας στην Ε.Ε. Την ίδια ώρα και η φινλανδική Προεδρία απειλούσε ότι ο σχεδιαζόμενος νόμος για την επίσημη γλώσσα του κράτους μπορεί να θέσει εμπόδια για την ένταξη της Λετονίας στην Ευρωπαϊκή Κοινότητα. Τελικά ο νέος Λετονός Πρόεδρος αρνήθηκε να υπογράψει το νόμο και τον έστειλε πίσω στο Κοινοβούλιο ζητώντας να αναθεωρηθεί προκειμένου να είναι σύμφωνος με την νομοθεσία της Ε.Ε. Στις 9 Δεκεμβρίου του 1999, η βουλή ενέκρινε τον αναθεωρημένο νόμο και μερικές μέρες αργότερα, η Λετονία προσκλήθηκε να ξεκινήσει ενταξιακές διαπραγματεύσεις με την Ε.Ε.⁴⁹.

Και στη συγκεκριμένη χώρα, οι συνθήκες δεν ήταν τόσο ευνοϊκές για την επιτυχία της πολιτικής αιρεσιμότητας. Πρώτον, η Ε.Ε. επικέντρωνε τη δράση στο λιγότερο νομιμοποιημένο όρο εκείνο τους σεβασμού των μειονοτικών δικαιωμάτων. Δεύτερον, τα γκάλοπ έδειχναν ότι σε αντίθεση με άλλες υποψήφιες χώρες, η κοινή γνώμη στη Λετονία δεν ήταν φανατικά υπέρ της ένταξης στην Ε.Ε. Τρίτον μπορεί τα μεγάλα κόμματα

⁴⁹ Schimmelfennig Frank, Engert Stefan, Knobel Heiko (2003) "Costs, Commitment and Compliance: The impact of EU democratic conditionality on Latvia, Slovakia and Turkey", *Journal of Common Market Studies*, vol 41, number 3, pp. 513.

της χώρας να ήταν φιλοευρωπαϊκά, αλλά υπήρχαν αρκετά εθνικιστικά και κόμματα που προσανατολιζόνταν πολιτικά εναντίον της Ρωσίας, τα οποία είχαν μεγάλα ερείσματα στον ντόπιο πληθυσμό, ενώ σε καμία περίπτωση δεν υπήρχε οποιαδήποτε εσωτερική πίεση για τη βελτίωση των δικαιωμάτων των μειονοτήτων. Τέλος η οικονομία της Λετονίας ήταν λιγότερο εξαρτημένη από την Ε.Ε. σε σχέση με τις υπόλοιπες ευρωπαϊκές χώρες⁵⁰.

Εξετάζοντας τα αποτελέσματα της εφαρμογής της αιρεσιμότητας στη συγκεκριμένη περίπτωση θα συμπεράνουμε ότι μόνο οι συναλλαγές σε διακυβερνητικό επίπεδο και το δέλεαρ της συμμετοχής στο Συμβούλιο της Ευρώπης και την Ε.Ε. έπιασαν τόπο. Η επίκληση των διεθνών επιταγών και οι δεσμεύσεις για ένα δυτικά προσανατολισμένο τρόπο διακυβέρνησης δεν φάνηκαν να πείθουν τους Λετονούς βουλευτές προκειμένου να συμμορφωθούν με τις απαιτήσεις της Ε.Ε. Ακόμη και ο ΟΑΣΕ αναγκάστηκε να χρησιμοποιήσει το ελκυστικό επιχείρημα της ένταξης στην Ε.Ε. προκειμένου να ληφθούν υπόψη οι συστάσεις του.

Ο κίνδυνος να χαθεί η ένταξη στους δυτικούς οργανισμούς απέτελεσε μοχλό για να υπάρξει αλλαγή πλεύσης έστω και την τελευταία στιγμή. Τέλος μη ευνοϊκές συνθήκες που υπήρχαν στο εσωτερικό της χώρας, δεν φάνηκαν επηρεάζουν καθοριστικά της διαδικασία.

γ. ΕΣΘΟΝΙΑ

Η Εσθονία ήταν μία από τις πρώτες χώρες στις οποίες η Επιτροπή άναψε το πράσινο φως για το άνοιγμα ενταξιακών διαπραγματεύσεων το 1997.

⁵⁰ Schimmelfennig Frank, Engert Stefan, Knobel Heiko (2003) "Costs, Commitment and Compliance: The impact of EU democratic conditionality on Latvia, Slovakia and Turkey", *Journal of Common Market Studies*, vol 41, number 3, pp. 514.

Ωστόσο συνάντησε αρκετά προβλήματα προκειμένου να εναρμονίσει τη νομοθεσία της με την ευρωπαϊκή.

Παρά τις εσωτερικές αντιδράσεις, εξαιτίας των οποίων καθυστέρωσε η πρόοδος, η Εσθονία υπέκυψε τελικά στη διεθνή πίεση και απλοποίησε τις διαδικασίες πολιτογράφησης ή της χορήγησης ιθαγένειας στα απάτριδα παιδιά, όταν οι ρυθμίσεις αυτές συνδέθηκαν απευθείας με την προοπτική ένταξης στην Ε.Ε. Το 2000 στην Έκθεση Προόδου, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή διαπίστωνε ότι η Εσθονία ακολούθησε τις υποδείξεις του ΟΑΣΕ στα συγκεκριμένα αυτά θέματα, ωστόσο ο πρωταρχικός σκοπός της Ε.Ε. που ήταν η ενσωμάτωση στο εσθονικό κράτος όλων των κατοίκων που μιλούσαν ρωσικά δεν είχε ακόμη επιτευχθεί.

Το 1999 ο νέος νόμος που πέρασε στο κοινοβούλιο εισήγαγε ως προϋπόθεση για να κατέβει κάποιος υποψήφιος στις τοπικές ή εθνικές εκλογές τη γνώση της εσθονικής γλώσσας, ενώ καθιστούσε υποχρεωτική τη χρήση των εσθονικών από τους υπαλλήλους εταιρειών, μη κυβερνητικών οργανώσεων και από τους ελεύθερους επαγγελματίες. Στην έκθεση Προόδου, που ακολούθησε, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή εξέφρασε τις έντονες ανησυχίες της, καθώς όπως υπογράμμισε ο νόμος αυτός όχι μόνο δεν συμβαδίζει με τα πολιτικά κριτήρια που έχουν τεθεί προς εκπλήρωση για θέματα μειονοτήτων αλλά έρχεται σε αντίθεση με τις υποχρεώσεις που απορρέουν για την Εσθονία από την Ευρωπαϊκή Συμφωνία. Το Απρίλιο του 2000 ο νόμος αυτός άλλαξε για να συμβαδίζει με τα ευρωπαϊκά κι διεθνή δεδομένα.

Παρόλα αυτά η Εσθονία ακόμη και σήμερα δεν έχει προσαρμοστεί πλήρως με την εφαρμογή του κοινοτικού κεκτημένου που αφορά την καταπολέμηση των διακρίσεων⁵¹.

⁵¹ Schimmelfennig Frank, Schwellnus Guido (2006) "Political Conditionality and Convergence: The EU's impact on democracy, human rights and minority

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3

«ΟΙ ΠΡΩΤΟΠΟΡΟΙ ΤΩΝ ΜΕΤΑΡΡΥΘΜΙΣΕΩΝ. Η ΕΦΑΡΜΟΓΗ ΤΟΥ ΘΕΣΜΟΥ ΤΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΑΙΡΕΣΙΜΟΤΗΤΑΣ ΣΤΙΣ ΠΕΡΙΠΤΩΣΕΙΣ ΤΗΣ ΠΟΛΩΝΙΑΣ, ΤΗΣ ΟΥΓΓΑΡΙΑΣ ΚΑΙ ΣΤΗΝ ΙΔΙΑΖΟΥΣΑ ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ ΤΗΣ ΚΥΠΡΟΥ»

α. ΠΟΛΩΝΙΑ

Η Πολωνία και η Ουγγαρία ήταν από το 1989 πρωτοπόρες στη μετάβαση προς τη δημοκρατία και σε όλη τη διαδικασία ενσωμάτωσης, η Ε.Ε. έκρινε ότι πληρούσαν τα πολιτικά κριτήρια για ένταξη. Αλλά και στο θέμα της προστασίας των μειονοτήτων, πληρούσαν τα κριτήρια της Κοπεγχάγης. Όσον αφορά των τομέα των διακρίσεων η κατάσταση ήταν διαφορετική, αφού στην Πολωνία απουσίαζε αποτελεσματική νομοθεσία, ενώ η Ουγγαρία δέχθηκε ισχυρές πιέσεις προκειμένου να σταματήσουν οι διακρίσεις σε βάρος των Ρομά⁵².

Η Ε.Ε. άσκησε ελαφριάς μορφής πολιτική αιρεσιμότητα στην Πολωνία. Στο τομέα της προστασίας των μειονοτήτων, μετά την πτώση του κομμουνισμού, σχετικές ρήτρες άρχισαν να προσθέτονται σε όλες τις διμερείς συνθήκες που υπέγραφε η Πολωνία με τις γειτονικές της χώρες. Παρά το γεγονός ότι η προστασία των μειονοτήτων κατοχυρώθηκε στο πολωνικό Σύνταγμα μόλις το 1997 και η υιοθέτηση σχετικού νόμου έγινε το 2004, μετά την ένταξη, η Ε.Ε δεν θεώρησε το πεδίο αυτό πρωταρχικής σημασίας για την άσκηση πίεσης. Ένας από τους λόγους που αυτό συνέβη είναι ότι οι εθνικές ή εθνοτικές μειονότητες στην Πολωνία

protection in central and eastern Europe”, *CEEISA conference*, Tartu, Estonia, pp. 23.

⁵² Schimmelfennig, Schwellnus (2006) op.cit. , pp. 12.

αποτελούσαν μόνο το 3-4% του συνολικού πληθυσμού ούτε υπήρχε πιθανότητα διαμάχης.

Την ίδια τακτική ακολούθησε η Ε.Ε. και αναφορικά με την απουσία νόμων κατά των διακρίσεων. Στην Γνώμη της Επιτροπής το 1997 για την πολωνική υποψηφιότητα, αναφέρεται ότι «οι Ρομά, οι οποίοι είναι λίγοι στην Πολωνία πέφτουν μερικές φορές θύματα βίας ή διακρίσεων» αλλά το θέμα αυτό δεν θίχτηκε ξανά στις επόμενες εκθέσεις προόδου. Μόνο στην Έκθεση του 2000 αναφερόταν ότι δεν υπάρχει ξεκάθαρη πολιτική κατά των διακρίσεων, με αποτέλεσμα το 2001 η πολωνική κυβέρνηση να ξεκινήσει πιλοτικό πρόγραμμα για τους Ρομά στην επαρχία Μαλοπόλσκα⁵³.

β. ΟΥΓΓΑΡΙΑ

Η Ουγγαρία είναι από τους μεγαλύτερους προασπιστές των δικαιωμάτων των μειονοτήτων τόσο στο εσωτερικό της όσο και στο εξωτερικό. Ένας από τους λόγους που εξηγούν αυτήν την πολιτική είναι ότι υπάρχουν μεγάλες ουγγρικές μειονότητες σε πολλές γειτονικές χώρες και η προστασία τους αποτελεί προτεραιότητα στην εξωτερική πολιτική κάθε ουγγρικής κυβέρνησης. Η Ουγγαρία είχε αναπτύξει ένα πλήρες σύστημα προστασίας των μειονοτήτων ήδη από τις αρχές της δεκαετίας του '90, πριν θεσπιστούν τα κριτήρια της Κοπεγχάγης. Η Ε.Ε. δεν χρειάστηκε να κάνει χρήση του θεσμού της αιρεσιμότητας σε αυτόν τον τομέα. Αντίθετα έκρινε ως απόλυτα επαρκές το ισχύον σύστημα, χωρίς καν να ζητήσει την μετατροπή του ώστε να συμβαδίζει με τα ευρωπαϊκά πρότυπα⁵⁴.

⁵³ Schimmelfennig Frank, Schwellnus Guido (2006) "Political Conditionality and Convergence: The EU's impact on democracy, human rights and minority protection in central and eastern Europe", *CEEISA conference*, Tartu, Estonia, pp. 13.

⁵⁴ Schimmelfennig Frank, Schwellnus Guido (2006) "Political Conditionality and Convergence: The EU's impact on democracy, human rights and minority

Δεν συνέβη όμως το ίδιο και στην περίπτωση της καταπολέμησης των διακρίσεων. Η Ε.Ε. επικέντρωσε την προσοχή της στους Ρομά, που αποτελούσαν τη μεγαλύτερη μειονότητα στην Ουγγαρία, όπως και στις περισσότερες χώρες της κεντρικής και ανατολικής Ευρώπης. Οι Ρομά βίωναν σε μεγάλο βαθμό τον κοινωνικό αποκλεισμό και η Ε.Ε συνέχισε επίμονα να υπενθυμίζει το πρόβλημα αυτό τόσο στις ετήσιες εκθέσεις προόδου, όσο και στη Συμφωνία Σύνδεσης. Η Κοινότητα επέμενε ότι οι νόμοι για την καταπολέμηση των διακρίσεων παρέμεναν νεκρό γράμμα και ζητούσε να γίνουν σημαντικά βήματα για την προστασία των Ρομά.

Η αντίδραση σε αυτήν τη συνεχιζόμενη, ξεκάθαρη και αποφασιστική πίεση άργησε για εσωτερικούς λόγους. Η Επιτροπή που διαπραγματευόταν έναν πιο κατανοητό νόμο κατά των διακρίσεων, κατέληξε σε πρόταση μόλις το 2000 και η συντηρητική κυβέρνηση Ορμπαν απέρριψε το σχέδιό της. Τελικά σχετικός νόμος υιοθετήθηκε το 2003 στο παρά πέντε προκειμένου η Ουγγαρία να έχει συμμορφωθεί με το κεκτημένο πριν την ένταξη⁵⁵.

γ. ΚΥΠΡΟΣ

Σε αντίθεση με τις αιτήσεις των χωρών της κεντρικής και ανατολικής Ευρώπης, η υποψηφιότητα της Κύπρου πληρούσε όλες τις προϋποθέσεις. Στις εκθέσεις προόδου της Επιτροπής, η Κύπρος ήταν μάλιστα μακράν

protection in central and eastern Europe”, *CEEISA conference*, Tartu, Estonia, pp. 14.

⁵⁵ Schimmelfennig, Schwellnus (2006) op.cit. , pp. 15.

πρώτη στην εκπλήρωση των κριτηρίων και την ενσωμάτωση του κοινοτικού κεκτημένου⁵⁶.

Εκείνο όμως που απασχόλησε εκτεταμένα την Κοινότητα ήταν το πολιτικό πρόβλημα του διαχωρισμού του νησιού και συγκεκριμένα εάν η επίλυση αυτού του προβλήματος έπρεπε να αποτελέσει όρο για την αποδοχή της Κύπρου στην Ευρωπαϊκή Κοινότητα. Κυρίως οι Γάλλοι υποστήριζαν ότι η επίλυση είναι απαραίτητη και ο Γάλλος Υπουργός Εξωτερικών δήλωνε το Μάρτιο του 1998 ότι ναι μεν οι διαπραγματεύσεις έπρεπε να ξεκινήσουν αλλά θα ήταν λάθος να προσχωρήσει στην Ε.Ε. μία διαιρεμένη χώρα. Το Νοέμβριο του ίδιου έτους ακολούθησε κοινή διακήρυξη των Γάλλων, των Ιταλών, των Ολλανδών και των Γερμανών στην οποία τόνιζαν ότι η πολιτική λύση στην διαίρεση και τη μερική κατοχή πρέπει να βρεθεί επείγοντως, προκειμένου να επιλυθούν τα προβλήματα που ίσως ανακύψουν στη διαδικασία των διαπραγματεύσεων⁵⁷.

Διακρίνουμε λοιπόν μία προσπάθεια να ασκηθούν πιέσεις, εκ μέρους της Ε.Ε. και κυρίως των ιδρυτικών μελών της, προειδοποιώντας ότι τυχόν μη επίλυση του πολιτικού ζητήματος, ίσως προκαλέσει προβλήματα στην ένταξη της Μεγαλονήσου.

Στις εκθέσεις της, η Ε.Ε. είχε πολλές φορές τονίσει το πρόβλημα της μη ελεύθερης κυκλοφορίας των ατόμων στο εσωτερικό του νησιού. Στην Γνώμη της για την αίτηση της Κυπριακής Δημοκρατίας, η Επιτροπή επισημαίνει ότι ο διαχωρισμός του νησιού συνιστά σοβαρή παραβίαση των θεμελιωδών ελευθεριών των κατοίκων της Κύπρου, ενώ στην 52^η Συνεδρίαση της Επιτροπής για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα, στη Γενεύη

⁵⁶ Nugent, Neil (2000) "EU Enlargement and the Cyprus problem" *Journal of Common Market Studies*, vol 38, No 1, pp. 141.

⁵⁷ Nugent, (2000) op.cit. pp. 143.

τον Απρίλιο του 1996, η Ε.Ε. συμπέρανε ότι : «Το status quo στο νησί έχει άμεσο αρνητικό αποτέλεσμα στα ανθρώπινα δικαιώματα⁵⁸».

Το 1993 η Κομισιόν δήλωνε ότι : «μία πολιτική λύση στο πρόβλημα της Κύπρου όχι μόνο θα ενδυνάμωνε τους δεσμούς μεταξύ της Ένωσης και της Κύπρου και θα βοηθούσε τη διαδικασία αλλά την ίδια ώρα θα άνοιγε το δρόμο για την πλήρη αποκατάσταση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και των θεμελιωδών ελευθεριών ολόκληρης της Κύπρου και θα συνέβαλε στην εμβάθυνση του πλουραλιστικού δημοκρατικού συστήματος». Ωστόσο η Επιτροπή αναγνώριζε ότι εκτός από το βόρειο τμήμα του νησιού, οι θεμελιώδεις ελευθερίες είναι απολύτως σεβαστές στο νότιο τμήμα, οπότε δεν θεωρούσε ότι υπάρχει ευθύνη της Ελληνοκυπριακής πλευράς στο συγκεκριμένο θέμα.

Υψηλόβαθμοι αξιωματούχοι της Ε.Ε. ανέλαβαν συχνά πρωτοβουλίες με αποστολές στην Ελλάδα, την Κύπρο και την Τουρκία, ενώ από το 1993 κάθε προεδρία της Ε.Ε. όριζε ειδικό απεσταλμένο για τις ειρηνευτικές διαδικασίες⁵⁹.

Η κατάσταση ήταν ρευστή καθώς η Ελλάδα απειλούσε σε περίπτωση που η πέμπτη διεύρυνση δεν περιελάμβανε την Κύπρο να μπλοκάρει με βέτο την είσοδο των χωρών ΚΑΕ. Η αίτηση ένταξης κατατέθηκε από την κυπριακή κυβέρνηση εκ μέρους ολόκληρου του νησιού. Καθ' όλη τη διαδικασία η κυπριακή κυβέρνηση ήταν εκείνη που εφοδίαζε την Ε.Ε. με όλες εκείνες τις λεπτομερείς πληροφορίες που απαιτούνταν , η οποία είχε επαφές μόνο με του εκπροσώπους της Ελληνοκυπριακής πλευράς.

⁵⁸Christou, George (2002) “ The European Union and Cyprus: The Power of attraction as a solution to the Cyprus Issue”, *Journal of Etnopolitics and Minority issues in Europe*, Issu2 2/2002, pp. 5.

⁵⁹ Van Westering, Jolanda (2000) “Conditionality and EU Membership:The Cases of Turkey and Cyprus” *European Foreign Affairs Review*, vol 5, pp. 97.

Την ίδια στιγμή, η κυβέρνηση του ψευδοκράτους, όπως και η Τουρκία αμφισβητούσαν τη νομιμότητα της αίτησης υποψηφιότητας ενώ το καθεστώς Ντενκτάς από το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο του Λουξεμβούργου του 1997 και μετά σταμάτησε τις περισσότερες επίσημες συνομιλίες με την Ένωση.

Από το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο της Κέρκυρας το 1994 η Ε.Ε. είχε δηλώσει ότι η επόμενη διεύρυνση θα περιλαμβάνει την Κύπρο και τη Μάλτα, αποφεύγοντας έτσι για πρώτη φορά να συνδέσει την διευθέτηση του προβλήματος με την ένταξη. Οι Ευρωπαίοι αξιωματούχοι προσπάθησαν να πείσουν την τουρκική και κυπριακή πλευρά ότι η ένταξη της Κύπρου θα απέφερε οφέλη γι'αυτές. Για την μεν Τουρκία, η κάμψη της αδιαλλαξίας της στο θέμα της Κύπρου θα της προσέφερε μεγαλύτερες πιθανότητες ένταξης στην Ε.Ε. , ενώ για τους Τουρκοκύπριους η ενσωμάτωση με το νότιο τμήμα της Κύπρου και ένταξή τους στην Ε.Ε. θα τους άνοιγε το δρόμο για οικονομική άνθιση.

Η Ε.Ε. χρησιμοποίησε τόσο επίσημες προσκλήσεις όσο και άτυπα μέσα για φέρει τους Τουρκοκύπριους ηγέτες στο τραπέζι των διαπραγματεύσεων, χωρίς όμως αποτέλεσμα⁶⁰.

Οι πιέσεις προς την ελληνοκυπριακή πλευρά συνεχίζονταν να ασκούνται, ενώ ένα χαρακτηριστικό παράδειγμα είναι η δήλωση του τότε αρμόδιου Επιτρόπου για τη Διεύρυνση Γκίντερ Φερχόιγκεν το Σεπτέμβριο του 1999, ο οποίος δήλωνε ότι : « Υπάρχουν πολλά και ισχυρά κράτη μέλη τα οποία υποστηρίζουν ότι δεν πρέπει να συνεχίσουμε να διαπραγματευόμαστε με την Κύπρο, γιατί είναι ξεκάθαρο ότι η Κύπρος δεν εκπληρώνει τις προϋποθέσεις που αφορούν την Κοινή Εξωτερική Πολιτική και Πολιτική Ασφαλείας».

⁶⁰ Nugent, Neil (2000) "EU Enlargement and the Cyprus problem" *Journal of Common Market Studies*, vol 38, No 1, pp. 142.

Ωστόσο, το Δεκέμβριο του 1999, στο Ευρωπαϊκό Συμβούλιο του Ελσίνκι, οι Ευρωπαίοι ηγέτες πλησίασαν όσο ποτέ άλλοτε στην παραδοχή ότι η επίλυση του Κυπριακού δεν θα συνδεθεί με την ένταξη του νησιού. Στα συμπεράσματα διαβάζουμε ότι:

9. (α) Το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο χαιρετίζει την έναρξη, στις 3 Δεκεμβρίου στη Νέα Υόρκη, των συνομιλιών για τη συνολική επίλυση του Κυπριακού και εκφράζει την σθεναρή υποστήριξη των προσπάθειών του Γενικού Γραμματέα των Ηνωμένων Εθνών να φέρει τη διαδικασία σε αίσιο πέρας.

(β) Το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο τονίζει ότι η επίλυση του πολιτικού προβλήματος θα διευκολύνει την προσχώρηση της Κύπρου στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Εάν μέχρι την ολοκλήρωση των διαπραγματεύσεων προσχώρησης δεν έχει επιτευχθεί λύση, η απόφαση του Συμβουλίου όσον αφορά την προσχώρηση θα ληφθεί χωρίς η ανωτέρω να αποτελέσει προϋπόθεση. Εν προκειμένω, το Συμβούλιο θα λάβει υπόψη όλα τα σχετικά στοιχεία.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4

«Η ΔΕΥΤΕΡΗ ΦΑΣΗ ΤΗΣ ΠΕΜΠΤΗΣ ΔΙΕΥΡΥΝΣΗΣ. Η ΕΦΑΡΜΟΓΗ ΤΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΑΙΡΕΣΙΜΟΤΗΤΑΣ ΣΤΙΣ ΠΕΡΙΠΤΩΣΕΙΣ ΤΗΣ ΡΟΥΜΑΝΙΑΣ ΚΑΙ ΤΗΣ ΒΟΥΛΓΑΡΙΑΣ»

α. Ο ΔΥΣΚΟΛΟΣ ΔΡΟΜΟΣ ΤΗΣ ΕΝΤΑΞΗΣ ΣΤΗΝ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ.

Οι σχέσεις Βουλγαρίας και Ρουμανίας με τις δομές της Ευρωπαϊκής Ένωσης χρονολογούνται περίπου από τις αρχές της δεκαετίας του 1960. Κάθε μία από τις δύο χώρες είχε διαφορετικό είδος σχέσεων επηρεαζόμενο κυρίως από την πολιτική κατάσταση της εποχής καθώς και από τον ψυχρό πόλεμο. Η Ρουμανία λόγω της σχετικής αυτονομίας της από την ΕΣΣΔ, είχε αναπτύξει περισσότερες επαφές με την τότε ΕΟΚ από ότι η Βουλγαρία η οποία ήταν σταθερά προσδεδεμένη στο Σοβιετικό

άρμα. Κατά τις δεκαετίες του 1970 και 1980 η Ρουμανία αναπτύσσει ουσιαστικές σχέσεις με την ΕΟΚ. Έτσι το 1974 γίνεται η πρώτη χώρα Κεντρικής Ευρώπης που περιλαμβάνεται από την ΕΟΚ στο σύστημα Γενικευμένων Προτιμήσεων, ενώ τη δεκαετία του 1980 υπογράφει με την Κοινότητα και άλλες συμφωνίες όπως για παράδειγμα αυτές για το πρόβειο και αίγαιο κρέας. Αντιθέτως, η Βουλγαρία δεν έτυχε παρόμοιας αντιμετώπισης από την ΕΟΚ. Οι Ευρωπαίοι ήταν εξαιρετικά επιφυλακτικοί έναντι της, λόγω του μικρού ποσοστού που είχε η χώρα στο σύνολο των εξωτερικών συναλλαγών της Κοινότητας αλλά και λόγω της συμμαχίας της με την ΕΣΣΔ και της εξάρτησής της από την ΚΟΜΕΚΟΝ. Κάποια εξομάλυνση των σχέσεων παρουσιάζεται το 1985 όταν ΕΟΚ-ΚΟΜΕΚΟΝ ' 'ξεμπλοκάρουν' ' τις δικές τους σχέσεις⁶¹.

Στα μέσα της δεκαετίας του 1990, Βουλγαρία και Ρουμανία συνάπτουν στενότερες διπλωματικές σχέσεις με την Ευρωπαϊκή Ένωση. Η Ρουμανία υπογράφει το 1993 την Ευρωπαϊκή Συμφωνία, η οποία τέθηκε σε ισχύ το 1995. Η συμφωνία αυτή περιείχε τη θεσμική και νομική βάση για τις περαιτέρω σχέσεις των δύο πλευρών, με βασική συνιστώσα τη δημιουργία μιας ελεύθερης ζώνης εμπορίου σε διάστημα 10 ετών. Το καλοκαίρι του 1995 η Ρουμανία υποβάλλει στην Ε.Ε επίσημη αίτηση προσχώρησης και το 1999, στο Ευρωπαϊκό Συμβούλιο του Ελσίνκι, η Ένωση αποφασίζει την έναρξη ενταξιακών διαπραγματεύσεων για την ένταξη της Ρουμανίας. Η Βουλγαρία ακολουθώντας σχεδόν παράλληλη πορεία με αυτή της Ρουμανίας, υπέβαλλε επίσημη αίτηση προσχώρησής το Δεκέμβριο του 1995. Το Μάρτιο του 1998 αποφασίστηκε η εταιρική σχέση μεταξύ Βουλγαρίας και Ε.Ε

Ορόσημο για τη διαδικασία ένταξης των δύο χωρών στους κόλπους της Ε.Ε αποτέλεσε το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο της Κοπεγχάγης το Δεκέμβριο του 2002. Στα συμπεράσματα του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου αναφέρεται

⁶¹ Χαρδαλούπας, Ανδρέας (2005) , «Η Ένταξη Βουλγαρίας και Ρουμανίας στην Ευρωπαϊκή Ένωση», ΕΚΕΜ, σελ. 1.

ότι η Βουλγαρία και η Ρουμανία θα καταστούν πλήρη μέλη της Ε.Ε το 2007, αφού συνεχιστούν οι απαραίτητες μεταρρυθμίσεις και προσαρμογές στο κοινοτικό κεκτημένο.

Ο δρόμος προς την ένταξη των δύο αυτών χωρών στην Ε.Ε, που πραγματοποιήθηκε τελικά την 1/1/2007 δεν είναι στρωμένος με ροδοπέταλα.

β. ROYMANIA

Η Ρουμανία υπέφερε από το αποκαλούμενο σύνδρομο της «ανολοκλήρωτης δημοκρατικοποίησης», μετά το διωγμό του Τσαουσέσκου από την εξουσία το 1989. Το κόμμα του Ίον Ιλιέσκου κέρδισε τις βουλευτικές και προεδρικές εκλογές του 1990. Ο Ιλιέσκου αναδείχθηκε πρώτος Πρόεδρος της μετακομμουνιστικής Ρουμανίας. Διατηρούσε ακόμη στενούς δεσμούς με το καθεστώς Τσαουσέσκου και είχε πολλούς υποστηρικτές στις τάξεις των πρώην κομμουνιστών, στο στρατό αλλά και τις δυνάμεις ασφαλείας.

Η βίαιη καταστολή διαδήλωσης φοιτητών στο Βουκουρέστι και η άσκηση βίας εναντίον της συγγρικής μειονότητας αμαύρωσαν την αξιοπιστία των πολιτικών ηγετών της Ρουμανίας στο εξωτερικό, καθώς θεωρήθηκαν υπαίτιοι αυτών των γεγονότων. Το Συμβούλιο της Ευρώπης καθυστέρησε την ένταξη της Ρουμανίας επικαλούμενο τα προβλήματα στην εσωτερική πολιτική σκηνή της χώρας, ενώ η Ε.Ε. σταμάτησε την αποστολή βοήθειας, κάνοντας λόγο για παραβίαση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και διαφθορά⁶².

⁶² Kubicek Paul (2005) “ The application and acceptance of democratic norms in the eastward enlargement”, in Sjursen Helen *Enlargement Perspective*, Oslo Arena report, No 2/05, pp 192.

Παρόλα αυτά τα προβλήματα η ρουμανική κυβέρνηση ασκούσε πιέσεις για τη σύναψη στενότερων δεσμών με την Ευρώπη. Το 1993 η Ρουμανία υπέγραψε Συμφωνία Σύνδεσης με την Ε.Ε., το 1994 όλα τα πολιτικά κόμματα υπέγραψαν το Πρωτόκολλο του Snagon με το οποίο δηλώνουν ότι δεσμεύονται για την ευρωπαϊκή πορεία της χώρας τους, ενώ το 1995 η Ρουμανία έγινε η τρίτη χώρα του πρώην ανατολικού μπλοκ που είχε καταθέσει επίσημα αίτηση για ένταξη στην Ε.Ε.

Μόλις έξι εβδομάδες, μετά την υπογραφή της Συμφωνίας Σύνδεσης με τη Ρουμανία, η Κομισιόν έστειλε προειδοποιητικά γράμματα στο Βουκουρέστι υπογραμμίζοντας ότι δεν έχουν γίνει οι απαραίτητες μεταρρυθμίσεις στο δικαστικό τομέα.

Μέχρι να αλλάξει η κυβέρνηση το 1996, η Ρουμανία ζούσε υπό ένα ημιδημοκρατικό καθεστώς, στο οποίο οι πολιτικές ελίτ είχαν πάρει στα χέρια τους την εξουσία, δημιουργώντας πελατειακές σχέσεις, χρησιμοποιώντας τη δύναμή τους για να ελέγξουν τις κρατικές υπηρεσίες, την υπηρεσία πληροφοριών και προσπαθώντας να σωπήσουν την αντιπολίτευση. Έτσι, το 1997 Ε.Ε. δεν δέχθηκε να αρχίσει ενταξιακές διαπραγματεύσεις με τη Ρουμανία, σημειώνοντας ότι η χώρα δεν πληροί τα πολιτικά και οικονομικά κριτήρια της Κοπεγχάγης⁶³.

Όταν εκλέχτηκε Πρόεδρος το 1996 ο Εμιλ Κωνσταντίνέσκου δήλωσε «αποφασισμένος να αναπληρώσει για το χαμένο χρόνο, προκειμένου η Ρουμανία να ενσωματωθεί στο πολιτικό και οικονομικό οικοδόμημα της Δύσης». Η απόρριψη της Ρουμανίας από την Ε.Ε. λειτούργησε ως κινητήριο έναυσμα για μεταρρυθμίσεις. Κι ενώ οι οικονομικές μεταρρυθμίσεις δεν προχωρούσαν τόσο γρήγορα, σημαντικά βήματα γίνονταν για την προστασία των πολιτικών ελευθεριών, τη μεταχείριση

⁶³Kubicek Paul (2005) “ The application and acceptance of democratic norms in the eastward enlargement”, in Sjursen Helen *Enlargement Perspective*, Oslo Arena report, No 2/05, pp. 193.

των μειονοτήτων, έτσι ώστε το 1998, η Ε.Ε. έκρινε ότι η Ρουμανία πληρούσε τα πολιτικά κριτήρια για ένταξη.

Ωστόσο, οι σχέσεις Ρουμανίας Ε.Ε. θα δοκιμαστούν και πάλι το 2000, όταν από τις βουλευτικές και προεδρικές εκλογές ο Ιλιέσκου και το πρώην κομμουνιστικό κόμμα θα επιστρέψουν στην εξουσία. Ακόμη περισσότερο όμως ανησυχία προκάλεσε η δεύτερη θέση που κατέλαβε στην προεδρική εκλογή ο ακραίος εθνικιστής, Κορνέλιου Βαντίμ Τουντόρ, ο οποίος το 1999 είχε στηρίξει διαδήλωση μεταλλωρύχων εναντίων «των βρώμικων Εβραίων» και «των εγκληματιών τσιγγάνων». Ο Τουντόρ και ο Ιλιέσκου διεκδίκησαν τον προεδρικό θώκο στο δεύτερο γύρο, όπου βγήκε τελικά νικητής ο Ιλιέσκου. Μπροστά σε αυτό το δίλημμα, η Ε.Ε. είχε παρακινήσει όχι με τόσο διακριτικό τρόπο τους πιο φιλελεύθερους αντιπάλους του Ιλιέσκου να τον στηρίξουν. Πολλοί όμως θεώρησαν ότι οι εκλογές αυτές εξαιτίας της ανάδειξης του Τουντόρ σε ηγετική φυσιογνωμία προκάλεσαν ουσιαστικά ανάσχεση της δημοκρατικής προόδου στη Ρουμανία.

Ο Ιλιέσκου εγκατέλειψε την ρητορική του παρελθόντος και κοινοποίησε τη δέσμευσή του για δημοκρατία, ενσωμάτωση και ανεκτικότητα. Το 2001 η Ε.Ε. έκρινε ότι η Ρουμανία δεν διαθέτει ακόμη μία οικονομία της αγοράς αλλά πληροί τα πολιτικά κριτήρια. Την ίδια ώρα, οι δημοσκοπήσεις έδειχναν ότι η ευρεία πλειοψηφία του ρουμανικού λαού, ακόμη και των υποστηρικτών του Τουντόρ, ήταν υπέρ της ένταξης και της Ε.Ε. Τελικά, οι διαπραγματεύσεις θα ξεκινήσουν επίσημα το 2002 και τον Οκτώβριο του 2003 η Ρουμανία θα περάσει μία σειρά συνταγματικών μέτρων για να συμμορφωθεί με τις επιταγές της Ε.Ε. Στις αρχές του 2004, 23 από τα 31 κεφάλαια των διαπραγματεύσεων είχαν κλείσει⁶⁴.

⁶⁴ Kubicek Paul (2005) “ The application and acceptance of democratic norms in the eastward enlargement”, in Sjursen Helen *Enlargement Perspective*, Oslo Arena report, No 2/05, pp. 194.

Αυτό δεν σημαίνει σε καμία περίπτωση ότι όλα τα προβλήματα λύθηκαν αυτόματα. Σε έκθεσή της το 2003 σχετικά με την πρόοδο που έχει σημειώσει η Ρουμανία, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή σημείωνε μία σειρά χρόνιων προβλημάτων: διαφθορά, απουσία ανεξαρτησίας στον δικαστικό κλάδο, μεταχείριση των Ρομά, μεταχείριση των παιδιών στα κρατικά ορφανοτροφεία. Ακολούθησε το Φεβρουάριο του 2004, έκθεση του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου, το οποίο διατύπωνε ανησυχίες για πολλά θέματα, όπως για την προσπάθεια επηρεασμού των δημοσιογράφων, για τη μεταχείριση των παιδιών αλλά και την κατάργηση ενός μορατόριουμ σχετικά με την υιοθεσία, σχετικά με το οποίο η Ε.Ε. έδειξε ξεχωριστό ενδιαφέρον. Η αναφορά υπογράμμιζε ότι η Ρουμανία αντιμετωπίζει σημαντικές δυσκολίες για την εκπλήρωση των πολιτικών κριτηρίων της Κοπεγχάγης και ότι η ένταξη στην Ε.Ε είναι αδύνατη εκτός εάν υπάρξει σημαντική πρόοδος σε όλους τους τομείς.

Η Ευρωπαϊκή Ένωση συνέχιζε να εφαρμόζει το θεσμό της πολιτικής αιρεσιμότητας επιχειρώντας να επηρεάσει και το εκλογικό αποτέλεσμα του 2004, χρησιμοποιώντας το δυνατό χαρτί της ένταξης και την απειλή ότι ενδέχεται να καθυστερήσει η είσοδος της Ρουμανίας. Στήριξε τα πιο φιλελεύθερα κόμματα της Συμμαχίας Δικαιοσύνης και Αλήθειας, επιχειρώντας μία αλλαγή πολιτικού σκηνικού, όπως συνέβη στη Σλοβακία του Μέτσιαρ.

γ. ΒΟΥΛΓΑΡΙΑ

Σε σύγκριση με τη Ρουμανία, θα μπορούσαμε να υποστηρίξουμε ότι η Ε.Ε. άσκησε μία ηπιότερη μορφή αιρεσιμότητας στην περίπτωση της Βουλγαρίας.

Η κριτική επικεντρώθηκε στην πάταξη του οργανωμένου εγκλήματος, της διαφθοράς αλλά και στο κλείσιμο του πυρηνικού εργοστασίου στο

Κοζλοντούι, για το οποίο η Ε.Ε. εξέφρασε έντονες ανησυχίες εκτιμώντας ότι δεν τηρούνταν οι κανόνες ασφαλείας.

Τελικά το 2003 η βουλγαρική κυβέρνηση έκλεισε δύο από τους έξι αντιδραστήρες, ενώ συμμορφώθηκε με τις απαιτήσεις της Ε.Ε., λίγες μόλις ώρες πριν από την ένταξη στην Ε.Ε., κλείνοντας άλλους δύο πυρηνικούς αντιδραστήρες.

Στα συμπεράσματα των Γενικών Εκθέσεων Παρακολούθησης του 2005 η Ε.Ε διαπίστωνε ότι :

Η Βουλγαρία εξακολουθεί να ανταποκρίνεται στα πολιτικά κριτήρια. Ωστόσο, παρόλη την πρόοδο που έχει επιτευχθεί, εξακολουθούν να παρατηρούνται ορισμένες αδυναμίες. Αυξημένες προσπάθειες επιβάλλονται για τη βελτίωση της λειτουργίας του δικαστικού συστήματος, ιδίως όσον αφορά στην προδικασία.

Η Βουλγαρία θα πρέπει να περιορίσει τις καθυστερήσεις στην εκδίκαση των υποθέσεων και να καταπολεμήσει το οργανωμένο έγκλημα και τη διαφθορά. Τα ανθρώπινα δικαιώματα και η προστασία των μειονοτήτων, η προστασία των παιδιών, η κατάσταση των ατόμων με πνευματική αναπηρία και η ενσωμάτωση της μειονότητας των Ρομά πρέπει να βελτιωθούν⁶⁵.

δ. Η ΔΙΚΛΕΙΔΑ ΑΣΦΑΛΕΙΑΣ

Όταν η Ρουμανία και η Βουλγαρία υπέγραψαν τις Συνθήκες Προσχώρησης στις 25 Απριλίου του 2005, η Ε.Ε. για πρώτη φορά εισήγαγε μία δικλείδα ασφαλείας, σύμφωνα με την οποία η ένταξη μπορεί να καθυστερήσει 1 χρόνο, και να μετατεθεί για τον Ιανουάριο του 2008, εάν οι δύο χώρες φανούν απροετοίμαστες να εκπληρώσουν τις

⁶⁵ Χαρδαλούπας, Ανδρέας (2005) , Η Ένταξη Βουλγαρίας και Ρουμανίας στην Ευρωπαϊκή Ένωση, ΕΚΕΜ, σελ 2.

υποχρεώσεις που απορρέουν από την ένταξη⁶⁶. Ειδικά για τη Ρουμανία η Ε.Ε. συμπεριέλαβε 11 συγκεκριμένες δεσμεύσεις (στους τομείς δικαιοσύνης και εξωτερικών υποθέσεων, όπως και του ανταγωνισμού).

Συγκεκριμένα, στο Πρωτόκολλο σχετικά με τους όρους και τις λεπτομέρειες της προσχώρησης της Δημοκρατίας της Βουλγαρίας και της Ρουμανίας στην Ευρωπαϊκή Ένωση περιλαμβάνονταν νέες δικλίδες ασφαλείας που θα μπορούσαν να καθυστερήσουν την ένταξη. Μία γενική ρήτρα επέτρεπε στα Κ.Μ. να μεταθέσουν μετά από ομόφωνη απόφαση την ημερομηνία ένταξης της Ρουμανίας ή της Βουλγαρίας, κατά 1 χρόνο, εάν υπήρχε σοβαρός κίνδυνος ένα από τα δύο κράτη να μην εκπλήρωνε τα κριτήρια για ένταξη. Επίσης, μία άλλη ρήτρα επέτρεπε στα Κ.Μ. να αποφασίσουν με ειδική πλειοψηφία ώστε να καθυστερήσουν κατά ένα έτος την ένταξη της Ρουμανίας, εφόσον διαπιστώνονταν σοβαρές παραλείψεις της χώρας μεταξύ άλλων στους τομείς της πολιτικής ανταγωνισμού, τη Συνθήκη Σένγκεν, τα εξωτερικά σύνορα, τη μεταρρύθμιση του δικαστικού τομέα, τα μέτρα κατά της διαφθοράς και τη στρατηγική εναντίον του οργανωμένου εγκλήματος⁶⁷.

Αναλυτικά στο άρθρο 39⁶⁸ διαβάζουμε ότι :

«Αν αποδεικτεί σαφώς, βάσει της διαρκούς παρακολούθησης εκ μέρους της Επιτροπής των δεσμεύσεων που ανέλαβαν η Βουλγαρία και η Ρουμανία κατά τις διαπραγματεύσεις προσχώρησης, ιδίως δε από τις εκθέσεις παρακολούθησης της Επιτροπής, ότι η πορεία της προετοιμασίας για την υιοθέτηση και την εφαρμογή του κεκτημένου βρίσκεται σε τέτοιο στάδιο στη

⁶⁶ Συνθήκη για την προσχώρηση της Δημοκρατίας της Βουλγαρίας και της Ρουμανίας στην Ευρωπαϊκή Ένωση (2005) L 157 της 21ης Ιουνίου 2005

⁶⁷ Phinnemore, David (2006) "Beyond 25- The changing face of Eu enlargement : Commitment, Conditionality and the Constitutional Treaty", *Journal of the Southern Europe and the Balkans*, vol 8, Number 1, pp. 16.

⁶⁸ Συνθήκη για την προσχώρηση της Δημοκρατίας της Βουλγαρίας και της Ρουμανίας στην Ευρωπαϊκή Ένωση (2005) L 157 της 21ης Ιουνίου 2005

Βουλγαρία και στη Ρουμανία ώστε να δημιουργείται σοβαρός κίνδυνος να βρεθεί οποιοδήποτε από τα δύο αυτά κράτη εμφανώς απροετοίμαστο να ανταποκριθεί στις απαιτήσεις της ιδιότητας του μέλους σε ορισμένους σημαντικούς τομείς έως την ημερομηνία προσχώρησης της 1ης Ιανουαρίου 2007, το Συμβούλιο δύναται, με ομοφωνία και βάσει σύστασης της Επιτροπής, να αποφασίσει ότι η ημερομηνία προσχώρησης του κράτους αυτού αναβάλλεται κατά ένα έτος, ήτοι έως την 1η Ιανουαρίου 2008».

Ταυτόχρονα, στο Παράρτημα ΙΧ της Συνθήκης Προσχώρησης υπάρχουν 11 συγκεκριμένες απαιτήσεις και δεσμεύσεις που ανέλαβε η Ρουμανία κατά την ολοκλήρωση των διαπραγματεύσεων προσχώρησης, που επεξηγούν το πεδίο εφαρμογής του άρθρου 39 .

Την ίδια ώρα υψώνονταν νέες φωνές από το Ευρωκοινοβούλιο, που ζητούσαν από την Ε.Ε. να διασφαλίσει ότι η Βουλγαρία και η Ρουμανία ήταν απόλυτα συνεπείς ως προς τις υποχρεώσεις τους, πριν ενσωματωθούν στο ευρωπαϊκό οικοδόμημα.

Το Δεκέμβριο του 2005 το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο υποστήριξε σχετική έκθεση της Επιτροπής, σύμφωνα με την οποία, οι δύο χώρες πληρούσαν τα πολιτικά και οικονομικά κριτήρια, αλλά στους τομείς της διοίκησης, της δικαστικής μεταρρύθμισης, της ασφάλειας τροφίμων, της καταπολέμησης της διαφθοράς και του οργανωμένου εγκλήματος έπρεπε να γίνουν ακόμη πολλά βήματα. Οι ευρωβουλευτές συμφωνούσαν με αυτά τα συμπεράσματα και ζητούσαν στην περίπτωση της Βουλγαρίας να δοθεί ιδιαίτερη έμφαση στο κλείσιμο του πυρηνικού σταθμού ενέργειας στο Κοζλοντούι.

Αλλά και νωρίτερα στον Κανονισμό του Συμβουλίου 622/98 που εγκαθίδρυσε την εταιρική σχέση με τη Βουλγαρία και τη Ρουμανία στο άρθρο 4 υπήρχε ρήτρα που προέβλεπε τα ακόλουθα⁶⁹ :

⁶⁹ Κανονισμός (ΕΚ) 622/98 του Συμβουλίου της 16^{ης} Μαρτίου 1998 «σχετικά με τη βοήθεια στα υποψήφια κράτη στο πλαίσιο της προενταξιακής στρατηγικής και ιδίως

«Όταν λείπει ένα στοιχείο που είναι ουσιώδες για τη συνέχιση της χορήγησης της προενταξιακής βοήθειας, ιδίως όταν δεν τηρούνται οι υποχρεώσεις που περιέχονται στην Ευρωπαϊκή Συμφωνία ή/και είναι ανεπαρκής η πρόοδος για την πλήρωση των κριτηρίων της Κοπεγχάγης, το Συμβούλιο αποφασίζοντας με ειδική πλειοψηφία, μετά από πρόταση της Επιτροπής, δύναται να λάβει τα προσήκοντα μέτρα σχετικά με οιαδήποτε προενταξιακή βοήθεια χορηγούμενη σε ένα υποψήφιο κράτος».

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5

«ΚΡΙΤΙΚΗ ΑΠΟΤΙΜΗΣΗ ΤΟΥ ΘΕΣΜΟΥ ΤΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΑΙΡΕΣΙΜΟΤΗΤΑΣ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΠΕΜΠΤΗ ΔΙΕΥΡΥΝΣΗ»

α. ΤΑ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ ΣΤΙΣ 10 ΧΩΡΕΣ ΚΑΕ.

Κάποιοι μελετητές ασκούν γενικότερη κριτική στην εφαρμογή της δημοκρατικής αιρεσιμότητας από τις διεθνείς οργανισμούς, όσον αφορά την προσέγγιση αλλά και τις μεθόδους που χρησιμοποιούνται. Ειδικότερα υποστηρίζουν ότι πρόκειται για μία top – down διαδικασία, βραχυπρόθεσμη που δεν βασίζεται σε κάποια συγκεκριμένη στρατηγική. Εκτιμούν ότι προσπαθούν να επιβάλλουν δυτικούς νόμους και κανόνες οι οποίοι είναι άκαιροι σε κοινωνίες που μετέβησαν πρόσφατα στη δημοκρατία αλλά ακόμη και όταν ταιριάζουν στην περίπτωση, η εφαρμογή τους γίνεται με αναποτελεσματικό τρόπο. Λένε ακόμη ότι οι προτεραιότητες για την εφαρμογή της αιρεσιμότητας καθορίζονται κατά ένα σημαντικό βαθμό με γνώμονα τα συμφέροντα ενός διεθνούς οργανισμού και όχι με γνώμονα την διάδοση των δημοκρατικών θεσμών.

Επιπρόσθετα, έχει διαπιστωθεί ότι όταν ο θεσμός της πολιτικής αιρεσιμότητας έρχεται σε σύγκρουση με τα εμπορικά ή γεωπολιτικά

για τη θέσπιση εταιρικών σχέσεων ενόψει της Προσχώρησης», ΕΕ L 85/ 1 της 20/03/1998.

συμφέροντα του δρώντος, τα τελευταία συχνά υπερισχύουν έναντι των δημοκρατικών αρχών και των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Η πεποίθηση ότι τα ανθρώπινα δικαιώματα θεωρούνταν πάντα προτεραιότητα της εξωτερικής πολιτικής είναι μη ρεαλιστική⁷⁰.

Η απόφαση της Συνόδου του Ελσίνκι το Δεκέμβριο του 1999 να συμπεριλάβει τη Ρουμανία και τη Βουλγαρία στις προσκλήσεις για ενταξιακές διαπραγματεύσεις από τις αρχές του 2000, δέχθηκε δριμεία κριτική, κυρίως λόγω της αποτυχίας των δύο χωρών και κυρίως της Ρουμανίας να εκπληρώσουν τα πολιτικά και οικονομικά κριτήρια. Ο λόγος της κίνησης αυτής ήταν, υπό το φως της κρίσης του Κοσόβου, να προάγει τη σταθερότητα στα Βαλκάνια. Κατά τον ίδιο τρόπο, άλλοι λόγοι εκτός της αιρεσιμότητας υπαγόρευσαν την ένταξη της Πολωνίας στην Ε.Ε. Η επίκληση των γεωπολιτικών και ιστορικών δεσμών με την Πολωνία έπαιξαν δευτερεύοντα λόγο και το κράτος της πρώην Σοβιετικής Ένωσης έγινε δεκτό χάρη στην επιθυμία της Γερμανίας να συμφιλιωθεί με τη χώρα αυτή. Τέλος υπάρχουν βάσιμες υπόνοιες ότι η Επιτροπή υποβάθμισε κάποιες ανησυχίες σχετικά με την μη τήρηση των πολιτικών κριτηρίων, πχ σχετικά με το σεβασμό των ρωσικών μειονοτήτων στη Λετονία και την Εσθονία, προκειμένου να μην δώσει επιχειρήματα για άσκηση προπαγάνδας εκ μέρους της Ρωσίας⁷¹.

Συγκεκριμένα στην περίπτωση των χωρών της κεντρικής και ανατολικής Ευρώπης εκτιμάται ότι η Ε.Ε. θέλησε να επιβάλλει τους δικούς της πολιτικούς κανόνες, οι οποίοι και υιοθετήθηκαν άκριτα από τις

⁷⁰ Smith, Karen Elizabeth (1997) "The use of political conditionality in the EU's relations with third countries: How effective?" Paper for the ECSA International Conference, Seattle, pp. 2.

⁷¹ Pridham, Geoffrey (2007) "Change and Continuity in the European Union's political conditionality: Aims, Approach and Priorities", *Democratization*, Volume 14, No 3, pp. 450

υποψήφιες χώρες προκειμένου να κερδίσουν την ένταξη. Κατά συνέπεια σε ένα βαθύτερο και όχι επιδερμικό επίπεδο τα αποτελέσματα δεν ήταν ικανοποιητικά. Το δυτικό μοντέλο και οι δυτικοί θεσμοί αντιγράφηκαν από τις χώρες ΚΑΕ χωρίς να υιοθετηθούν και τα αντίστοιχα πρότυπα συμπεριφοράς και να γίνουν κτήμα και βίωμα των πολιτών⁷². Ο τελευταίος στόχος είναι δύσκολο να επιτευχθεί από τη μία ημέρα στην άλλη καθώς χρειάζεται πολύ περισσότερο χρόνο από αυτόν που σου παρέχει η «υψηλής πίεσης» πολιτική της διεύρυνσης.

Πολλοί ερευνητές έχουν ασκήσει κριτική στην εφαρμογή του θεσμού της αιρεσιμότητας υποστηρίζοντας ότι πρόκειται για μία παράνομη ανάμιξη στις εσωτερικές υποθέσεις του κράτους και μία πρόκληση ως προς την εθνική κυριαρχία. Κάποιος όμως μπορεί να αντιτάξει σε αυτό το επιχείρημα ότι ο σεβασμός των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και των δημοκρατικών αρχών είναι παγκόσμιες αρχές. Εξάλλου, στην περίπτωση της Ε.Ε. η αιρεσιμότητα δεν ασκείται από ένα μόνο κράτος αλλά αυτή τη στιγμή από 27 κράτη, γεγονός που κατά πολλούς νομιμοποιεί αυτή τη δράση⁷³.

Αρκετοί είναι εκείνοι, επίσης, που ασκούν κριτική στο γεγονός ότι η Ε.Ε. επαγγέλλεται την προστασία των θεμελιωδών δικαιωμάτων, ενώ τα δικαιώματα αυτά δεν διασφαλίζονται με το μέγιστο δυνατό τρόπο στην κοινοτική έννομη τάξη. Η Ε.Ε δεν έχει ακόμη προσχωρήσει στην ΕΣΔΑ, ενώ ο Χάρτης των θεμελιωδών δικαιωμάτων παραμένει ένα μη δεσμευτικό κείμενο.

⁷² Pridham(2007) op.cit pp. 462

⁷³ Smith, Karen Elizabeth (1997) "The use of political conditionality in the EU's relations with third countries: How effective?" Paper for the ECSA International Conference, Seattle, pp. 5.

Την ίδια ώρα, η Επιτροπή ήταν ιδιαίτερα προσεκτική και δίστασε να αγγίξει ευαίσθητους τομείς, στους οποίους ακόμη και ορισμένα κράτη μέλη δεν διακρίνονταν για τις καλές επιδόσεις τους, όπως πχ ο πολιτικός έλεγχος των μέσων μαζικής ενημέρωσης.

Ταυτόχρονα, σημαντικοί τομείς πολιτικής δραστηριότητας έμειναν έξω από το πεδίο εφαρμογής της αιρεσιμότητας στις χώρες ΚΑΕ. Παράγοντες που πρωταγωνιστούν σε μία δημοκρατική ζωή, όπως τα πολιτικά κόμματα ή η κοινωνία των πολιτών εξαιρέθηκαν από την όλη διαδικασία. Η Επιτροπή δίνοντας περισσότερη βαρύτητα στην ενασχόληση με τη θεσμική ή επίσημη πλευρά του όλου ζητήματος, απέφυγε να ασχοληθεί ή να συνεργαστεί με αυτούς τους δρώντες⁷⁴.

Από τις περιπτώσεις που εξετάσαμε διαπιστώνουμε ότι η αποτελεσματικότητα του θεσμού της αιρεσιμότητας περιορίζεται από μία σειρά παράγοντες.

Γενικότερα, η αποδοχή των φιλελεύθερων πολιτικών επιταγών της ευρωπαϊκής ή διεθνούς κοινότητας σημαίνει απώλεια αυτονομίας και εξουσίας για τις εκάστοτε κυβερνήσεις των χωρών⁷⁵. Οι μη δημοκρατικές, ή λιγότερο δημοκρατικές κυβερνήσεις θα αποδεχτούν αυτή την απώλεια εφόσον αντισταθμιστεί από εξωτερικό κέρδος. Μόνο, δηλαδή εάν καρπωθούν τα μεγάλα κέρδη που αποφέρει η ένταξη στο ΝΑΤΟ και κυρίως την Ευρωπαϊκή Ένωση, κέρδη όπως η πρόσβαση στην ευρωπαϊκή εσωτερική αγορά, οι επιδοτήσεις από την αγροτική και περιφερειακή πολιτική της Ε.Ε. , η στρατιωτική προστασία που

⁷⁴ Pridham, Geoffrey (2007) "Change and Continuity in the European Union's political conditionality: Aims, Approach and Priorities", *Democratization*, Volume 14, No 3, p 450

⁷⁵ Schimmelfennig, Frank (2007) "European regional Organizations, political conditionality and democratic transformation in Eastern Europe", *East European Politics and Societies*, Vol 21, No 1, pp. 129 .

προσφέρει η πιο ισχυρή διεθνής συμμαχία (NATO), η πλήρης συμμετοχή στη λήψη αποφάσεων των πιο σημαντικών οργανισμών της περιοχής.

Παρόλα αυτά η δυνητική προοπτική της ένταξης πρέπει φαντάζει αξιόπιστη για τις κυβερνήσεις. Αυτό ήταν και το μεγάλο πρόβλημα που είχαν να αντιμετωπίσουν το NATO και η Ε.Ε. στην εφαρμογή της πολιτικής αιρεσιμότητας.

Η στιγμή, όμως, της τελικής επιβράβευσης που επιτυγχάνεται με την ένταξη είναι αρκετά απομακρυσμένη χρονικά από τη στιγμή που οι πολίτες των χωρών βιώνουν τις συνέπειες των απαραίτητων μεταρρυθμίσεων. Ως εκ τούτου, ο θεσμός της αιρεσιμότητας καθίσταται ένα ήπιο όπλο στα χέρια της Ε.Ε. στην προσπάθεια της να πείσει τις χώρες να αλλάξουν συγκεκριμένες πρακτικές.

Υπάρχουν φυσικά και άμεσα οφέλη όπως η βοήθεια και η φιλελευθεροποίηση του εμπορίου. Από τη στιγμή όμως που η ένταξη έρχεται με ένα μεγάλο βήμα στο τέλος μία μακράς και βαθιά πολιτικοποιημένης διαδικασίας, οι περισσότεροι πολιτικοί μεταθέτουν την επίλυση των προβλημάτων προς στο τέλος της ενταξιακής διαδικασίας.

Όσον αφορά τις εσωτερικές επιπτώσεις που είχε η εφαρμογή των όρων για τις κυβερνήσεις, διαπιστώνουμε ότι οι κυβερνήσεις δέχονταν να υποστούν τις συνέπειες την τελευταία σχεδόν στιγμή, όταν δηλαδή επρόκειτο να ληφθεί η κρίσιμη απόφαση για το άνοιγμα η κλείσιμο των κεφαλαίων των ενταξιακών διαπραγματεύσεων⁷⁶. Για παράδειγμα στην περίπτωση της Λετονίας και της Εσθονίας, οι δύο χώρες συμμορφώθηκαν

⁷⁶ Schimmelfennig, Frank (2007) "European regional Organizations, political conditionality and democratic transformation in Eastern Europe", *East European Politics and Societies*, Vol 21, No 1, pp 131.

με τις επιταγές για σεβασμό των δικαιωμάτων των μειονοτήτων μόλις πριν ανοίξουν οι ενταξιακές διαπραγματεύσεις, ακόμη και εάν αυτή η στάση τους προκάλεσε τη δεδομένη στιγμή ενδοκυβερνητική κρίση. Σε αυτές τις υποθέσεις, οι μεσαίου βαθμού συνέπειες της συμμόρφωσης υποσκελίστηκαν έναντι των άμεσων και υψηλού βαθμού κερδών της ένταξης.

Γενικότερα η Ε.Ε. είναι περισσότερο πρόθυμη να αποκλείει μία χώρα πριν να ξεκινήσουν οι διαπραγματεύσεις για την ένταξη, απ' ό,τι να σταματάει στη μέση τη διαδικασία⁷⁷.

Για παράδειγμα, τη δεκαετία του 90 η Ε.Ε. δεν δέχθηκε να υπογράψει Ευρωπαϊκές Συμφωνίες με την Κροατία ή την Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γιουγκοσλαβίας, εξαιτίας πολιτικών λόγων. Στην αρχή οι Βουλγαρία, Ρουμανία, Λετονία και Λιθουανία εξαιρέθηκαν από τη διαδικασία διεύρυνσης γιατί κρίθηκε ότι δεν πληρούσαν τα οικονομικά κριτήρια. Η υιοθέτηση του κοινοτικού κεκτημένου σε αντίθεση με τα οικονομικά και πολιτικά κριτήρια, δεν αποτελεί απαγορευτικό όρο, γι' αυτό η Επιτροπή αρχίζει να δίνει μεγαλύτερη βαρύτητα στην εφαρμογή του κοινοτικού κεκτημένου όταν πλησιάζει η ένταξη⁷⁸.

Είναι επομένως δύσκολο να χρησιμοποιήσει η Ε.Ε. την αιρεσιμότητα ως νυστέρι για να «σμιλέψει» τις εσωτερικές πολιτικές των υποψηφίων χωρών. Ο θεσμός της αιρεσιμότητας μοιάζει περισσότερο με σφυρί που

⁷⁷ Grabbe, Heather (2002) "European Union Conditionality and the Acquis Communautaire" *International political science review*, Vol 23, No 3, pp. 263.

⁷⁸ Pridham, Geoffrey (2007) "Change and Continuity in the European Union's political conditionality: Aims, Approach and Priorities", *Democratization*, Volume 14, No 3, pp. 453.

χρησιμοποιείται μόνο σε ιδιαίτερες χρονικά περιόδους, για να υπογραμμιστεί η σημασία συγκεκριμένων όρων ένταξης⁷⁹.

Επιπρόσθετα, υπάρχει ένα περίπλοκο θεσμικό σύστημα βάση του οποίου η Ε.Ε. εφαρμόζει τον θεσμό της αιρεσιμότητας και εξαιτίας του οποίου υπήρξαν σε αρκετές περιπτώσεις εμπλοκές μεταξύ των οργάνων. Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή, το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο ακόμη και τα ίδια τα κράτη μέλη ως ξεχωριστές οντότητες είδαν σε αρκετές περιπτώσεις τις απόψεις τους να συγκρούονται⁸⁰, Υποχώρησαν όμως, τελικά, μπροστά στην ξεχωριστή αυτή ιστορική στιγμή. Μεγάλο ρόλο έπαιξε επίσης ο αρχηγικός και αποτελεσματικός ρόλος της Επιτροπής αλλά και η ταύτιση συμφερόντων που διαπιστώθηκε μεταξύ της Ε.Ε. και των χωρών ΚΑΕ στην συγκεκριμένη χρονική συγκυρία. Μετά το 2004, θα διαπιστώσουμε πιο εχθρικό κλίμα στις σχέσεις των θεσμικών οργάνων, το οποίο όπως είναι φυσικό θα επηρεάσει γενικότερα την πολιτική της αιρεσιμότητας.

Η αποτελεσματικότητα της αιρεσιμότητας αμβλύθηκε, επίσης, από τον αυξανόμενο αριθμό και το εύρος των κριτηρίων προς εκπλήρωση⁸¹.

Θα μπορούσαμε να συμπεράνουμε ότι στις χώρες ΚΑΕ, όπως και στη Βουλγαρία και τη Ρουμανία τέθηκαν πιο αυστηροί όροι από το παρελθόν. Η Ελλάδα, η Πορτογαλία και η Ισπανία έγιναν δεκτές στην Ε.Ε. προκειμένου να βοηθηθούν στην αποκατάσταση της δημοκρατίας

⁷⁹ Grabbe, Heather (2002) “ European Union Conditionality and the Acquis Communautaire” *International political science review*, Vol 23, No 3, pp. 257.

⁸⁰ Pridham, Geoffrey (2007) “Change and Continuity in the European Union’s political conditionality: Aims, Approach and Priorities”, *Democratization*, Volume 14, No 3, pp. 450.

⁸¹ Grabbe, Heather (2002) “ European Union Conditionality and the Acquis Communautaire” *International political science review*, Vol 23, No 3, pp. 263.

μετά την είσοδο τους και τους δόθηκαν σημαντικές οικονομικές ενισχύσεις και βοήθεια για να πετύχουν ανάπτυξη. Η Ένωση κατέστησε όμως σαφές ότι τέτοιοι όροι δεν θα ισχύσουν στην περίπτωση των χωρών ΚΑΕ, οι οποίες έπρεπε να εκπληρώσουν όλα τα κριτήρια, πριν την ένταξη με πολύ μικρή οικονομική βοήθεια. Επίσης, οι μεταβατικές περίοδοι που συνήθως παραχωρούνταν μετά την ένταξη είχαν μειωθεί χρονικά και συνοδεύονταν από ένα συγκεκριμένο σχέδιο για την γρήγορη κατάργησή τους⁸².

Ενστάσεις διατυπώνονται επίσης για το εάν η αξιολόγηση μίας χώρας είναι πάντα αντικειμενική.

Εκτός από τις περιπτώσεις που έχουν κατάφορη παραβίαση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και καταστράτηγηση των δημοκρατικών θεσμών, στις υπόλοιπες υποθέσεις ανακύπτουν δύσκολα ερωτήματα:

Ποιός είναι ο χαμηλότερος βαθμός δημοκρατικοποίησης που απαιτείται προκειμένου να θεωρηθεί ότι εκπληρώθηκαν τα κριτήρια ; Ποια είναι εκείνα τα ανθρώπινα δικαιώματα που θεωρούνται πρωταρχικής σημασίας; Μία ακόμη σημαντική απορία είναι τι συμβαίνει όταν μία χώρα σέβεται τις δημοκρατικές αρχές, αλλά όχι τα ανθρώπινα δικαιώματα⁸³;

Ένα ακόμη πρόβλημα που παρατηρείται είναι η πληθώρα των ρητών για τα ανθρώπινα δικαιώματα. Ίσως δεν είναι απαραίτητο να περιέχεται μία ρήτρα σε κάθε κανονισμό του Συμβουλίου, στην απόφαση του

⁸² Schimmelfennig, Frank (2007) "European regional Organizations, political conditionality and democratic transformation in Eastern Europe", *East European Politics and Societies*, Vol 21, No 1, pp. 138.

⁸³ Smith, Karen Elizabeth (1997) "The use of political conditionality in the EU's relations with third countries: How effective?" Paper for the ECSA International Conference, Seattle, pp. 5.

Συμβουλίου για την υλοποίησή του και στον κανονισμό που διέπει το κάθε πρόγραμμα οικονομικής βοήθειας. Είναι δύσκολο να βάλεις όλες αυτές τις συχνά επικαλυπτόμενες ρήτρες σε ιεραρχία ενώ αξιοσημείωτο είναι ότι δεν υπάρχει σε πολλές αναφορά στην προστασία των δικαιωμάτων των μειονοτήτων, όπως γίνεται στα κριτήρια της Κοπεγχάγης⁸⁴.

Ένα ακόμη συμπέρασμα στο οποίο καταλήγουμε είναι ότι η Ε.Ε. δεν άσκησε πιέσεις ώστε οι εσωτερικοί νόμοι της κάθε χώρας για την προστασία των μειονοτήτων να ανανεωθούν με πρότυπο ένα ενιαίο ευρωπαϊκό μοντέλο ⁸⁵ . Ακόμη και στις περιπτώσεις που άσκησε αιρεσιμότητα, έδωσε έμφαση σε επιμέρους θέματα και σε διαφορετικές πτυχές τους ζητήματος, σε κάθε χώρα. Όσον αφορά την προστασία των συλλογικών δικαιωμάτων των μειονοτήτων δεν διαπιστώνουμε συστηματική επιρροή της Ε.Ε. Όσες χώρες ανέπτυξαν συστήματα προστασίας των μειονοτήτων αυτό έγινε ανεξάρτητα από οποιαδήποτε άσκηση αιρεσιμότητας εκ μέρους της Ε.Ε. (Ουγγαρία, Εσθονία, αρχές '90) ή αφού η Ε.Ε. εγκατέλειψε κάθε προσπάθεια κοινής προώθησης των συλλογικών δικαιωμάτων προς χάρη μίας πιο αποσπασματικής προσέγγισης⁸⁶ (Ρουμανία σήμερα).

⁸⁴ Bartels Lorand (2005) Human rights conditionality in the Eu's International Agreements, Oxford university Press, Oxford, pp. .

⁸⁵ Schimmelfennig Frank, Schwellnus Guido (2006) "Political Conditionality and Convergence: The EU's impact on democracy, human rights and minority protection in central and eastern Europe", *CEEISA conference*, Tartu, Estonia, pp. 19.

⁸⁶ Schimmelfennig Frank, Schwellnus Guido (2006) "Political Conditionality and Convergence: The EU's impact on democracy, human rights and minority protection in central and eastern Europe", *CEEISA conference*, Tartu, Estonia, pp. 14.

Σύμφωνα με αρκετούς αναλυτές, η διεθνική επιβολή δεν προσφέρει στην Ε.Ε. ένα υποσχόμενο δίαυλο μέσω του οποίου θα μπορέσει να εφαρμόσει επιτυχημένα την πολιτική αιρεσιμότητας⁸⁷. Πρωταρχικά, θα συμπεραίναμε ότι στις περισσότερες υποψήφιες χώρες, τα πολιτικά κόμματα ήταν οργανωμένα με βάση μία top-down προσέγγιση και είχαν αδύναμες ρίζες στην κοινωνία και τους κοινωνικούς οργανισμούς. Απέτυχε έτσι να αναδειχθεί μία ισχυρή κοινωνία των πολιτών, παρά όσα διαφαίνονταν όταν ξεκίνησαν τα καταλυτικά γεγονότα του 1989. Αντίθετα, η συμμετοχή στα κοινά μειώθηκε. Οι εσωτερικές δομές των χωρών αυτών προσέφεραν στις κυβερνήσεις τους και τα πολιτικά κόμματα άπλετο χώρο για να την λήψη σημαντικών αποφάσεων και παράλληλα περιόριζαν την επιρροή των κοινωνικών δρώντων μόνο στη διαμόρφωση της ατζέντας χαμηλής πολιτικής.

Στην κάθε περίπτωση η εφαρμογή της πολιτικής αιρεσιμότητας είχε διαφορετικές πτυχές. Στην Λετονία, για παράδειγμα, οι αξιωματούχοι έδειξαν περισσότερη προθυμία να συνεργαστούν με την Ε.Ε, ανταποκρινόμενοι σε διπλωματικές πρωτοβουλίες, ενώ στη Σλοβακία υπήρξε ελάχιστη πρόοδος στη συνεργασία με την κυβέρνηση Μέτσιαρ. Συνεπώς ακόμη και εάν η Ε.Ε. ακολουθεί ακλόνητη την εφαρμογή της πολιτικής αιρεσιμότητας, αυτό δεν σημαίνει ότι οι πολιτικές ελίτ θα υποχωρήσουν. Ο θεσμός της αιρεσιμότητας πρέπει να ενισχύεται μέσω δεσμών που θα αναπτύσσονται με εθνικούς παράγοντες, τους οποίους και η Ε.Ε. θα μπει στους δημοκρατικούς θεσμούς, όπως συνέβη στη

⁸⁷ Schimmelfennig Frank, Engert Stefan, Knobel Heiko (2003) "Costs, Commitment and Compliance: The impact of EU democratic conditionality on Latvia, Slovakia and Turkey", *Journal of Common Market Studies*, vol 41, number 3, pp 498.

Λετονία ή μέσω ενίσχυσης των πολιτικών ελίτ που είναι υπέρ της Ε.Ε. ώστε να υπάρξει αλλαγή⁸⁸.

Την ίδια στιγμή, από την περίπτωση των χωρών ΚΑΕ μερικοί ερευνητές συμπέραναν ότι οι εθνικές εκλογές δεν μπορούν να διαδραματίσουν αξιόπιστο ρόλο στην εφαρμογή του θεσμού της αιρεσιμότητας⁸⁹. Μόνο στις περιπτώσεις, που το εκλογικό σώμα διαπνέεται από έντονα φιλοευρωπαϊκά αισθήματα, πιστεύει ότι ανήκει στην Ευρώπη, ή φοβάται για τις συνέπειες που θα έχει τυχόν μη συμμόρφωση, επιλέγει συνειδητά κόμματα προσανατολισμένα προς την Ε.Ε. Γενικότερα, όμως, όπως έχει αποδειχθεί ότι η αλλαγές στην εξουσία της κάθε χώρας γίνονται εξαιτίας, σκανδάλων διαφθοράς, ή κοινωνικής δυσaráσκειας μετά από σκληρά οικονομικά μέτρα. Ουσιαστικά, δηλαδή, οι εκλογές είναι ένας τυχαίος παράγοντας.

Όσον αφορά το θέμα της καταπολέμησης των διακρίσεων, οι υποψήφιος προς ένταξη χώρες δεν είχαν νομική παράδοση στον τομέα αυτό, εκτός από κάποιες γενικόλογες αναφορές στο Σύνταγμά τους, έτσι περιόρισαν τη δράση τους στην ενσωμάτωση των κοινοτικών οδηγιών. Παρατηρούμε, επίσης, μία έντονη νομοθετική δραστηριότητα όταν οι ενταξιακές διαπραγματεύσεις πλησιάζουν στο τέλος τους, είτε με τη μορφή μερικής υιοθέτησης της κοινοτικής νομοθεσίας, στα κράτη που μέχρι εκείνη τη στιγμή εμφανίζονταν αδρανή (Πολωνία, Λετονία), είτε με τη μορφή της

⁸⁸ Kubicek Paul (2005) “ The application and acceptance of democratic norms in the eastward enlargement”, in Sjursen Helen *Enlargement Perspective*, Oslo Arena report, No 2/05, pp. 199.

⁸⁹ Schimmelfennig Frank, Engert Stefan, Knobel Heiko (2003) “Costs, Commitment and Compliance: The impact of EU democratic conditionality on Latvia, Slovakia and Turkey”, *Journal of Common Market Studies*, vol 41, number 3, pp. 499.

υπερπήδησης των εσωτερικών εμποδίων που μέχρι τώρα δυσχέραιναν την ομαλή μετάβαση (Ουγγαρία, Σλοβακία).

Αυτό το συμπέρασμα επιβεβαιώνει τη θεωρητική προσέγγιση, που υποστηρίζει όσο πλησιάζουμε στο τέλος της ενταξιακής διαδικασίας και μπροστά στην απουσία άσκησης συγκεκριμένης αιρεσιμότητας, υπερισχύει η γενικότερη ανάγκη ενσωμάτωσης του κοινοτικού κεκτημένου⁹⁰.

Αναλυτές εγείρουν σειρά ερωτημάτων: Κάποια κριτήρια είναι πιο αντικειμενικά από άλλα;

Η Διεθνής Αμνηστία συμπέρανε ότι όταν κανείς διαβάζει την Ατζέντα 2000, σε αντίθεση με τη δημοκρατία, τη μακροοικονομική σταθερότητα, την πυρηνική ασφάλεια ή το κοινοτικό κεκτημένο, τα ανθρώπινα δικαιώματα δεν φαίνεται να παίζουν τόσο σημαντικό ρόλο στην ενταξιακή διαδικασία⁹¹.

Επίσης, υπάρχει άραγε διαβάθμιση όταν μιλάμε για παραβίαση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, ώστε να επιτρέπεται η ανακόλουθη ερμηνεία των κριτηρίων της Κοπεγχάγης, κατά περίπτωση;

Ταυτόχρονα γεννάται η απορία εάν η Ευρωπαϊκή Ένωση εξετάζει μόνη της την παραβίαση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων ή των δημοκρατικών

⁹⁰ Schimmelfennig Frank, Schwellnus Guido (2006) "Political Conditionality and Convergence: The EU's impact on democracy, human rights and minority protection in central and eastern Europe", *CEEISA conference*, Tartu, Estonia, pp. 23.

⁹¹ Van Westering, Jolanda (2000) "Conditionality and EU Membership: The Cases of Turkey and Cyprus" *European Foreign Affairs Review*, vol 5, pp. 115.

θεσμών σε κάθε χώρα ή βασιζει τις κρίσεις της στα ευρήματα των αρμόδιων διεθνών οργανισμών⁹²;

Μήπως δεν τηρούνται τα ίδια αντικειμενικά κριτήρια για όλες τις υποψήφιες χώρες αλλά απλά τα κριτήρια της Κοπεγχάγης λειτουργούν σαν προπέτασμα καπνού για να κρύψουν τα πραγματικά κίνητρα της Ευρωπαϊκής Ένωσης⁹³;

Η απλή χρήση της αιρεσιμότητας δεν φανερώνει απαραίτητα πολλά για τον τύπο διακυβέρνησης αλλά και τις συνθήκες κάτω από τις οποίες έγινε η μεταφορά των ευρωπαϊκών νόμων στα κράτη ΚΑΕ. Η αιρεσιμότητα της Ε.Ε. μπορεί να αποδειχθεί εξαιρετικά χρήσιμη αλλά μπορεί να αποδειχθεί και αναποτελεσματική στο να πετύχει τη μεταφορά ευρωπαϊκών κανόνων σε συγκεκριμένους τομείς πολιτικής ή συγκεκριμένες χώρες. Επιπρόσθετα δεν υπάρχει αιτιατή σχέση μεταξύ της μεταφοράς των ευρωπαϊκών κανόνων και της ύπαρξης του θεσμού της αιρεσιμότητας. Επομένως πρέπει να κάνουμε το διαχωρισμό μεταξύ της χρήσης αιρεσιμότητας ως πολιτικής στρατηγικής και των αποτελεσμάτων που επιφέρει αυτή στο εσωτερικό κάθε χώρας⁹⁴.

Η επίδραση του θεσμού της αιρεσιμότητας της Ε.Ε. κατά τη μετάβαση των χωρών στην μετακομμουνιστική εποχή είναι δύσκολο να εξεταστεί γιατί οι όροι ένταξης είναι από μόνοι τους τόσο γενικοί αλλά και γιατί η Ε.Ε δεν είναι ο μόνος διεθνής δρών στις χώρες ΚΑΕ. Αυτό όμως που

⁹² Van Westering, Jolanda (2000) "Conditionality and EU Membership: The Cases of Turkey and Cyprus" *European Foreign Affairs Review*, vol 5, pp 115.

⁹³ Van Westering (2000) op.cit.

⁹⁴ Schimmelfennig Frank, Sedelmeier Ulrich (2004) "Governance by Conditionality: EU rule transfer to the candidate countries of central and eastern Europe" *Journal of European Public Policy*, p. 670.

μπορούμε να διαπιστώσουμε είναι ότι χωρίς την επιρροή της Ε.Ε. τα θεσμικά πρότυπα που διαμορφώθηκαν στις χώρες ΚΑΕ θα ήταν ίσως διαφορετικά και θα προσιδίαζαν περισσότερο με το αμερικανικό μοντέλο διακυβέρνησης⁹⁵.

Παρά τις όσες ελλείψεις και τα όσα λάθη εντοπίσαμε στην εφαρμογή της πολιτικής αιρεσιμότητας δεν μπορούμε να μην αναγνωρίσουμε ότι η στρατηγική διεύρυνσης που ακολούθησε η Ε.Ε. είχε αξιοσημείωτη επιτυχία, σε κάποιους σημαντικούς τομείς, καθώς οι υποψήφιος χώρες επιτάχυναν τις μεταρρυθμίσεις στο εσωτερικό τους. Χάρη στην αιρεσιμότητα που εφαρμόστηκε καθ' όλη τη διαδικασία, συνδέοντας το χρονοδιάγραμμα ένταξης με την εκπλήρωση συγκεκριμένων κριτηρίων, αλλά και τη διαφάνεια που τηρήθηκε μέσω των τακτικών εκθέσεων της Επιτροπής.

Αναδύθηκαν στέρεα δημοκρατικά καθεστώτα, με λειτουργικούς θεσμούς, που έκαναν αξιοσημείωτα βήματα για το σεβασμό των δικαιωμάτων των μειονοτήτων. Η οικονομική βοήθεια που απέστειλε η Ε.Ε. αλλά και άλλοι διεθνείς οργανισμοί συνέβαλε αποφασιστικά στην πρόοδο , καταλυτικό όμως ήταν ο ρόλος της πολιτικής αιρεσιμότητας της Ε.Ε., η οποία χρησιμοποίησε τη μέθοδο του « καρότου» και του «μαστίγιου» για να δώσει ώθηση στις μεταρρυθμίσεις⁹⁶.

Με την εξέταση των περιπτώσεων της Λετονίας, της Σλοβακίας και της Ρουμανίας φθάνουμε στο συμπέρασμα ότι στη διαδικασία της διεύρυνσης παίζουν ρόλο υλικά συμφέροντα αλλά η Ε.Ε. δεν αντιλαμβάνεται την πολιτική αιρεσιμότητα και το σεβασμό των πολιτικών κριτικών ως μία καθαρά τυπική διαδικασία, Στις περιπτώσεις της

⁹⁵ Grabbe, Heather (2002) “ European Union Conditionality and the Acquis Communautaire” *International political science review*, Vol 23, No 3, pp. 261.

⁹⁶ Fraser Cameron (2004) *The Future Of Europe Integration and Enlargement*, Routledge, New York, pp. 114.

Σλοβακίας και της Λετονίας, οι αιτήσεις ένταξης έγιναν δεκτές με καθυστέρηση εξαιτίας του δημοκρατικού ελλείμματος που διαπίστωσε η Ε.Ε. και ειδικά στη Λετονία είδαμε την καλά οργανωμένη προσπάθεια της Ε.Ε. να επηρεάσει την εσωτερική νομοθεσία⁹⁷.

Είναι δύσκολο να πιστέψει κανείς ότι το λετονικό Κοινοβούλιο θα είχε υιοθετήσει τα συγκεκριμένα μέτρα για την χορήγηση ιθαγένειας και την επίσημη γλώσσα του κράτους εάν δεν υπήρχε η πίεση της Ε.Ε. Ενώ στη Σλοβακία, το καθεστώς Μέτσιαρ άντεξε στην πίεση της Ε.Ε. για αρκετά χρόνια, η Κοινότητα και τα ευρωπαϊκά κόμματα δημιούργησαν συμμαχία με τα κόμματα της αντιπολίτευσης και όταν βρισκόταν το χαρτί της υποψηφιότητας στο τραπέζι μπόρεσαν να απομακρύνουν τον Μέτσιαρ, μέσω της δημοκρατικής διαδικασίας.

Η Ευρωπαϊκή Ένωση και τα ευρωπαϊκά κόμματα συνάψανε δεσμούς με την αντιπολίτευση και ξεκαθάρισαν ότι ο μη σεβασμός των δημοκρατικών αρχών εκ μέρους του Μέτσιαρ ήταν το κύριο εμπόδιο για την ένταξη της Σλοβακίας στην Ευρώπη.

Και στις δύο περιπτώσεις η Ε.Ε θα μπορούσε να είχε θέσει γεωπολιτικά, οικονομικά ή και ιστορικά κριτήρια για να διακηρύξει ότι τα κράτη αυτά ανήκουν στην Ευρώπη και να διευκολύνει την ένταξή τους ή να μείνει μόνο στο ότι τυπικά στις χώρες αυτές υπήρχε δημοκρατικό πολίτευμα. Δεν έκανε τίποτε από όλα τα δύο, γεγονός που αποδεικνύει τη σημασία που δίνει η Ε.Ε στην προώθηση της δημοκρατίας και στη δέσμευσή της να προστατεύσει τα ανθρώπινα δικαιώματα. Άρα η ενίσχυση των δημοκρατικών θεσμών λαμβάνεται σοβαρά υπόψη από την Ε.Ε. κι όχι κατ' επίφαση, προκειμένου να προχωρήσει η διεύρυνση για άλλους λόγους.

⁹⁷ Kubicek Paul (2005) "The application and acceptance of democratic norms in the eastward enlargement", in Sjursen Helen *Enlargement Perspective*, Oslo Arena report, No 2/05, pp. 198.

β. Η ΕΠΙΔΡΑΣΗ ΤΟΥ ΘΕΣΜΟΥ ΤΗΣ ΑΙΡΕΣΙΜΟΤΗΤΑΣ ΣΤΗ ΒΟΥΛΓΑΡΙΑ ΚΑΙ ΤΗ ΡΟΥΜΑΝΙΑ. ΟΙ ΠΡΩΤΕΣ ΑΛΛΑΓΕΣ ΠΟΥ ΔΙΑΦΑΙΝΟΝΤΑΙ ΣΤΗ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ ΤΟΥ.

Οι τελευταίες εξελίξεις υποδεικνύουν ότι παρά τις μεγάλες προσδοκίες, η πολιτική διεύρυνσης της Ε.Ε. δεν άλλαξε ριζικά. Η Ε.Ε. βάλτωσε στις υποσχέσεις, τα κριτήρια και τη ρουτίνα. Κατά γενικό κανόνα πήρε αποφάσεις σε συμφωνία με τα πεπραγμένα των προηγούμενων ετών και σύμφωνα πάντα με το πρόγραμμα. Η προσπάθεια κάποιων κρατών μελών να παγώσουν τη διεύρυνση ή να εισάγουν άλλες μορφές συμμετοχής στην Ε.Ε. απέτυχαν έως τώρα⁹⁸.

Από την εξέλιξη της υπόθεσης αυτής βλέπουμε ότι ίσως ότι η Ε.Ε. βιάστηκε να ενεργήσει το 1998, κρίνοντας ότι η Ρουμανία πληροί τα πολιτικά κριτήρια για ένταξη. Σε αντίθεση με τη Σλοβακία, η Ρουμανία είχε πολλά, διαφορετικά και εδραιωμένα προβλήματα, τα οποία ήταν δύσκολο να αντιμετωπιστούν γρήγορα. Δεν μπορούσε να αλλάξει από τη μία ημέρα στην άλλη το πολιτικό της σύστημα ούτε να ικανοποιήσει όλους τους παράγοντες μέσα στην Ε.Ε. Διαφαίνεται λοιπόν ότι ο θεσμός της πολιτικής αιρεσιμότητας και η πίεση που ασκεί η Ε.Ε. δεν είναι τόσο αποτελεσματικοί όταν έχουμε να κάνουμε με χρόνια και βαθιά ριζωμένα προβλήματα⁹⁹.

Το σίγουρο είναι ότι η Ε.Ε. δεν μπορεί να βγάλει όλα τα εμπόδια από τη διαδρομή μιας χώρας προς τη δημοκρατία, ειδικά σε περιπτώσεις όπως

⁹⁸ Lavenex Sandra, Schimmelfennig Frank (2006) "Relations with the Wider Europe", *Journal of Common Market Studies*, Volume 44, Annual Review, pp. 138.

⁹⁹ Kubicek Paul (2005) "The application and acceptance of democratic norms in the eastward enlargement", in Sjursen Helen *Enlargement Perspective*, Oslo Arena report, No 2/05, pp. 195.

της Ρουμανίας, όπου οι μεταρρυθμίσεις γίνονταν με πολύ αργό ρυθμό και τα προβλήματα ήταν χρόνια¹⁰⁰.

Ταυτόχρονα, η προοπτική της ένταξης δεν φάνηκε να δίνει λύση στα βασικά προβλήματα που αντιμετώπιζε η χώρα όπως η φτώχεια, η διαφθορά και η ανύπαρκτη διοικητική ικανότητα. Επιπρόσθετα, το κύμα των μεταρρυθμίσεων ενδέχεται να ανακόπηκε από τη στιγμή που η Ε.Ε. έκρινε πρώιμα ότι η Ρουμανία ικανοποιεί τα πολιτικά κριτήρια της Κοπεγχάγης.

Ωστόσο οι δεσμοί των χριστιανοδημοκρατικών κομμάτων της δυτικής Ευρώπης με το Εθνικό Κόμμα των αγροτών θεωρείτο ότι επηρέασε καθοριστικά την προώθηση των δημοκρατικών μεταρρυθμίσεων στη Ρουμανία, κατά τη διάρκεια της δεκαετίας του 1990¹⁰¹.

Στην εφαρμογή της πολιτικής αιρεσιμότητας μετά την είσοδο των 10 χωρών ΚΑΕ δεν έλειψαν όπως είδαμε οι καινοτομίες. Οι διαφορετικοί όροι που εισάγονται σχετικά με τη Βουλγαρία και τη Ρουμανία αποδεικνύουν ότι η Ένωση απομακρύνεται από τη συνήθη πρακτική να αντιμετωπίζει τις υπό ένταξης χώρες, ως μία ομάδα. Αυτό αποδεικνύεται και στην περίπτωση των Δυτικών Βαλκανίων, όπου η Ε.Ε. δεν ξεκίνησε ενταξιακές διαπραγματεύσεις με όλες τις χώρες ταυτόχρονα αλλά μελετά την κάθε περίπτωση ξεχωριστά.

Οι ρήτρες ασφαλείας που εισήχθησαν στη Συμφωνία Προσχώρησης της Βουλγαρίας και της Ρουμανίας μπορεί να μην εφαρμόστηκαν, ωστόσο καθιστούν φανερή την προθυμία της Ένωσης να υιοθετήσει νέους

¹⁰⁰ Kubicek Paul (2005) “ The application and acceptance of democratic norms in the eastward enlargement”, in Sjursen Helen *Enlargement Perspective*, Oslo Arena report, No 2/05, pp. 196.

¹⁰¹ Kubicek (2005) op.cit.

μηχανισμούς που μπορούν να χρησιμοποιηθούν προκειμένου να καθυστερήσουν τη διαδικασία ένταξης¹⁰². Αν και στη συγκεκριμένη περίπτωση προβλεπόταν καθυστέρηση μόνο ενός έτους στην ένταξη, δεν αποκλείεται στο μέλλον το χρονικό αυτό όριο να διευρυνθεί.

Οφείλουμε, ωστόσο, να παραδεχτούμε ότι η Ε.Ε., σε αρκετές περιπτώσεις, χρησιμοποίησε το μηχανισμό της αιρεσιμότητας, αρκετά επιτυχημένα, αναγκάζοντας π.χ τη Βουλγαρία να θέσει χρονοδιάγραμμα για το σφράγισμα του πυρηνικού σταθμού στο Κοζλοντούι αλλά και τη Ρουμανία να βελτιώσει τις συνθήκες διαβίωσης των παιδιών αλλά και τα μακροοικονομικά της μεγέθη.

¹⁰² Phinnemore, David (2006) "Beyond 25- The changing face of Eu enlargement : Commitment, Conditionality and the Constitutional Treaty", *Journal of the Southern Europe and the Balkans*, vol 8, Number 1, p.p. 19.

ΜΕΡΟΣ Β «ΠΡΟΣ ΜΙΑ ΕΥΡΥΤΕΡΗ ΕΥΡΩΠΗ. Η ΕΥΑΙΣΘΗΤΗ ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ ΤΩΝ ΔΥΤΙΚΩΝ ΒΑΛΚΑΝΙΩΝ»

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1 «ΤΑ ΠΡΩΤΑ ΔΕΙΛΑ ΒΗΜΑΤΑ»

Μετά τη διεύρυνση του 2004 η Ε.Ε. βρέθηκε μπροστά σε δύσκολες αποφάσεις. Είχε να διευθετήσει το θέμα της ένταξης της Βουλγαρίας και της Ρουμανίας, που είχαν απομείνει από τον τελευταίο γύρο της διεύρυνσης, και να γνωμοδοτήσει εάν θα ήταν έτοιμες να προσχωρήσουν το 2007, όπως είχε προγραμματιστεί. Επιπρόσθετα η Ε.Ε. είχε υποσχεθεί να ξεκινήσει ενταξιακές διαπραγματεύσεις με την Κροατία και την Τουρκία, εφόσον εκείνες επίλυαν κάποια τελευταία θέματα. Οι παραπάνω αποφάσεις επρόκειτο να δώσουν απάντηση στο ερώτημα εάν η Ε.Ε. αντιμετωπίζει σοβαρά την ευρωπαϊκή προοπτική της Τουρκίας και των βαλκανικών χωρών .

Την ίδια στιγμή οι υποψήφιες χώρες υπολείπονταν σε δημοκρατικούς θεσμούς, οικονομική και διοικητική αναμόρφωση σε σύγκριση με τις χώρες της κεντρικής και ανατολικής Ευρώπης, που μόλις είχαν εισαχθεί. Η κληρονομιά που είχε αφήσει ο πόλεμος της Γιουγκοσλαβίας ήταν ακόμη ορατή. Η περιοχή δοκιμάζεται ακόμη από εθνικές διαμάχες. Η συνεργασία με το Δικαστήριο των εγκλημάτων πολέμου στη Χάγη αμφισβητείται. Στις περιπτώσεις της Σερβίας του Μαυροβουνίου και του Κοσόβου δεν ήταν ξεκάθαρο με ποια πολιτική οντότητα έπρεπε να διαπραγματευθεί η Ε.Ε. ή πόσες χώρες πρόκειται να ενταχθούν τελικά.

Αυτές οι συνθήκες προκάλεσαν αμφιβολίες για τη διάθεση της Ε.Ε. να προχωρήσει σε περαιτέρω διεύρυνση¹⁰³.

¹⁰³ Lavenex Sandra, Schimmelfennig Frank (2006) "Relations with the Wider Europe", *Journal of Common Market Studies*, Volume 44, Annual Review, pp. 138.

Αυτή τη στιγμή υπάρχουν 6 χώρες, όλες στη νοτιοανατολική Ευρώπη, των οποίων οι σχέσεις με την Ε.Ε. αναπτύσσονται με βάση την προοπτική της μελλοντικής ένταξης¹⁰⁴.

Η Κροατία είναι υποψήφια προς ένταξη χώρα. Ξεκίνησε τις ενταξιακές διαπραγματεύσεις στις 3 Οκτωβρίου 2005. Το Δεκέμβριο του 2005, το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο απέδωσε στην Πρώην Γιουγκοσλαβική Δημοκρατία της Μακεδονίας την ιδιότητα της υποψήφιας προς ένταξη χώρας, αλλά οι ενταξιακές διαπραγματεύσεις δεν έχουν ξεκινήσει ακόμη.

Όλες οι υπόλοιπες χώρες των δυτικών Βαλκανίων είναι εν δυνάμει υποψήφιες χώρες: Η Αλβανία, η Βοσνία-Ερζεγοβίνη το Μαυροβούνιο, και η Σερβία συμπεριλαμβανομένου και του Κοσόβου όπως ορίζει το Ψήφισμα 1244 του Συμβουλίου Ασφαλείας των Ηνωμένων Εθνών¹⁰⁵. Η ΕΕ έχει τονίσει επανειλημμένως και στο υψηλότερο επίπεδο τη δέσμευσή της για ένταξη των χωρών των δυτικών Βαλκανίων στην ΕΕ, αρκεί να πληρούν τα κριτήρια προσχώρησης.

Το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο στη Φέιρα τον Ιούνιο του 2000 τους προσέφερε εν δυνάμει θέση υποψήφιας χώρας. Σε πρώτη φάση έγιναν διαπραγματεύσεις και υπογράφηκαν συμφωνίες Σταθεροποίησης και Σύνδεσης με την FYROM και την Κροατία το 2001. Δύο χρόνια αργότερα το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο της Θεσ/νίκης το 2003 επιβεβαίωσε την προοπτική ένταξης των χωρών των Δυτικών Βαλκανίων, όμως η πρόοδος σημειώνεται με αργούς ρυθμούς.

¹⁰⁴ Phinnemore, David (2006) "Beyond 25- The changing face of Eu enlargement : Commitment, Conditionality and the Constitutional Treaty", *Journal of the Southern Europe and the Balkans*, vol 8, Number 1, pp. 7.

¹⁰⁵ www.ec.europa.eu/enlargement/countries/index_el.htm, 20/08/2007

Την ίδια στιγμή συνέταξε το «Θεματολόγιο της Θεσσαλονίκης» για τα Δυτικά Βαλκάνια, στο οποίο η μελλοντική τους ένταξη χαρακτηριζόταν ως «υψηλή προτεραιότητα» για την Ε.Ε.

Η ατζέντα στην οποία κατέληξε η σύνοδος αυτή έχει διττό χαρακτήρα. Αποσκοπεί, αφενός μεν, στην ενίσχυση της σταθεροποίησης και της ασφάλειας στην περιφέρεια μέσω ιδίως της συμφιλίωσης των λαών και της περιφερειακής συνεργασίας. Από την άλλη πλευρά έχει ως στόχο την προσέγγιση των χωρών αυτών και της ΕΕ με προοπτική την προσχώρησή τους¹⁰⁶.

Τα Βαλκάνια είναι περιοχή ύψιστης προτεραιότητας για την Κοινότητα γι' αυτό στην Ευρωπαϊκή Στρατηγική Ασφαλείας γίνεται ιδιαίτερη αναφορά σε αυτά. Το γεγονός ότι τα δυτικά Βαλκάνια βρίσκονται στην πρώτη γραμμή της εξωτερικής πολιτικής που ασκεί η Ε.Ε. διαφαίνεται από τις αποστολές, τις συμφωνίες και την ενίσχυση των υποδομών στην πρώην Δημοκρατία της Γιουγκοσλαβίας. Στο πλαίσιο της Ευρωπαϊκής Πολιτικής Ασφάλειας και Άμυνας έχουν αναπτυχθεί δύο αποστολές στη Βοσνία¹⁰⁷.

Τα τελευταία χρόνια, η Ε.Ε ανέλαβε ρόλο εγγυήτριας δύναμης για τη συμφωνία της Οχρίδας του 2001, στην Πρώην Γιουγκοσλαβική Δημοκρατία της Μακεδονίας, για το ειρηνευτικό σχέδιο Κόβιτς για τη νότια Σερβία, το 2001 και για την αποκαλούμενη Συμφωνία Σολάνα το 2003, η οποία προσπάθησε να δημιουργήσει ένα ομοσπονδιακό κράτος μεταξύ Σερβίας και Μαυροβουνίου. Την ίδια ώρα, το Σύμφωνο Σταθερότητας για τη νοτιοανατολική Ευρώπη, το Ευρωπαϊκό Γραφείο Ανοικοδόμησης, οι αποστολές επιτήρησης που στέλνει στην περιοχή η Ε.Ε αλλά και οι Συμφωνίες Σταθεροποίησης και Σύνδεσης

¹⁰⁶ europa.eu/scadplus/leg/el/lvb/r12650.htm, 30/08/2007

¹⁰⁷ *op.cit*

αναπτύχθηκαν προκειμένου να ανασυγκροτηθούν τα Βαλκάνια και έλθουν ένα βήμα πιο κοντά στο ευρωπαϊκό όραμα¹⁰⁸.

Το 2005 ήταν η χρονιά που δόθηκε ιδιαίτερη έμφαση στις χώρες των δυτικών Βαλκανίων. Η Γενική Διεύθυνση Διεύρυνσης είναι πλέον υπεύθυνη για τη διαχείριση όλων των θεμάτων στη συγκεκριμένη γεωγραφική περιφέρεια, συμπεριλαμβανομένων των πολιτικών σχέσεων. της διαχείρισης της κοινοτικής βοήθειας για ανοικοδόμηση, αλλά και του προγράμματος CARDS, το οποίο υιοθετήθηκε στη θέση του Προγράμματος Phare. Στις 26 Ιανουαρίου μάλιστα η Επιτροπή προετοιμαζόταν ενεργά για μελλοντικές διευρύνσεις φέρνοντας τα δυτικά Βαλκάνια πιο κοντά στις ενταξιακές της προτεραιότητες με το πρόγραμμα δράσης 2005-09.

Η ΕΕ άρχισε σταδιακά να εφαρμόζει μια διαδικασία καθοδήγησης και υποστήριξης των υποψήφιων χωρών προκειμένου αυτές να προετοιμαστούν καταλλήλως ώστε να ανταποκριθούν στις υποχρεώσεις τους ως κράτη μέλη, ιδίως κατά τη μεταβατική φάση των μεταρρυθμίσεων, της υιοθέτησης και εφαρμογής του κοινοτικού κεκτημένου¹⁰⁹.

Ένα νέο Μέσο Προενταξιακής Βοήθειας (IPA) έχει σαν στόχο να παρέχει στοχευμένη προενταξιακή βοήθεια τόσο στις υποψήφιες χώρες όσο και στις εν δυνάμει υποψήφιες χώρες¹¹⁰.

¹⁰⁸ Keane, Rory (2005) "The Partnership – conditionality binary in the western Balkans : Promoting local ownership for sustainable democratic transition" *Cambridge Review of International Affairs*, Volume 18, Number 2, pp 248.

¹⁰⁹ europa.eu/scadplus/leg/el/lvb/l14536.htm, 30/08/2007.

¹¹⁰ www.ec.europa.eu/enlargement/countries/index_el.htm, 25/06/2007

Η Επιτροπή στις 21 Ιουνίου 2007 οριστικοποίησε την αποστολή οικονομικής βοήθειας προς τις εν δυνάμει υποψήφιες χώρες για τα έτη 2007-2009, η οποία θα αποσταλεί μέσω του μέσου προενταξιακής βοήθειας IPA. Το ποσό των € 3.96 δις θα βοηθήσει την Κροατία, την Fyrom, την Τουρκία, την Αλβανία, τη Βοσνία- Ερζεγοβίνη, το Μαυροβούνιο τη Σερβία και το Κόσοβο να προωθήσουν τις πολιτικές και οικονομικές μεταρρυθμίσεις που απαιτούνται για την ένταξή τους στην Ε.Ε¹¹¹.

Κάθε χρόνο, η Επιτροπή καταρτίζει Εκθέσεις Προόδου για κάθε χώρα. Οι εκθέσεις αυτές περιγράφουν τις πολιτικές και οικονομικές εξελίξεις στις υποψήφιες και εν δυνάμει υποψήφιες χώρες. Αξιολογούν την ικανότητα των υποψήφιων χωρών να μεταφέρουν και να υλοποιήσουν τη νομοθεσία της ΕΕ, και την πρόοδο που έχουν σημειώσει οι εν δυνάμει υποψήφιες χώρες στην υιοθέτηση των προτύπων της ΕΕ και την εκπλήρωση άλλων ειδικών προϋποθέσεων, όπως η περιφερειακή συνεργασία και η συνεργασία με το Διεθνές Ποινικό Δικαστήριο για την πρώην Γιουγκοσλαβία (ICTY). Τονίζουν τα βασικά επιτεύγματα και υπογραμμίζουν τις ελλείψεις¹¹².

Προκειμένου να ορίσει ένα σαφές πλαίσιο για την πολιτική διεύρυνσης, η Επιτροπή έχει υιοθετήσει επίσης ένα έγγραφο στρατηγικής αναφορικά με τις μελλοντικές εξελίξεις, το οποίο θα περιλαμβάνει μια ειδική έκθεση σχετικά με την ικανότητα απορρόφησης της Ένωσης, όπως ζητήθηκε από το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο τον Ιούνιο του 2006.

Ένας από τους νέους μηχανισμούς που εισήγαγε η Ε.Ε. προκειμένου να εξασφαλίσει ότι τα Δυτικά Βαλκάνια θα μετατραπούν σε αξιόπιστες

¹¹¹ www.ec.europa.eu/enlargement/index_el.htm, 25/06/2007

¹¹² www.ec.europa.eu/enlargement/countries/index_el.htm, 25/06/2007

υποψήφιες χώρες και να προετοιμαστούν κατάλληλα πριν από την ένταξη είναι οι Συμφωνίες Σταθεροποίησης και Σύνδεσης.

Οι Συμφωνίες Σταθεροποίησης και Σύνδεσης δημιουργήθηκαν με πρότυπο τις Ευρωπαϊκές Συμφωνίες, οι οποίες υπογράφηκαν στα μέσα της δεκαετίας του '90 και περιελάμβαναν ιδιαίτερη αναφορά στο σεβασμό των δημοκρατικών αρχών αλλά και μηχανισμούς πολιτικού διαλόγου. Την ίδια στιγμή υιοθετήθηκε το πρόγραμμα Cards στη θέση του προγράμματος Phare το οποίο αφορούσε τις πρώην ανατολικές χώρες. Οι ΣΣΣ είναι μία πιο στενή μορφή ένωσης με την Ε.Ε. σε σχέση με τις Ευρωπαϊκές Συμφωνίες, όπως άλλωστε μαρτυρά και ο όρος σταθεροποίηση, ενώ το πρόγραμμα δίνει ιδιαίτερη βαρύτητα στις κοινωνίες που είχαν υποστεί τις μεγαλύτερες συνέπειες της πολεμικής σύρραξης.

Αυτή η στρατηγική προσέγγιση επιβεβαιώθηκε το Νοέμβριο του 2000 στο Ευρωπαϊκό Συμβούλιο του Ζάγκρεμπ, το οποίο αναγνώρισε ότι οι χώρες που έχουν υπογράψει ΣΣΣ εν δυνάμει υποψήφιες για ένταξη.

Επίσης, δίνεται ιδιαίτερη έμφαση στην περιφερειακή συνεργασία που πρέπει να αναπτύξουν οι βαλκανικές χώρες. Αυτό το προαπαιτούμενο, αντανakλά τη βούληση να υπάρξει σταθερότητα σε αυτή την δοκιμαζόμενη από συγκρούσεις περιοχή και εξελίσσεται σε ένα από τα πιο σημαντικά κομμάτια της πολιτικής αιρεσιμότητας¹¹³. Ο Πρόεδρος της Επιτροπής Ζοζέ Μανουέλ Μπαρόσο κατέστησε σαφή την πρόθεσή του, σε μία ομιλία στα Σκόπια, το Φεβρουάριο του 2006: « Η περιφερειακή συνεργασία αποτελεί το πυρήνα της πολιτικής μας στην περιοχή η περιφερειακή συνεργασία δεν αποτελεί μία διαδικασία

¹¹³ Pridham, Geoffrey (2007) "Change and Continuity in the European Union's political conditionality: Aims, Approach and Priorities", *Democratization*, Volume 14, No 3, pp 457.

ξεχωριστή και διαφορετική από την προενταξιακή διαδικασία.... Είναι αναπόσπαστο κομμάτι της».

Στις Συμφωνίες Σταθεροποίησης και Σύνδεσης που έχουν υπογράψει η Κροατία¹¹⁴ και η FYROM με την Ε.Ε. εντοπίζουμε για πρώτη φορά και ρήτρες καλής γειτονίας.

Συγκεκριμένα στο άρθρο 2 διαβάζουμε :

«Ο σεβασμός των δημοκρατικών αρχών και των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, όπως διακηρύσσονται στην παγκόσμια διακήρυξη των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και ορίζονται στην Τελική Πράξη του Ελσίνκι και στο Χάρτη των Παρισίων για μια νέα Ευρώπη, η τήρηση των αρχών του διεθνούς δικαίου και του κράτους δικαίου καθώς και των αρχών της οικονομίας της αγοράς, όπως περιέχονται στο κείμενο της ΔΑΣΕ της Βόννης για την οικονομική συνεργασία, αποτελούν τη βάση της εσωτερικής και εξωτερικής πολιτικής των μερών και συνιστούν θεμελιώδη στοιχεία της παρούσας συμφωνίας.

Ενώ στο άρθρο 3 σημειώνεται ότι :

Η διεθνής και περιφερειακή ειρήνη και σταθερότητα και η ανάπτυξη σχέσεων καλής γειτονίας αποτελούν το επίκεντρο της διαδικασίας σταθεροποίησης και σύνδεσης σύμφωνα με τα συμπεράσματα του Συμβουλίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης της 21 Ιουνίου 1999. Η σύναψη και η εφαρμογή της παρούσας συμφωνίας εντάσσονται στο πλαίσιο των συμπερασμάτων του Συμβουλίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης της 29 Απριλίου 1997 και βασίζονται στις ιδιαίτερες επιδόσεις της Κροατίας.

Άρθρο 4

Η Κροατία αναλαμβάνει τη δέσμευση να συνεχίσει και να ενθαρρύνει τη συνεργασία και τις σχέσεις καλής γειτονίας με τις άλλες χώρες της περιοχής και παράλληλα το κατάλληλο επίπεδο αμοιβαίων παραχωρήσεων όσον αφορά την κυκλοφορία των προσώπων, των αγαθών, των κεφαλαίων και των υπηρεσιών καθώς και την ανάπτυξη σχεδίων κοινού ενδιαφέροντος, ιδίως εκείνων που έχουν σχέση με την επαναπατρισμό των προσφύγων και την καταπολέμηση του εγκλήματος, της διαφθοράς, της νομιμοποίησης προσόδων από παράνομες δραστηριότητες, της παράνομης μετανάστευσης και του λαθρεμπορίου ναρκωτικών. Η δέσμευση αυτή αποτελεί κύριο παράγοντα για την ανάπτυξη των σχέσεων και της συνεργασίας μεταξύ των μερών και συμβάλλει συνεπώς στην περιφερειακή σταθερότητα.

¹¹⁴ Συμφωνία Σταθεροποίησης και Σύνδεσης μεταξύ των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων και των κρατών μελών αφενός και της Δημοκρατίας της Κροατίας αφετέρου, L 026 της 28/01/2005 σ.0001-0002.

Αλλά και στο άρθρο 7 επισημαίνεται ότι εγκαθιδρύεται πολιτικός διάλογος μεταξύ των μερών για την προώθηση μεταξύ άλλων της περιφερειακής συνεργασίας και την ανάπτυξη σχέσεων καλής γειτονίας».

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2 Η ΑΠΟΠΕΙΡΑ ΕΦΑΡΜΟΓΗΣ ΤΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΑΙΡΕΣΙΜΟΤΗΤΑΣ ΣΤΗΝ ΠΕΡΙΟΧΗ

a. ΚΡΟΑΤΙΑ

Η Κροατία είναι η πιο προηγμένη χώρα των δυτικών Βαλκανίων.

Ο Φράνιο Τούτζμαν εκμεταλλεύτηκε τα εθνικιστικά αισθήματα μερίδας του κροατικού λαού και τον πόλεμο για να εμφανιστεί ως ηγέτης της ανεξάρτητης Κροατίας και εν δυνάμει ελευθερωτής των Κροατών από τη σερβική κατοχή. Αυτό του επέτρεψε να δημιουργήσει ένα καθεστώς, το οποίο μπορεί μόνο να περιγραφεί με τον όρο ανελεύθερη δημοκρατία. Χρησιμοποίησε τους δημοκρατικούς θεσμούς για να εφαρμόσει τις καθαρά αυταρχικές πολιτικές του. Η νομιμότητά του καθεστώς του αρχικά στηριζόταν στη νίκη που σημείωσε στις ελεύθερες εκλογές του 1990 και στις επιτυχίες του στον πόλεμο. Ωστόσο, στο δεύτερο μισό της δεκαετίας του 1990, βρέθηκε σε δυσχερή θέση τόσο στο εσωτερικό όσο και στο εξωτερικό.

Η Κροατία υπό το καθεστώς Τούτζμαν βίωσε τη διεθνή απομόνωση. Εκδιώχθηκε από το ΝΑΤΟ, διεκόπη η σύνδεση της με την Ευρωπαϊκή Ένωση αποκλείστηκε και από το κοινοτικό πρόγραμμα Phare, ενώ δεν έγινε δεκτή στον Παγκόσμιο Οργανισμό Εμπορίου¹¹⁵. Η έλλειψη δημοκρατίας στην Κροατία ήταν ο κύριος λόγος για τον αποκλεισμό της από τους διεθνείς οργανισμούς. Αλλά το κόμμα του Τούτζμαν

¹¹⁵ Pridham, Geoffrey (2001) "Uneasy democratizations – Pariah regimes, Political conditionality and Reborn transition in Central and Eastern Europe, Volume 8, Number 4, pp. 459.

περιφρονήθηκε και από όλα τα ευρωπαϊκά κόμματα που άνηκαν στον ίδιο πολιτικό χώρο.

Μετά την πτώση του καθεστώτος Τούτζμαν το 2000, η Κροατία κινήθηκε γρήγορα προς την κατεύθυνση της ένταξης στην Ε.Ε.¹¹⁶. Η Συμφωνία Σταθεροποίησης και Σύνδεσης τέθηκε σε ισχύ την 1^η Φεβρουαρίου 2005, ενώ το Δεκέμβριο του 2004 το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο αποφάσισε το άνοιγμα ενταξιακών διαπραγματεύσεων στις 17 Μαρτίου του 2005. Το μόνο εμπόδιο που είχε απομείνει ήταν η πλήρης συνεργασία με το Διεθνές Ποινικό Δικαστήριο για την πρώην Γιουγκοσλαβία. Κυρίως η Ε.Ε. ζητούσε από την κροατική κυβέρνηση να συνδράμει το Ποινικό Δικαστήριο ώστε να συλληφθεί ο ύποπτος για εγκλήματα πολέμου Στρατηγός Αντε Γκοτοβίνα. Το Μάρτιο του 2005, η Γενική Εισαγγελέας του δικαστηρίου Κάρλα Ντελ Πόντε διαπίστωνε ότι η Κροατία δεν συνεργάζεται πλήρως και η Ε.Ε. πήρε την απόφαση το άνοιγμα των ενταξιακών διαπραγματεύσεων να αναβληθεί επ'αόριστο μέχρι δηλαδή η Κροατία να συνεργαστεί πλήρως με το Διεθνές Ποινικό Δικαστήριο για εγκλήματα πολέμου στην πρώην Γιουγκοσλαβία.

Τον Οκτώβριο παρόλο που ο Γκοτόβινα ήταν ακόμη ελεύθερος η Γενική Εισαγγελέας απεφάνθη προς έκπληξη όλων ότι η Κροατία συνεργάζεται, με αποτέλεσμα η Ε.Ε. να προχωρήσει σε άνοιγμα των ενταξιακών διαπραγματεύσεων με την Κροατία ταυτόχρονα με την Τουρκία. Πολλοί παρατηρητές υπέθεσαν ότι η Ε.Ε είχε ασκήσει πολιτική πίεση στη Ντελ Πόντε και ότι η θετική απόφαση για την Κροατία ήταν στην ουσία το αντάλλαγμα που πήρε η Αυστρία προκειμένου να ανάψει το πράσινο φως για την έναρξη των ενταξιακών διαπραγματεύσεων με την Τουρκία. Παρόλα αυτά ο Γκοτοβίνα συνελήφθη στην Τενερίφη το Δεκέμβριο του 2005 και τότε όλοι συνειδητοποίησαν ότι η κροατική κυβέρνηση είχε προσφέρει σημαντικές πληροφορίες προς αυτή την κατεύθυνση. Η

¹¹⁶ Lavenex Sandra, Schimmelfennig Frank (2006) "Relations with the Wider Europe", *Journal of Common Market Studies*, Volume 44, Annual Review, pp. 141.

υπόθεση αυτή θεωρείται ως μία ακόμη επιτυχία του θεσμού της πολιτικής αιρεσιμότητας, που χρησιμοποιεί η Ε.Ε.¹¹⁷.

β. FYROM

Η συμφωνία Σταθεροποίησης και Σύνδεσης με την FYROM τέθηκε σε ισχύ τον Απρίλιο του 2004, λίγο αφότου η χώρα είχε καταθέσει σχετική αίτηση υποψηφιότητας. Το Φεβρουάριο του 2005, η Επιτροπή γνωμοδότησε θετικά ώστε να παρασχεθεί στην πρώην Γιουγκοσλαβική Δημοκρατία της Μακεδονίας καθεστώς υποψήφιας χώρας, μία μέση λύση η οποία μοιάζει με την τακτική που ακολουθούσε η Ε.Ε. στις σχέσεις με την Τουρκία από το 1999 έως το 2005. Ενώ η Επιτροπή διαπίστωνε ότι έχει επιτευχθεί σημαντική πρόοδος ωστόσο αμφισβητούσε εάν πληρούνταν οι προϋποθέσεις για να ξεκινήσουν ενταξιακές διαπραγματεύσεις. Η Γαλλία μαζί με την Ολλανδία και την Δανία εμφανίζονταν απρόθυμες να βάλουν και άλλη χώρα σε τροχιά ένταξης και πρότειναν να περιμένει η FYROM μέχρι η Ε.Ε. να τακτοποιήσει τον προϋπολογισμό και το θέμα της επικύρωσης της Συνταγματικής Συνθήκης και να διεξαχθεί ευρύς διάλογος για την συνέχεια της διεύρυνσης το 2006. Τελικά, όμως, επικράτησε η γνώμη της Επιτροπής.

Η προσέγγιση της FYROM με την Ε.Ε. δυσχεραίνεται και μετά τις τελευταίες εξελίξεις στο θέμα του συνταγματικού ονόματος της Πρώην Γιουγκοσλαβικής Δημοκρατίας της Μακεδονίας. Η Ελλάδα έχει απειλήσει να ασκήσει βέτο εμποδίζοντας την είσοδο της χώρας στο NATO, εάν η FYROM συνεχίσει να τηρεί αδιάλλακτη στάση και δεν υπάρξει συμβιβασμός στο θέμα του ονόματος.

¹¹⁷ Lavenex Sandra, Schimmelfennig Frank (2006) "Relations with the Wider Europe", *Journal of Common Market Studies*, Volume 44, Annual Review, pp. 141.

Το Νοέμβριο του 2007 η Ευρωπαϊκή Επιτροπή αρνήθηκε να ανάψει «πράσινο φως» για τη χορήγηση ημερομηνίας έναρξης ενταξιακών διαπραγματεύσεων με την ΠΓΔΜ, καυτηριάζοντας στην ετήσια έκθεση προόδου τη βραδύτητα των μεταρρυθμίσεων, την ασταθή πολιτική κατάσταση που υπονομεύει το δημοκρατικό σύστημα και τη διαφθορά. Για το ζήτημα της ονομασίας η Κομισιόν ζητά «να καταβληθούν νέες προσπάθειες με εποικοδομητική προσέγγιση για την εξεύρεση αμοιβαία αποδεκτής λύσης μέσα από διαπραγματεύσεις υπό την αιγίδα των Ηνωμένων Εθνών¹¹⁸».

γ. ΑΛΒΑΝΙΑ

Στην έκθεση στρατηγικής του Νοεμβρίου για τη διεύρυνση, η Επιτροπή διαπίστωνε ότι οι μεταρρυθμίσεις στην Αλβανία είχαν προχωρήσει τόσο ώστε να υπογραφεί μεταξύ των δύο μερών Συμφωνία Σταθεροποίησης και Σύνδεσης μέσα στο 2006. Η συμφωνία υπεγράφη και αναμένεται να τεθεί σε ισχύ μέσα στο 2008.

Το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο εξέδωσε την σύμφωνη γνώμη του για την σύναψη Συμφωνίας Σταθεροποίησης και Σύνδεσης μεταξύ της Αλβανίας και της Ε.Ε. , υιοθετώντας ψήφισμα, μέσω του οποίου καλεί την κυβέρνηση της Αλβανίας να καταβάλει περαιτέρω προσπάθειες και να προβεί σε μεταρρυθμίσεις, για την προστασία των δικαιωμάτων της ελληνικής μειονότητας¹¹⁹.

Ζητά επίσης από την αλβανική κυβέρνηση να συμπληρώσει, αλλά και να εφαρμόσει, την σχετική με την κατάσταση των μειονοτήτων νομοθεσία

¹¹⁸ <http://www.in.gr/news/article.asp?lngEntityID=846601>, 06/11/07

¹¹⁹ www.europarl.europa.eu/news/expert/infopress_page/030-10298-247-09-36-903-20060901IPR10245-04-09-2006-2006-false/default_el.htm, 05/08/2007.

της προκειμένου να είναι δυνατή η εφαρμογή των σχετικών διεθνών συμβάσεων που έχει κυρώσει η Αλβανία. Εκτιμά επίσης ότι χρειάζονται περαιτέρω προσπάθειες προκειμένου να επεκταθεί η χρήση μειονοτικών γλωσσών στις επαφές των πολιτών με τις αρχές και η δημόσια χρήση των παραδοσιακών τοπικών ονομάτων. Θα πρέπει επίσης να ληφθούν μέτρα "για να βελτιωθεί η πρόσβαση στα μέσα ενημέρωσης των μελών των μειονοτήτων και να επεκταθεί η διδασκαλία των μειονοτικών γλωσσών".

Μέσω του ψηφίσματος το Κοινοβούλιο εκφράζει την πλήρη υποστήριξή του στην ευρωπαϊκή προοπτική της Αλβανίας και στη μελλοντική ενσωμάτωσή της στην ευρωπαϊκή οικογένεια. Προσθέτει, ωστόσο, ότι η προσήλωση της Αλβανίας στις ευρωπαϊκές αξίες και πρότυπα θα ωφελήσει πρωτίστως και κυρίως την ίδια τη χώρα και πρέπει να επιδιωχθεί ως αυτοδύναμος στόχος. Οι ευρωβουλευτές καλούν, τέλος, την Αλβανία να επιδείξει περαιτέρω σημαντική πρόοδο στην καταπολέμηση του οργανωμένου εγκλήματος σε όλες τις μορφές του, ιδίως δε της εμπορίας γυναικών και παιδιών για σεξουαλική εκμετάλλευση, και της διαφθοράς .

δ. ΒΟΣΝΙΑ ΕΡΖΕΓΟΒΙΝΗ

Η Βοσνία-Ερζεγοβίνη έχει ακόμη πολλά οικονομικά και πολιτικά προβλήματα, παρουσιάζει όμως πρόοδο στον τομέα της συνεργασίας με το Διεθνές Ποινικό Δικαστήριο της Χάγης για την πρώην Γιουγκοσλαβία. Μαζί με τη Σερβία είναι οι μόνες χώρες των δυτικών Βαλκανίων, οι οποίες δεν έχουν υπογράψει ακόμη Συμφωνίες Σταθεροποίησης και Σύνδεσης.

Η Βοσνία Ερζεγοβίνη κατέθεσε αίτηση προκειμένου να αρχίσουν διαπραγματεύσεις για την υπογραφή ΣΣΣ το 2005. Ωστόσο η Ε.Ε. ασκούσε έντονες πιέσεις για τον εκσυγχρονισμό της αστυνομίας με την μεταφορά των αστυνομικών αρμοδιοτήτων σε μία κεντρική εξουσία αλλά και την πρόσληψη αστυνομικών με βάση επαγγελματικά και όχι εθνικά

κριτήρια. Αν και ήταν το μόνο εμπόδιο που απέμενε προκειμένου να ξεκινήσουν διαπραγματεύσεις για την υπογραφή Συμφωνίας Σταθεροποίησης και Σύνδεσης με την Βοσνία-Ερζεγοβίνη, η Σερβική Δημοκρατία συνέχιζε να μπλοκάρει τη διαδικασία¹²⁰.

Ωστόσο, στις 5 Οκτωβρίου, δηλαδή μόλις δύο ημέρες αφού η Ε.Ε. αποφάσισε να ξεκινήσει διαπραγματεύσεις για την υπογραφή Συμφωνίας Σταθεροποίησης και Σύνδεσης με τη Σερβία-Μαυροβούνιο, το σερβικό κοινοβούλιο ξαφνικά συμφώνησε. Στις 21 Οκτωβρίου, η Επιτροπή συνέστησε στο Συμβούλιο να ξεκινήσει διαπραγματεύσεις για την υπογραφή της ΣΣΣ, οι οποίες και ξεκίνησαν επίσημα στις 25 Νοεμβρίου του 2005.

Η αναμόρφωση και οι μεταρρυθμίσεις του αστυνομικού συστήματος παραμένουν ένα από τα αγκάθια των διαπραγματεύσεων για την υπογραφή της ΣΣΣ.

ε. ΣΕΡΒΙΑ

Το τότε κράτος της Σερβίας – Μαυροβουνίου άρχισε διαπραγματεύσεις για την υπογραφή Συμφωνίας Σταθεροποίησης και Σύνδεσης στις 3 Οκτωβρίου του 2005. Ωστόσο, οι διαπραγματεύσεις αυτές σκιάζονται από τρία θέματα. Πρώτον, η σερβική κυβέρνηση και η Ε.Ε. δέχονται πιέσεις από την εισαγγελέα του Ποινικού Δικαστηρίου για εγκλήματα πολέμου στην πρώην Γιουγκοσλαβία, Κάρλα Ντελ Πόντε προκειμένου να συνδεθεί η συνέχιση των διαπραγματεύσεων με την παράδοση του Στρατηγού Ράτκο Μλάντιτς, ο οποίος καταζητείται για ανάμειξη στη σφαγή της Σρεμπρένιτσα το 1995. Μάλιστα, βασιζόμενη στις εισηγήσεις της Κάρλα Ντελ Πόντε για μη συνεργασία της Σερβίας με το Διεθνές Ποινικό

¹²⁰ Keane, Rory (2005) "The Partnership – conditionality binary in the western Balkans : Promoting local ownership for sustainable democratic transition" *Cambridge Review of International Affairs*, Volume 18, Number 2, pp. 253.

Δικαστήριο της Χάγης, η Ε.Ε. προχώρησε σε διακοπή των διαπραγματεύσεων για την υπογραφή ΣΣΣ στις 3 Μαΐου του 2006.

Δεύτερον, το Μαυροβούνιο προχώρησε σε δημοψήφισμα το Μάιο του 2006 για να κηρύξει την ανεξαρτησία του, εξέλιξη η οποία πρόκειται για αθέτηση εκ μέρους της Ε.Ε. συμφωνίας, στην οποία δεσμευόταν να εμποδίσει το Μαυροβούνιο να αποχωρήσει. Τρίτον, βρίσκεται σε εξέλιξη μία διεθνής διαδικασία προκειμένου να καθοριστεί το μελλοντικό καθεστώς του Κοσόβου. Πολλοί πιστεύουν ότι η έναρξη ενταξιακών διαπραγματεύσεων και η προοπτική να γίνει μέλος της Ε.Ε. λειτουργούν ως «καρότο» για τη Σερβία προκειμένου να αποδεχτεί τυχόν ανεξαρτησία του Κοσόβου.

Τελικά, αφού η σερβική κυβέρνηση εξέδωσε σχέδιο δράσης για τον εντοπισμό και την προσαγωγή του Μλάντισ στη δικαιοσύνη, οι διαπραγματεύσεις άρχισαν ξανά τον Ιούνιο του 2007 και στις 10 Σεπτεμβρίου 2007 η Επιτροπή ολοκλήρωσε τη διαδικασία για την υπογραφή Συμφωνίας Σταθεροποίησης και Σύνδεσης με την Σερβία, ένα σημαντικό βήμα για την πορεία της χώρας αυτής προς την Ευρωπαϊκή ενοποίηση¹²¹.

Ο Αρμόδιος Επίτροπος για τη Διεύρυνση Όλι Ρεν δήλωσε δημόσια ότι πήρε το πράσινο φως από την γενική εισαγγελέα του Διεθνούς Ποινικού Δικαστηρίου για την πρώην Γιουγκοσλαβία (ICTY) Κάρλα ντελ Πόντε, η οποία «έκανε λόγο για βελτιώσεις». «Υπάρχει πλέον η αναγκαία πολιτική βούληση για τη σύλληψη και μεταφορά των υπολοίπων φυγόντων» στη Χάγη, πρόσθεσε¹²².

¹²¹ www.ec.europa.eu/enlargement/index_el.htm, 14/09/2007

¹²² <http://www.in.gr/news/article.asp?lngEntityID=846647>, 06/11/07

Πριν μονογράψει την Συμφωνία κάτι που αναμένεται μέσα στο 2008, η Επιτροπή ανακοίνωσε ότι θα συμβουλευτεί τα κράτη μέλη για το τελικό κείμενο και θα εκτιμήσει την πρόοδο που έχει επιτευχθεί όσον αφορά τη συνεργασία της Σερβίας με το Διεθνές Ποινικό Δικαστήριο για την πρώην Γιουγκοσλαβία.

Κατά την επίσκεψη του στη χώρα μας, ο Υφυπουργός Άμυνας της Σερβίας Ντούσαν Σπασόγιεβιτς εμφανίστηκε αισιόδοξος για το ευρωπαϊκό μέλλον της χώρας του, ενώ αποσύνδεσε την ένταξη της Σερβίας στην Ε.Ε. από το θέμα του Κοσσυφοπεδίου¹²³. Υπογράμμισε χαρακτηριστικά : «Ο λαός της Σερβίας είναι πολύ αισιόδοξος. Αισθανόμαστε ότι ανήκουμε στην Ευρώπη. Είμαστε μέρος της Ευρώπης φυσικά και γεωγραφικά και αργά ή γρήγορα θα γίνουμε και μέρος της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Το Κόσοβο και η Ευρώπη είναι δύο πολύ διαφορετικά θέματα. Πιστεύουμε ότι το Κόσοβο είναι μέρος της Σερβίας, όπως και η αποκαλούμενη Δημοκρατία της Βόρειας Κύπρου είναι μέρος της Κυπριακής Δημοκρατίας. Επίσης η Ευρώπη βρίσκεται εκεί για να προστατεύσει τους κανόνες και το διεθνές δίκαιο. Ακούμε φήμες ότι η Ευρώπη προσπαθεί να αφομοιώσει, να απορροφήσει κάποιες χώρες. Δεν πιστεύω σε αυτή τη λογική. Νομίζω ότι η ελληνική νοοτροπία και η ελληνική κουλτούρα έδωσε πολλά στην Ευρώπη και εάν το 1981, τα ιδρυτικά μέλη αφομοίωναν την Ελλάδα θα ήταν άσχημο τόσο για την Ευρώπη όσο και για την ίδια την Ελλάδα. Η Ευρώπη θα έμενε χωρίς τον ελληνικό πολιτισμό. Έτσι και εμείς στην Σερβία είμαστε πολύ περήφανοι για τον πολιτισμό μας και δεν θέλουμε να αφομοιωθούμε . Θέλουμε να δώσουμε την αξία μας και τον πολιτισμό μας στην Ευρώπη και την ίδια στιγμή να υιοθετήσουμε τις καλές ευρωπαϊκές αξίες».

¹²³ Προσωπική Συνέντευξη, 30/08/2007

Η Ευρωπαϊκή Ένωση μπορεί να διαδραματίσει πρωτεύοντα ρόλο στην επίλυση της κρίσης για το τελικό καθεστώς του Κοσόβου.

Μάλιστα, στις 20 Απριλίου του 2005, η Επιτροπή διεύρυνε την προοπτική ένταξης που περιλαμβάνονταν στη Διακήρυξη του Κοσόβου και για το Κοσσυφοπέδιο¹²⁴. Ωστόσο η Ε.Ε. εμφανίζεται να κρατά ουδέτερη στάση και μαζί με τις Ηνωμένες Πολιτείες και τη Ρωσία έχει αναλάβει ρόλο εγγυήτριας δύναμης στις διαπραγματεύσεις που βρίσκονται σε εξέλιξη μεταξύ Αλβανόφωνων Κοσοβάρων και Σέρβων.

Η Ε.Ε. πρέπει να έχει παρουσία στην περιοχή προκειμένου να διασφαλίσει το σεβασμό των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και την υλοποίηση των δεσμεύσεων που θα αναλάβουν οι τοπικές αρχές.

Η Ε.Ε. δεν πρέπει να μείνει προσκολλημένη σε κριτήρια αλλά αντίθετα πρέπει να αναπτύξει δεσμούς συνεργασίας με τους τοπικούς πληθυσμούς και να είναι έτοιμη να αναμορφώσει τους μετρήσιμους δείκτες και τους όρους που θέτει, σύμφωνα με τις τοπικές ανάγκες και τις επιθυμίες¹²⁵.

¹²⁴ Lavenex Sandra, Schimmelfennig Frank (2006) "Relations with the Wider Europe", *Journal of Common Market Studies*, Volume 44, Annual Review, pp. 143 .

¹²⁵ Keane, Rory (2005) "The Partnership – conditionality binary in the western Balkans : Promoting local ownership for sustainable democratic transition" *Cambridge Review of International Affairs*, Volume 18, Number 2, pp. 254.

Ζ. ΜΑΥΡΟΒΟΥΝΙΟ

Όταν ο κυβερνητικός συνασπισμός στο Μαυροβούνιο διακήρυξε την πρόθεσή του το 2001, να πραγματοποιήσει δημοψήφισμα για την ανεξαρτησία της περιοχής από τη Σερβία, η Ευρωπαϊκή Ένωση αναμείχθηκε προκειμένου να εμποδίσει την απόσχιση του Μαυροβουνίου. Μετά από έντονες διαπραγματεύσεις, μεταξύ του Σέρβου πρωθυπουργού Τζίτζιτς, του Γιουγκοσλάβου Προέδρου Κοστούνιτσα, και του Μαυροβουνίου Προέδρου Τζουκάνοβιτς, ο Χαβιέ Σολάνα, Ανώτατος Εκπρόσωπος της Ε.Ε. για θέματα ΚΕΠΠΑ επισήμανε και στους τρεις παράγοντες ότι η ένταξη θα ήταν πιο πιθανή και θα ερχόταν πιο γρήγορα εάν η Σερβία και το Μαυροβούνιο έμεναν ενωμένοι. Για άλλη μια φορά λοιπόν το πρωταρχικό χαρτί που χρησιμοποίησε η Ε.Ε. στις διαπραγματεύσεις ήταν εκείνο της προοπτικής ένταξης¹²⁶.

Ενώ ποτέ ο Σολάνα δεν έθεσε επίσημα ως προϋπόθεση την ένωση Σερβίας-Μαυροβουνίου για την μελλοντική ένταξη, οι πολιτικοί και των δύο κρατών συνειδητοποίησαν ότι ο δρόμος προς την Ευρώπη περνά μέσα από τη Συμφωνία του Βελιγραδίου. Έτσι υπογράφηκε η Συμφωνία του Βελιγραδίου το Μάρτιο του 2002, δίνοντας βέβαια τη δυνατότητα στους λαούς των δύο κρατών να αποφασίσουν σε τελικό δημοψήφισμα το 2006, εάν θέλουν να παραμείνουν ενωμένοι ή αν θα προχωρήσουν σε βελούδινο διαζύγιο.

Στην πράξη διαπιστώθηκε ότι η ένωση των δύο κρατών δεν μπορούσε να προχωρήσει ούτε οικονομικά ούτε διοικητικά, ούτε σε συμφωνία με τα κριτήρια της διαδικασίας Σταθεροποίησης και Συνεργασίας. Στο Συμβούλιο των Υπουργών Εξωτερικών στις 4-5 Σεπτεμβρίου του 2004 στο Μάαστριχτ έγινε παραδεκτό ότι η ένωση έβαζε εμπόδια στην

¹²⁶ Keane, Rory (2005) "The Partnership – conditionality binary in the western Balkans : Promoting local ownership for sustainable democratic transition" *Cambridge Review of International Affairs*, Volume 18, Number 2, pp. 254.

ενσωμάτωση των δύο χωρών στην Ευρωπαϊκή Ένωση, γι' αυτό η διαδικασία έπρεπε να εφαρμοστεί με διαφορετικούς ρυθμούς στις δύο δημοκρατίες, όσον αφορά τα τεχνικά, οικονομικά και διοικητικά θέματα. Ωστόσο, δεν γινόταν ακόμη λόγος για διάσπαση του κράτους αυτού¹²⁷.

Τελικά, στις 21 Μαΐου του 2006, το θέμα της ανεξαρτησίας του Μαυροβουνίου τέθηκε σε δημοψήφισμα και οι κάτοικοι ψήφισαν υπέρ της απόσχισης από τη Σερβία. Η ΣΣΣ της Ε.Ε. με το νέο κράτος υπεγράφη στις 15 Οκτωβρίου 2007, ωστόσο τα προβλήματα σχετικά με την αναμόρφωση του δικαστικού συστήματος και την αντιμετώπιση του οργανωμένου εγκλήματος παραμένουν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3

« Ο ΘΕΣΜΟΣ ΤΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΑΙΡΕΣΙΜΟΤΗΤΑΣ ΜΠΡΟΣΤΑ ΣΕ ΕΝΑ ΚΡΙΣΙΜΟ ΣΤΡΑΥΡΟΔΡΟΜΙ»

Προκειμένου, να πραγματοποιήσει το όνειρό της για τα Βαλκάνια, η Ε.Ε. αμφιταλαντεύεται ανάμεσα σε δύο διαφορετικές μορφές υλοποίησης των πολιτικών της. Από τη μία, υπάρχει η προσέγγιση που χρησιμοποιεί εναύσματα και ερεθίσματα. Σε αυτή την περίπτωση η Ευρωπαϊκή ένωση βοηθά τις χώρες των Βαλκανίων για να βοηθήσουν τον εαυτό τους και να δημιουργηθεί μία σχέση ισότιμης συνεργασίας μεταξύ των δύο πλευρών. Από την άλλη, η δεύτερη είναι η προσέγγιση της αιρεσιμότητας, κατά την οποία η Ευρωπαϊκή Ένωση βοηθά τις χώρες των Βαλκανίων να βοηθήσουν τον εαυτό τους, μόνο όμως εφόσον πληρούν κάποιες προϋποθέσεις¹²⁸.

¹²⁷ Keane, Rory (2005) "The Partnership – conditionality binary in the western Balkans : Promoting local ownership for sustainable democratic transition" *Cambridge Review of International Affairs*, Volume 18, Number 2, pp. 253.

¹²⁸ <http://europa.eu/scadplus/leg/el/lvb/r12650.htm> , 15/07/ 2007

Υπάρχει μία βαθιά πεποίθηση μέσα στους κόλπους της Ε.Ε. ότι μία επιτυχημένη εξωτερική πολιτική απαιτεί χρήση και των δύο προσεγγίσεων, μερικές φορές ισότιμη και άλλες άνιση, προκειμένου να επιτευχθούν αποτελέσματα. Ακόμη λοιπόν και οι πιο εκλεπτυσμένες ή εξεζητημένες θεωρίες άσκησης εξωτερικής πολιτικής καταφεύγουν ξανά σε δυνατά εργαλεία, όπως η μέθοδος του καρότου και του μαστίγιου.

Για παράδειγμα, στη Σύνοδο της Θεσσαλονίκης, παρόλο που τονίζεται η ανάγκη να αναπτυχθεί συνεργασία μεταξύ της Ε.Ε. και των Δυτικών Βαλκανίων, στο κείμενο της διακήρυξης αριθμούνται όροι για την δημιουργία αυτής της συνεργασίας, ενώ είδαμε και τις ρήτρες καλής γειτονίας που περιλαμβάνονται για πρώτη φορά στις ΣΣΣ με την Κροατία και τη FYROM.

.

Αλλά και στο άρθρο 5 του Κανονισμού 2666/2000 για την παροχή βοήθειας προς την Αλβανία, τη Βοσνία-Ερζεγοβίνη, την Κροατία, την Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γιουγκοσλαβίας και την πρώην Γιουγκοσλαβική Δημοκρατία της Μακεδονίας¹²⁹ τονίζεται ότι :

1. Ο σεβασμός των δημοκρατικών αρχών και του κράτους δικαίου, καθώς και ο σεβασμός των δικαιωμάτων του ανθρώπου και των μειονοτήτων και των θεμελιωδών ελευθεριών, αποτελούν πρωταρχικό στοιχείο για την εφαρμογή του παρόντος κανονισμού καθώς και αναγκαία προϋπόθεση για τη χορήγηση της κοινοτικής βοήθειας. Σε περίπτωση παραβίασης αυτών των αρχών, το Συμβούλιο, αποφασίζοντας με ειδική πλειοψηφία, μετά από πρόταση της Επιτροπής, μπορεί να λάβει τα κατάλληλα μέτρα.
2. Η κοινοτική βοήθεια υπόκειται επίσης στους όρους που έθεσε το Συμβούλιο στα συμπεράσματα της 29ης Απριλίου 1997, ιδίως όσον αφορά τη δέσμευση των δικαιούχων να προβούν σε δημοκρατικές, οικονομικές και θεσμικές μεταρρυθμίσεις.

¹²⁹ Κανονισμός (ΕΚ) αριθ. 2666/2000 του Συμβουλίου, της 5ης Δεκεμβρίου 2000, για την παροχή βοήθειας προς την Αλβανία, τη Βοσνία-Ερζεγοβίνη, την Κροατία, την Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γιουγκοσλαβίας και την πρώην Γιουγκοσλαβική Δημοκρατία της Μακεδονίας Επίσημη Εφημερίδα αριθ. L 306 της 07/12/2000 σ. 0001 - 0006

Υπάρχει όμως και η αντίθετη άποψη. Πολλοί ερευνητές μιλούν για ιδιαιτερότητα της περιοχής των Δυτικών Βαλκανίων και επικαλούνται την πρόσφατη πολεμική σύγκρουση αλλά και το γεγονός ότι μερικές από τις χώρες δεν έχουν επιλύσει ακόμη τις εδαφικές τους διαφορές. Στη συγκεκριμένη λοιπόν αυτή περίπτωση μερικοί αναλυτές υποστηρίζουν ότι ίσως είναι πιο καρποφόρα και λειτουργεί καλύτερα η πολιτική της προσέγγισης μέσω συνεργασιών μεταξύ των τοπικών πληθυσμών και της Κοινότητας, παρά η πολιτική αιρεσιμότητας¹³⁰.

Η σύλληψη των εγκληματιών πολέμου ως όρος αιρεσιμότητας έχει αμφισβητηθεί από πολλούς, κυρίως εξαιτίας του ρόλου που παίζει σε όλη τη διαδικασία η Εισαγγελέας του Διεθνούς ποινικού Δικαστηρίου για την πρώην Γιουγκοσλαβία Κάρλα Ντελ Πόντε, η οποία τηρεί μία ακλόνητη και αυστηρή στάση σε αυτό το θέμα. Η ανάμιξη οργανισμών έξω από το θεσμικό οικοδόμημα της Ε.Ε. στη διαμόρφωση της πολιτικής αιρεσιμότητας που ασκεί η Ε.Ε. είναι αμφιλεγόμενη¹³¹.

Ανάλογο ρόλο παίζει η Παγκόσμια Τράπεζα με τις εκθέσεις της για την επιβολή των όρων οικονομικής αιρεσιμότητας και το Συμβούλιο της Ευρώπης για θέματα που αφορούν τα ανθρώπινα δικαιώματα και τα δικαιώματα των μειονοτήτων. Ειδικότερα στην περίπτωση του Διεθνούς Ποινικού Δικαστηρίου για την πρώην Γιουγκοσλαβία, το όργανο αυτό δημιουργεί συναισθηματική φόρτιση στους Σέρβους πολίτες, καθώς έχει καταδικάσει των Σέρβο πρώην πρόεδρο Σλόμπονταν Μιλόσεβιτς αλλά και άλλους υψηλόβαθμους Σέρβους αξιωματούχους. Δεν αποκλείεται λοιπόν οι έντονες πιέσεις που ασκεί η Κάρλα Ντελ Πόντε στους ευρωπαϊκούς

¹³⁰ Keane, Rory (2005) "The Partnership – conditionality binary in the western Balkans : Promoting local ownership for sustainable democratic transition" *Cambridge Review of International Affairs*, Volume 18, Number 2. p.p. 248.

¹³¹ Pridham, Geoffrey (2007) "Change and Continuity in the European Union's political conditionality: Aims, Approach and Priorities", *Democratization*, Volume 14, No 3, p.p 466.

κύκλους, να προκαλέσει την εντύπωση ότι η Ε.Ε. δέχεται εξωτερικές παρεμβάσεις, δεν είναι αντικειμενική κι έτσι να μειωθεί η αξιοπιστία της προς τις υποψήφιες χώρες και δη τη Σερβία.

Επίσης, η ικανότητα απορρόφησης εκ μέρους της ΕΕ αποτελεί άλλο ένα ουσιώδες στοιχείο ενόψει οποιασδήποτε περαιτέρω διεύρυνσης ¹³². Σύμφωνα με την ικανότητα απορρόφησης (ή ικανότητα ενσωμάτωσης), η διεύρυνση της Ένωσης θα πρέπει να μπορεί να εμβαθύνει ως προς την ενσωμάτωση μέσω αποτελεσματικών θεσμών και πολιτικών υποδοχής νέων μελών. Αυτά τα νέα μέλη οφείλουν από την πλευρά τους να είναι καλά προετοιμασμένα για την απόκτηση του νέου καθεστώτος του κράτους μέλους. Η ικανότητα ενσωμάτωσης της ΕΕ προϋποθέτει εξάλλου ότι η διεύρυνσή της θα τύχει της αποδοχής της κοινής γνώμης στα κράτη μέλη αλλά και στις υποψήφιες χώρες.

Η ΕΕ πρέπει να συνεχίζει την εμβάθυνση παράλληλα με τη διεύρυνσή της. Η ενταξιακή ικανότητα «συνίσταται στη δυνατότητα της ΕΕ να εντάξει νέα μέλη σε μια δεδομένη στιγμή ή περίοδο χωρίς να διακυβευτούν οι πολιτικοί στόχοι της που καθορίζονται από τις συνθήκες». Βασίζεται σε κύριες συνιστώσες μεταξύ των οποίων ορίζεται η τήρηση αυστηρών όρων από τις υποψήφιες χώρες ώστε να φέρουν εις πέρας το ρόλο τους ως κράτη μέλη και να υλοποιούν τις κοινοτικές πολιτικές.¹³³

Σήμερα η πολιτική της αιρεσιμότητας δρέπει δάφνες εξαιτίας της επιτυχίας που είχε στην ενσωμάτωση των χωρών της κεντρικής και ανατολικής Ευρώπης. Δεν είναι όμως σίγουρο ότι θα είχε το ίδιο αποτέλεσμα στα Βαλκάνια ή σε χώρες που αντιμετωπίζουν εδαφικές προκλήσεις όπως η Μολδαβία, η Ουκρανία και η Γεωργία. Εξάλλου ο θεσμός της πολιτικής αιρεσιμότητας που εφαρμόστηκε επί χρόνια στην Κύπρο, απέτυχε να επιλύσει τις διαφορές στο νησί. Την ίδια στιγμή

¹³² europa.eu/scadplus/leg/el/lvb/l14536.htm, 03/09/2007

¹³³ europa.eu/scadplus/leg/el/lvb/e50025.htm, 30/08/2007

παραμένουν εκκρεμή σημαντικά θέματα για το μέλλον της περιφέρειας, όπως το καθεστώς του Κοσόβου και οι συνταγματικές μεταρρυθμίσεις στη Βοσνία και Ερζεγοβίνη, στη Σερβία και στο Μαυροβούνιο.

Η Ε.Ε έχει κάνει αρκετές κινήσεις καλής θέλησης με αποδέκτες τις χώρες των δυτικών Βαλκανίων. Πρόσφατα μάλιστα, με διπλό στόχο -τη διευκόλυνση των μετακινήσεων και την πατάξη της παράνομης μετανάστευσης- υπεγράφησαν στις Βρυξέλλες οι συμφωνίες μεταξύ της ΕΕ και πέντε χωρών των Δυτικών Βαλκανίων για τη διευκόλυνση της χορήγησης βίζας στους πολίτες τους που επιθυμούν να ταξιδέψουν σε κάποιο από τα κράτη-μέλη της Ένωσης. Βάσει της συμφωνίας, η βίζα για τους πολίτες των χωρών που υπέγραψαν τη σχετική συμφωνία θα κοστίζει 35 ευρώ από 60 ευρώ που είναι σήμερα, ενώ συγκεκριμένες κατηγορίες πολιτών θα παίρνουν τη βίζα δωρεάν¹³⁴.

Ωστόσο, σε γενικές γραμμές η Ε.Ε. φαίνεται να επιλέγει την άσκηση πιο αυστηρών μορφών αιρεσιμότητας στην περίπτωση των δυτικών Βαλκανίων σε σχέση με το παρελθόν¹³⁵.

¹³⁴ www.in.gr/innews/article.asp?lngEntityID=832993&lngDtrID=245, 19/09/07

¹³⁵ Pippan, Christian (2004) "The Rocky Road to Europe: The EU's Stabilisation and Association Process for the Western Balkans and the Principle of Conditionality", *European Foreign Affairs Review*, pp. 243.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Επειδή η δέσμευση έναντι της δημοκρατίας υπήρξε κεντρική ιδέα στις τελευταίες διευρύνσεις, θα είναι δύσκολο για την Ε.Ε. να διαφοροποιήσει τα προς εκπλήρωση κριτήρια για τις νέες υποψήφιες χώρες. Το αίτημα για ίση μεταχείριση είναι έντονο, γι' αυτό η Ε.Ε. συνεχίζει να είναι προσηλωμένη στα ευρύτερα και παγκόσμια κριτήρια της Κοπεγχάγης παρά σε πιο στενά, αξιακά και βασισμένα αποκλειστικά στην ευρωπαϊκή ταυτότητα.

Εάν η Ευρωπαϊκή Ένωση σκοπεύει κυρίως να δημιουργήσει μία συνεκτική πολιτική κοινότητα που βασίζεται σε στενές ευρωπαϊκές αξίες και την ευρωπαϊκή ταυτότητα τότε ίσως μετά τις τελευταίες διευρύνσεις έχει φτάσει στα όριά της. Εάν όμως θεωρεί πιο σημαντικό να προωθήσει τη δημοκρατία, το σεβασμό των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και την ευημερία τότε η Ε.Ε. πρέπει να είναι προσανατολισμένη προς ένα ευρύτερο σκοπό, δημιουργώντας ένα οικοδόμημα στο εσωτερικό της που θα στηρίζεται στο σεβασμό των δικαιωμάτων και αφήνοντας ανοικτή την πόρτα της ένταξης σε όσους θέλουν να συμμετάσχουν¹³⁶.

Με δεδομένη την σημαντική επέκταση της Ε.Ε. από το τέλος του ψυχρού πολέμου, πρώτα από 12 σε 15 μέλη το 1995, 25 το 2004 και 27 το 2007 δεν προκαλεί εντύπωση πως πολλοί αναλυτές πιστεύουν ότι σχεδόν κάθε ευρωπαϊκή χώρα μπορεί, πρέπει και θα της προσφερθεί η δυνατότητα να γίνει μέλος της Ένωσης. Κοινής παραδοχής είναι επίσης ο ισχυρισμός ότι η περαιτέρω διεύρυνση της Ε.Ε. είναι αναπόφευκτη.

Η ίδια η Ε.Ε θέτει τα κριτήρια που πρέπει να τηρηθούν προκειμένου τα κράτη να γίνουν αποδεκτά : παρακολούθηση και έλεγχοι σε τακτική βάση, υπογραφή εταιρικών σχέσεων ένταξης , παροχή προενταξιακής

¹³⁶ Kubicek Paul (2005) “ The application and acceptance of democratic norms in the eastward enlargement”, in Sjursen Helen *Enlargement Perspective*, Oslo Arena report, No 2/05, pp. 202.

βοήθειας, χάραξη κατευθυντήριων γραμμών. Όλοι αυτοί οι μηχανισμοί υπάρχουν μόνο και μόνο για να φέρουν ως αποτέλεσμα μία ευρύτερη Ε.Ε. Αρκετοί ήδη πιστεύουν ότι μία Ε.Ε. με 30 ή και περισσότερα μέλη είναι απλά ζήτημα χρόνου¹³⁷.

Ωστόσο, οι τελευταίες εξελίξεις στην Ε.Ε. και ο τρόπος που η ίδια διαχειρίστηκε τις πιο πρόσφατες διευρύνσεις, εγείρουν ερωτήματα σχετικά με την δέσμευση και την ικανότητα της Ε.Ε. να διευρυνθεί σημαντικά , πάνω από τα 25 μέλη. Υπάρχουν επίσης στοιχεία που αποδεικνύουν ότι τα κριτήρια ένταξης γίνονται πιο αυστηρά, υπάρχουν αλλαγές στους όρους και το συμπέρασμα στο οποίο καταλήγει κανείς είναι ότι η συμμετοχή στην Ε.Ε γίνεται πλέον ιδιαίτερος πιο δύσκολη. Το γαλλικό Non και ολλανδικό Nee που ειπώθηκε το Μάιο και τον Ιούνιο του 2005 για το Ευρωσύνταγμα, ενισχύουν τα επιχειρήματα προς την πιο πάνω κατεύθυνση.

Ιδιαίτερα την τελευταία δεκαετία αλλά και νωρίτερα, η διαδικασία της διεύρυνσης παρουσιάστηκε ως ο μεταψυχροπολεμικός λόγος ύπαρξης της Ε.Ε., ο οποίος αποφέρει σημαντικά οφέλη όχι μόνο στην Ε.Ε. αλλά γενικότερα στην ευρωπαϊκή ήπειρο.

Σιγά σιγά όμως οι πρώτες επιφυλάξεις άρχισαν να γίνονται φωνές διαμαρτυρίας. Μετά τις τελευταίες διευρύνσεις ακόμη και τα ίδια τα κράτη μέλη άρχισαν να αναρωτιούνται μήπως η Ευρώπη «δάγκωσε» περισσότερο από όσο θα μπορούσε να «μασήσει». Το σύστημα λήψης αποφάσεων έφτασε σε σημείο κορεσμού, ο κίνδυνος κοινωνικού dumping και ο ενδεχόμενος ο φορολογικός ανταγωνισμός προβλημάτισε τα κράτη μέλη. Πολλοί μάλιστα αναλυτές κατέληξαν να ισχυρίζονται ότι

¹³⁷ Phinnemore, David (2006) "Beyond 25- The changing face of Eu enlargement : Commitment, Conditionality and the Constitutional Treaty", *Journal of the Southern Europe and the Balkans*, vol 8, Number 1, p. 8

η διεύρυνση που περιλαμβάνει τη Βουλγαρία και τη Ρουμανία θα είναι η τελευταία.

Ακόμη και ο ίδιος ο εκπρόσωπος του πρώην αρμόδιου Επιτρόπου για τη διεύρυνση, Γκύντερ Φερχόιγκεν διαμαρτυρήθηκε το Σεπτέμβριο του 2004, λέγοντας ότι η Ευρώπη ήταν εξαντλημένη από τη διεύρυνση. Το γεγονός αυτό προκαλεί ερωτηματικά σχετικά με το εάν η διάθεση της Ε.Ε. να κάνει δεκτά και άλλα κράτη ξεθωιάζει¹³⁸. Οι βουλευτές του ευρωπαϊκού κοινοβουλίου έμοιαζαν να είχαν χάσει τον ενθουσιασμό τους στο τέλος του 2004, προκειμένου να αναλάβουν δέσμευση για μελλοντική ένταξη της Ουκρανίας. Όπως έγραψε ίσως εύστοχα ο *Economist* στην πρώτη επέτειο της διεύρυνσης του 2004 « Ίσως ήρθε η στιγμή να κλείσουμε την πόρτα».

Η δέσμευση της Ε.Ε. ότι θα συνεχίσει να διευρύνεται μοιάζει πλέον πιο αδύναμη και λιγότερο συγκεκριμένη από ότι είχε εκφραστεί σε σχέση με τις χώρες της πρώην ανατολικής Ευρώπης. Το ιστορικό σκηνικό έχει αλλάξει. Δεν ζούμε πια στο τέλος του ψυχρού πολέμου, όπου πρωταρχικό μέλημα όλων ήταν ξεπεραστούν οι ιστορικές, πολιτικές και οικονομικές διαχωριστικές γραμμές που κρατούσαν κατακερματισμένη την Ευρώπη.

Παρόλα αυτά η Ε.Ε. διατήρησε στο ακέραιο τις δεσμεύσεις της προς τη Βουλγαρία και τη Ρουμανία. Από τη μία πλευρά, η απόφαση της Ε.Ε να συνεχίσει με τη διεύρυνση προ ανατολάς και να δεχθεί στους κόλπους της τη Βουλγαρία και τη Ρουμανία μπορεί να αντανakλά μία ιδιαίτερη και κοινή επιθυμία να δει αυτές τις χώρες ως μέλη της . Από την άλλη όμως μπορεί να σημαίνει, όπως έχει εύλογα παρατηρήσει ο Schimmelfennig ότι η Ε.Ε. είναι «ρητορικά παγιδευμένη» και ότι δεν

¹³⁸ Phinnemore, David (2006) "Beyond 25- The changing face of Eu enlargement : Commitment, Conditionality and the Constitutional Treaty", *Journal of the Southern Europe and the Balkans*, vol 8, Number 1, p. 9

μπορούσε να κάνει τίποτε άλλο από τα διευρυνθεί για να συμπεριλάβει τη Βουλγαρία και τη Ρουμανία, προκειμένου να εκπληρώσει τις δεσμεύσεις που ανέλαβε το 1993 στην Κοπεγχάγη. Αυτές οι δύο χώρες αντιμετωπίστηκαν από την Ε.Ε. σε όλη τη διαδικασία ως χώρες της κεντρικής κι ανατολικής Ευρώπης και ως μέρος της διεύρυνσης προς ανατολάς. Το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο του Λουξεμβούργου τις πληροφόρησε μάλιστα το 1997 ότι ήταν πεπωμένο τους να ενταχθούν στην Ε.Ε. Τυχόν απόρριψη της Ρουμανίας και τη Βουλγαρίας θα μείωνε την αξιοπιστία και τη θέση της Ε.Ε. σε διεθνές επίπεδο¹³⁹.

Στην περίπτωση των Δυτικών Βαλκανίων, η ανάγκη να αποφευχθεί στο Κόσοβο μία κρίση όπως αυτή του 1999 και να μην επαναληφθούν οι συγκρούσεις της δεκαετίας του 90, είναι ο πρωταρχικός σκοπός της ευρωπαϊκής διεύρυνσης στην περιοχή. Αλλά σε αντίθεση με τον Ψυχρό πόλεμο, αυτός ο στόχος αυτός παρουσιάζει λιγότερη απήχηση και ανάμεσα στις ελίτ και στον απλό λαό. Το πολιτικό κίνητρο για μία διεύρυνση που θα περιλαμβάνει τις χώρες αυτές γίνεται ολοένα πιο αδύναμο.

Οι χώρες των Δυτικών Βαλκανίων έλαβαν ή πήραν την υπόσχεση ότι θα τους παρασχεθεί μία σειρά βοηθημάτων, παρόμοια με εκείνα που έλαβαν οι χώρες της Κεντρικής και ανατολικής Ευρώπης προκειμένου να διευκολυνθούν στην ενταξιακή τους πορεία. Η οικονομική βοήθεια μέσω του προγράμματος CARDS αυξήθηκε . Ξεκίνησε η παροχή τεχνικής βοήθειας μέσω του προγράμματος Twinning ενώ ενισχύθηκε η πολιτική συνεργασία.

Την ίδια στιγμή, η Ε.Ε απάντησε θετικά στην αίτηση υποψηφιότητας της Κροατίας, παραχωρώντας της καθεστώς υποψήφιας χώρας και

¹³⁹ Phinnemore, David (2006) "Beyond 25- The changing face of Eu enlargement : Commitment, Conditionality and the Constitutional Treaty", *Journal of the Southern Europe and the Balkans*, vol 8, Number 1, p. 10

ανοίγοντας ενταξιακές διαπραγματεύσεις τον Οκτώβριο του 2005. Η αίτηση της FYROM επίσης καλωσορίστηκε ενώ εκδόθηκε σχετική θετική γνωμοδότηση. Μάλιστα ως νέος Πρόεδρος της Επιτροπής ο Ζοζέ Μανουέλ Μπαρόσο διατήρησε τη Γενική Διεύθυνση Διεύρυνσης και τη θέση του αρμόδιου Επιτρόπου συμπεριλαμβάνοντας στο πεδίο δράσης του τις χώρες των Δυτικών Βαλκανίων.

Αυτές οι εξελίξεις σε μία πρώτη ανάγνωση μπορεί να σημαίνουν ότι η Ε.Ε. παραμένει πιστή στη δέσμευσή της να συμπεριλάβει στους κόλπους της και νέα μέλη.

Σε μία όμως δεύτερη ανάγνωση, η γλώσσα που χρησιμοποιεί η Ε.Ε. όταν αναφέρεται στα δυτικά Βαλκάνια, εάν μελετηθεί προσεκτικά μαρτυρά μία πιο αδύναμη και χαλαρή δέσμευση, σε σύγκριση με εκείνη που ανέλαβε κατά τη διεύρυνση προς ανατολάς¹⁴⁰. Στα επίσημα κείμενα της Ένωσης αποφεύγεται σε γενικές γραμμές η ξεκάθαρη χρήση του όρου «ένταξη».

Για παράδειγμα το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο της Θες/νικης του 2003 αναφέρθηκε στις χώρες αυτές λέγοντας ότι θα γίνουν αναπόσπαστο κομμάτι της Ε.Ε. , χωρίς όμως να λέει ρητά ότι θα γίνουν μέλη, ενώ δεν περιέχεται στα συμπεράσματά του, ο όρος ένταξη αναφορικά με τα δυτικά Βαλκάνια. Δεν έχουμε δηλαδή δεσμεύσεις ανάλογες με αυτές που ελήφθησαν για τις χώρες ΚΑΕ στην Κοπεχάγη, και στα Ευρωπαϊκά Συμβούλια του Έσσεν και των Καννών το 1994 και 1995 αντίστοιχα¹⁴¹.

¹⁴⁰ Phinnemore, David (2006) "Beyond 25- The changing face of Eu enlargement : Commitment, Conditionality and the Constitutional Treaty", *Journal of the Southern Europe and the Balkans*, vol 8, Number 1, p. 13

¹⁴¹ Mattli, Walter and Plumper Thomas (2004) " The internal value of external options. How the EU shapes the scope of Regulatory reforms in transition countries", *European Union politics*, p.p. 322

Αλλά και το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο των Βρυξελλών το 2004 απέφυγε να χρησιμοποιήσει τον όρο ένταξη κάνοντας λόγο για « την αποφασιστικότητά του να συνεχιστεί η διαδικασία που στη οποία έχει εμπλακεί με τις υποψήφιες χώρες, προκειμένου να επιτευχθεί η ευημερία, η σταθερότητα, η ασφάλεια και η ενότητα στην Ευρώπη».

Ταυτόχρονα, προστέθηκε μία ακόμη αίσθηση αβεβαιότητας στη διαδικασία διεύρυνσης, με τις αλλαγές που ανήγγειλε το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο το Δεκέμβριο του 2004. Στα συμπεράσματά του αναφέρει ότι εάν μία υποψήφια χώρα δεν είναι σε θέση να αναλάβει πλήρως όλες τις υποχρεώσεις που απορρέουν από την ένταξη, τότε πρέπει να απορροφηθεί στο ευρωπαϊκό οικοδόμημα, συνάπτοντας μαζί της τον πιθανότερο δυνατό δεσμό. Αυτή η διακήρυξη σηματοδοτεί ότι το επισφράγισμα των διαπραγματεύσεων δεν είναι πλέον σίγουρα η ένταξη, αλλά οι διαπραγματεύσεις μετατρέπονται σε μία διαδικασία η τελική έκβαση της οποίας παραμένει άγνωστη¹⁴².

Διαπιστώνουμε επομένως ότι γίνεται πρακτικά πλέον πιο δύσκολο για τις υποψήφιες χώρες να γίνουν μέλη της Ε.Ε., αφού με το πέρασμα των χρόνων δεν χαλάρωσε επουδενί την εφαρμογή του θεσμού της αιρεσιμότητας. Αυτό προϋποθέτει ότι τηρούνται τα πολιτικά κριτήρια, πριν καν ξεκινήσουν οι ενταξιακές διαπραγματεύσεις.

Η απόφαση να μην ξεκινήσουν διαπραγματεύσεις με τη Σλοβακία το 1997 δεν ήταν μία και μόνη περίπτωση, όπως απέδειξε και το πρόβλημα που δημιουργήθηκε με την Κροατία. Η κροατική κυβέρνηση απέτυχε μπροστά στα μάτια πολλών ευρωπαϊκών κρατών να συμμορφωθεί πλήρως με τις απαιτήσεις του Διεθνούς Ποινικού Δικαστηρίου για την πρώην Γιουγκοσλαβία. Η αδυναμία να συλλάβει τον ύποπτο για

¹⁴² Phinnemore, David (2006) "Beyond 25- The changing face of Eu enlargement : Commitment, Conditionality and the Constitutional Treaty", *Journal of the Southern Europe and the Balkans*, vol 8, Number 1, p. 15

εγκλήματα πολέμου στρατηγό Άντε Γκοτόβινα οδήγησε τα μέλη του Συμβουλίου των Υπουργών της Ευρωπαϊκής ένωσης τον Μάρτιο του 2005 να αναβάλουν το σχεδιαζόμενο άνοιγμα των ενταξιακών διαπραγματεύσεων. Μόνο όταν η εισαγγελέας του ποινικού Δικαστηρίου Κάρλα Ντελ Πόντε ανακοίνωσε τον Οκτώβριο του 2005 ότι η Κροατία συνεργάζεται πλήρως, ξεκίνησαν οι διαπραγματεύσεις.

Επιπρόσθετα το ενδεχόμενο να διακοπούν οι διαπραγματεύσεις παραμένει πάντοτε ανοικτό. Μάλιστα η ευρωπαϊκή Επιτροπή στη Στρατηγική της για τη διαδικασία διεύρυνσης αναφέρει ότι θα προχωρά σε διακοπή των ενταξιακών διαπραγματεύσεων σε περιπτώσεις όπου ένα υποψήφιο κράτος μέλος παραβιάσει συνεχώς τις αρχές της δημοκρατίας, της ελευθερίας, του σεβασμού των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, των θεμελιωδών ελευθεριών και τους κράτους δικαίου, αρχών βάση των οποίων ιδρύθηκε η Ένωση. Η πρόταση υιοθετήθηκε μετέπειτα από το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο κατά τη διαμόρφωση του πλαισίου για τις μελλοντικές ενταξιακές διαπραγματεύσεις και συμπεριελήφθη στο πλαίσιο των διαπραγματεύσεων με την Κροατία και την Τουρκία¹⁴³.

Μία δεύτερη εξέλιξη στην εφαρμογή του θεσμού της αιρεσιμότητας , η οποία καθιστά ακόμη πιο δύσκολη την είσοδο νέων χωρών στο ενωσιακό οικοδόμημα είναι η αύξηση των κριτηρίων που πρέπει να εκπληρώσει μία υποψήφια χώρα.

Το εύρος των κριτηρίων είναι πλέον αρκετά μεγαλύτερο σε σύγκριση με αυτό που έπρεπε να εκπληρώσουν οι χώρες της κεντρικής και ανατολικής Ευρώπης. Τα περισσότερα από τα νέα κριτήρια στην περίπτωση των Δυτικών Βαλκανίων εφαρμόζονται μέσω των Συμφωνιών

¹⁴³ Phinnemore, David (2006) "Beyond 25- The changing face of Eu enlargement : Commitment, Conditionality and the Constitutional Treaty", *Journal of the Southern Europe and the Balkans*, vol 8, Number 1, p. 16

Σταθεροποίησης και Σύνδεσης (π.χ. επιστροφή προσφύγων, συνεργασία με το Διεθνές Ποινικό Δικαστήριο για την πρώην Γιουγκοσλαβία) και αναμένεται να ισχύσουν επίσης για οποιαδήποτε άλλη γειτονική χώρα που επιθυμεί να ενταχθεί στην Ε.Ε.

Γίνεται επίσης εμφανής η ανάγκη να διασφαλιστούν οι καλές γειτονικές σχέσεις. Το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο του Ελσίνκι το Δεκέμβριο του 1999 κατέστησε σαφές ότι όλες οι υποψήφιες χώρες « πρέπει να καταβάλουν κάθε προσπάθεια ώστε να επιλύσουν τις συνοριακές τους διαφορές και άλλα σχετικά θέματα¹⁴⁴».

Επίσης τονίζεται η ανάγκη να αναπτυχθεί περιφερειακή συνεργασία, μία απαίτηση που δεν διατυπώθηκε ποτέ επίσημα προς τις χώρες που συμμετείχαν στην ανατολική διεύρυνση.

Εκτός όμως από τους πάρα πολλούς όρους που τίθενται προς εκπλήρωση στα υποψήφια κράτη, η τελευταία εμπειρία της διεύρυνσης προς τη Ρουμανία και τη Βουλγαρία αποδεικνύει ότι η αιρεσιμότητα εφαρμόζεται πλέον πιο αυστηρά. Ενώ στη διεύρυνση του 2004 είχε δοθεί έμφαση στην υιοθέτηση των κοινοτικού κεκτημένου, τώρα δίνεται μεγαλύτερη σημασία στην πραγματική εφαρμογή και υλοποίησή του¹⁴⁵. Μάλιστα στο πλαίσιο των διαπραγματεύσεων με την Τουρκία και την Κροατία, γίνεται με τον πιο ξεκάθαρο τρόπο σύνδεση της ένταξης με την «σωστή μεταφορά και εφαρμογή του κοινοτικού κεκτημένου, συμπεριλαμβανομένης της αποτελεσματικής αναδιαμόρφωσης των διοικητικών και δικαστικών θεσμών». Η νέα δυναμική που υπάρχει κατέδειξε επίσης την ξεκάθαρη πρόθεση της Ε.Ε. να χρησιμοποιήσει

¹⁴⁴ Phinnemore, David (2006) "Beyond 25- The changing face of Eu enlargement : Commitment, Conditionality and the Constitutional Treaty", *Journal of the Southern Europe and the Balkans*, vol 8, Number 1, p.p 17

¹⁴⁵ Phinnemore (2006) op.cit., pp. 18

μηχανισμούς, που θα εντοπίζουν τυχόν παραλείψεις στην ενταξιακή πορεία μίας υποψήφιας χώρας.

Ενδιαφέρον παρουσιάζει να δούμε πως φαίνεται να εξελίσσεται η πολιτική της αιρεσιμότητας στο μέλλον. Ήδη όπως προαναφέραμε από τη διεύρυνση του 2004 νέα μοτίβα αναδείχθηκαν αναφορικά με τους σκοπούς, τις προτεραιότητες αλλά και τις μεθόδους της πολιτικής αιρεσιμότητας της Ε.Ε. Είναι ίσως πολύ νωρίς για να δούμε ξεκάθαρα εάν αυτές οι αλλαγές συνιστούν μία νέα ιστορική φάση της πολιτικής της αιρεσιμότητας, μετά από την πρώιμη φάση της και εκείνη που αναπτύχθηκε κατά τη δεκαετία του 1990 αναφορικά με τις χώρες ΚΑΕ. Ωστόσο υπάρχουν αρκετές ενδείξεις ότι οι αλλαγές είναι σημαντικές και ενδέχεται να καθορίσουν τη μελλοντική πολιτική. Θα διαπιστώναμε μία σειρά παραγόντων που επηρεάζουν τις αλλαγές στην πολιτική αιρεσιμότητας από το 2004 κι έπειτα¹⁴⁶.

Καταρχήν, η επόμενη φάση της διεύρυνσης ενδέχεται να συμπεριλάβει χώρες οι οποίες συναντούν περισσότερα προβλήματα για τη δημοκρατική τους μετάβαση από ότι οι χώρες που συμμετείχαν στην τελευταία διεύρυνση. Η σχέση μεταξύ αιρεσιμότητας και εκδημοκρατικοποίησης διαμορφώνεται αρκετά διαφορετικά στην δύσκολη περίπτωση των δυτικών Βαλκανίων. Η επιτυχία της πολιτικής είναι πλέον πολύ λιγότερο διασφαλισμένη εξαιτίας της κληροδότησης ενός κράτους και μίας κοινωνίας διαρθρωμένων βάση κομμουνιστικών αρχών και συστηματικών προβλημάτων.

Η Ευρωπαϊκή Ένωση αντιμετωπίζει στην υπόθεση των δυτικών Βαλκανίων προβλήματα που έχουν να κάνουν με κατεπείγουσες και πρωταρχικές ανησυχίες για το σεβασμό των δημοκρατικών αρχών και οι

¹⁴⁶ Pridham, Geoffrey (2007) "Change and Continuity in the European Union's political conditionality: Aims, Approach and Priorities", *Democratization*, Volume 14, No 3, pp 453.

οποίες σχετίζονται με την οικοδόμηση του κράτους. Ενώ δηλαδή στην περίπτωση των πρώην ανατολικών χωρών το θέμα ήταν η ικανότητα του κράτους να προσαρμοστεί στις απαιτήσεις μίας πρόσφατα εκδημοκρατισμένης κοινωνίας, στην περίπτωση των Δυτικών Βαλκανίων το θέμα είναι η ίδια η σύσταση του κράτους¹⁴⁷.

Την ίδια στιγμή η Ε.Ε. πρέπει να διασφαλίσει τη περιφερειακή σταθερότητα μίας περιοχής που δοκιμάστηκε από ένα πρόσφατο πόλεμο, την αρμονία μεταξύ διαφορετικών εθνοτήτων, την πολιτική ομοφωνία αλλά και να προάγει την κοινωνικοοικονομική ανάπτυξη. Συναντά δηλαδή δυσκολίες πολύ πιο επαχθείς από αυτές που συνάντησε στην περίπτωση των χωρών ΚΑΕ πριν από μία δεκαετία.

Η Ε.Ε. εφαρμόζει την αιρεσιμότητα σε τομείς άγνωστους μέχρι πρότινος. Θέματα όπως η σύλληψη εγκληματιών πολέμου, είναι εξαιρετικά δύσκολα και ευαίσθητα, λαμβάνοντας υπόψη της εθνικιστικές πιέσεις και την κοινή γνώμη στο εσωτερικό των υποψήφιων χωρών. Άλλα θέματα, όπως η αναμόρφωση του αστυνομικού συστήματος στη Βοσνία – Ερζεγοβίνη ανήκουν στο πεδίο της κρατικής εξουσίας.

Επιπρόσθετα, η προοπτική της ένταξης ως αποτέλεσμα της συμμόρφωσης με τους όρους της αιρεσιμότητας και της υιοθέτησης του κοινοτικού κεκτημένου είναι πλέον πιο περίπλοκη καθώς η Ε.Ε. έχει εισάγει νέους μηχανισμούς, οι οποίοι περιλαμβάνουν το ενδεχόμενο να σταματήσει η διαδικασία ένταξης ακόμη και εάν έχουν ξεκινήσουν οι διαπραγματεύσεις. Συνεπώς, η προοπτική ένταξης δεν γίνεται πλέον αντιληπτή ως πραγματικό δεδομένο αλλά δημιουργείται κλίμα δυσπιστίας αναφορικά με την αξιοπιστία και την βούληση της Ε.Ε. για διεύρυνση. Ως επακόλουθο αυτή η κατάσταση ενδέχεται να μειώσει και

¹⁴⁷Pridham, Geoffrey (2007) "Change and Continuity in the European Union's political conditionality: Aims, Approach and Priorities", *Democratization*, Volume 14, No 3, pp 455.

την όρεξη των υποψήφίων κρατών για συμμόρφωση με τους όρους της αιρεσιμότητας¹⁴⁸.

Αντί για την σχετικά αργή διαδικασία που ακολούθησε η εφαρμογή της αιρεσιμότητας κατά την πέμπτη διεύρυνση, έχουμε την εισαγωγή νέων μηχανισμών που προχωρούν σε μία συχνή αξιολόγηση της προόδου της κάθε υποψήφιας χώρας. Μέχρι τότε το κάθε κράτος δεχόταν πιέσεις μόνο από την Ετήσια Έκθεση Προόδου της Επιτροπής ή το εκάστοτε Ευρωπαϊκό Συμβούλιο. Πλέον βλέπουμε ότι υιοθετείται μία αέναη διαδικασία, η οποία περιλαμβάνει αυστηρότερη παρακολούθηση, σημεία αναφοράς για τη μέτρηση των επιδόσεων προκειμένου να ανοίξει ή να κλείσει ένα κεφάλαιο διαπραγματεύσεων, την εισαγωγή ρητρών διασφάλισης και μία πιο ευέλικτη διαδικασία για την αναστολή των διαπραγματεύσεων. Αυτές οι ρυθμίσεις συμπεριελήφθησαν και στο διαπραγματευτικό πλαίσιο με την Κροατία και την Τουρκία.

Επίσης η ρήτρα που συμπεριελήφθη στη Συνθήκη Προσχώρησης της Ρουμανίας και της Βουλγαρίας και η οποία προέβλεπε καθυστέρηση της ένταξης κατά ένα χρόνο φανερώνει την προσπάθεια της Ένωσης να επεκτείνει τη χρονική εφαρμογή της αιρεσιμότητας και κατά το στάδιο που μεσολαβεί μεταξύ του τέλους των διαπραγματεύσεων και της ένταξης. Η Επιτροπή δείχνει να φοβάται ότι από τη στιγμή που μια χώρα κερδίζει την ένταξη, επαναπαύεται στο πεδίο της αιρεσιμότητας. Όπως το έθεσε εύστοχα ένας αξιωματούχος της Επιτροπής: « δεν πρέπει να δημιουργήσουμε την εντύπωση ότι η διαδικασία παρακολούθησης κι ελέγχου σταματάει εκεί».

Κατά την πολιτική αιρεσιμότητας που ακολούθησε πριν το 2004 η Ευρωπαϊκή Ένωση έδειχνε να ενδιαφέρεται περισσότερο για την ισχύουσα συμπεριφορά και όχι για τις παλαιότερες πεποιθήσεις των

¹⁴⁸ Pridham, Geoffrey (2007) "Change and Continuity in the European Union's political conditionality: Aims, Approach and Priorities", *Democratization*, Volume 14, No 3, pp. 447.

πρώην κομμουνιστών κυβερνητικών αξιωματούχων, στην περίπτωση των Δυτικών Βαλκανίων συμβαίνει το αντίθετο. Χαρακτηριστικό παράδειγμα το μείζον θέμα που θέτει για τη σύλληψη των εγκληματιών πολέμου, όπως ο Γκοτόβινα στην Κροατία και ο Μλάντιτς στη Σερβία. Οι Βρυξέλλες θεωρούν ότι η διαχείριση αυτών των υποθέσεων εμπεριέχει ένα σημαντικό συμβολισμό για την εφαρμογή του κράτους δικαίου, σε αντίθεση με την δημοτικότητα που έχουν αυτές οι προσωπικότητες στις τοπικές κοινωνίες των χωρών αυτών¹⁴⁹.

Η Επιτροπή, επίσης, συνειδητοποιώντας τα λάθη του παρελθόντος, εμφανίζεται έτοιμη να δώσει μεγαλύτερη έμφαση στην επικοινωνιακή στρατηγική, και να εξηγήσει καλύτερα τους όρους που θέτει για την ένταξη στους πολίτες των υποψήφιων χωρών. Μάλιστα τον Φεβρουάριο του 2006 ο Πρόεδρος της Επιτροπής Μανουέλ Μπαρόσο και ο αρμόδιος Επίτροπος για τη Διεύρυνση Όλι Ρεν επισκέφθηκαν μαζί τις χώρες των δυτικών Βαλκανίων θέλοντας όπως είπαν να εκφράσουν την εμπιστοσύνη τους και την συμπαράστασή τους.

Η Επιτροπή ασκώντας ένα είδος έσω και περιορισμένης αυτοκριτικής έχει αναγνωρίσει ότι η top down προσέγγιση που ακολούθησε στη διεύρυνση του 2007 είχε ως αποτέλεσμα η αιρεσιμότητα να έχει περιορισμένο αντίκτυπο.

Ένα, λοιπόν, από τα βασικά συστατικά της νέας πολιτικής αιρεσιμότητας φαίνεται ότι θα είναι ο διάλογος με την κοινωνία των πολιτών με στόχο την βαθύτερη εκδημοκρατικοποίηση. Οι μη κυβερνητικοί οργανισμοί αντιμετωπίζονται πλέον ως σημαντικοί παράγοντες, οι οποίοι μπορούν να επηρεάσουν σημαντικά την εφαρμογή των όρων αιρεσιμότητας. Όπως αναφέρεται χαρακτηριστικά στο Enlargement Strategy paper 2005 : « Ένα ζωτικό κομμάτι της επικοινωνιακής στρατηγικής της Επιτροπής είναι ο διάλογος με την κοινωνία των πολιτών ο οποίος αποσκοπεί στη

¹⁴⁹ Brusis, Martin (2005) “ The instrumental use of European Conditionality Regionalization in the Czech Republic and Slovakia” *East European Politics and Societies*, Vol 19, No 2, p.p 299.

σύσφιξη των δεσμών ανάμεσα στην κοινωνία των πολιτών, την Ε.Ε, και τα υποψήφια κράτη ώστε επιτευχθεί η αμοιβαία κατανόηση και να ενθαρρυνθεί η υψηλών προδιαγραφών δημόσια συζήτηση». Αυτή η έννοια του «διαλόγου» περιλαμβάνεται επίσης στο διαπραγματευτικό πλαίσιο με την Τουρκία και την Κροατία¹⁵⁰.

Η Επιτροπή συνεχίζει να είναι εκείνη που διαμορφώνει επίσημα την ατζέντα της πολιτικής αιρεσιμότητας, ωστόσο άλλα κοινοτικά όργανα, όπως το Συμβούλιο των Υπουργών Εξωτερικών, το Ευρωκοινοβούλιο αλλά και τα κράτη μέλη ως ανεξάρτητοι παράγοντες, αρχίζουν να παίζουν ένα περισσότερο παρεμβατικό ρόλο από ότι στο παρελθόν. Αυτό είναι σημαντικό γιατί αντισταθμίζει τα άμεσα αποτελέσματα της «υπερκόπωσης» από την οποία αρχίζει να πάσχει η Ε.Ε. στον τομέα της διεύρυνσης. Από τη μία το Ευρωκοινοβούλιο και κάποια κράτη μέλη έχουν αρχίσει να πιέζουν προς την εφαρμογή αυστηρότερης αιρεσιμότητας και από την άλλη το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο έχει υποστηρίξει πάμπολλες φορές μία πιο μετριοπαθή προσέγγιση.

Την ίδια στιγμή, η τοποθέτηση του Όλι Ρεν στη θέση του αρμόδιου για τη διεύρυνση Επιτρόπου υπήρξε καθοριστική για την εξέλιξη της πολιτικής της αιρεσιμότητας, αν και ο ίδιος πλέον δρα σε ένα πιο περιορισμένο περιβάλλον από ότι ο προκάτοχός του Γκίντερ Φερχόιγκεν . Ο Ρεν μιλάει για μία προσεκτική διαδικασία ένταξης των νέων χωρών μελών με αυστηρά πολιτικά κριτήρια, απόψεις που αντανakλούν το άκαμπτο διοικητικό του στυλ, ενώ είναι γνωστό στους δημοσιογραφικούς κύκλους ότι ακολουθεί γενικότερα μία πιο γραφειοκρατική και αυστηρή προσέγγιση. Σε αντίθεση με το Γκύντερ Φερχόιγκεν, ο οποίος ήταν πιο ευέλικτος όσον αφορά τις τεχνικές πτυχές της αιρεσιμότητας και στο τέλος της ενταξιακής διαδικασίας των χωρών ΚΑΕ επέλεξε να είναι πιο

¹⁵⁰ Pridham, Geoffrey (2001) "Uneasy democratizations – Pariah regimes, Political conditionality and Reborn transition in Central and Eastern Europe", *Democratization* Volume 8, Number 4. pp. 82.

ελαστικός και όχι στενά προσανατολισμένος στην κατά γράμμα τήρηση ορισμένων προαπαιτούμενων.

Ο Όλι Ρεν με άρθρο του στους Financial Times έχει επισημάνει ότι «τώρα είναι η στιγμή για την Ε.Ε. να αποδείξει την μεταρρυθμιστική της δύναμη σε μία περιοχή τα κράτη είναι αδύναμα και οι κοινωνίες διαμελισμένες», τονίζοντας όμως ότι « η πολιτική της αιρεσιμότητας μπορεί να λειτουργήσει αποτελεσματικά μόνο όταν είναι αξιόπιστη – οι υποψήφιος χώρες πρέπει να είναι σίγουρες ότι έχουν μία πραγματική ευκαιρία να ενταχθούν στην Ε.Ε.- ακόμη και εάν χρειαστεί να περάσουν πολλά χρόνια. Οι ηγέτες οφείλουν να πείσουν τους πολίτες ότι αξίζει να κάνουν αξιοσημείωτες προσπάθειες για να ενταχθούν στην Κοινότητα¹⁵¹».

Ο Όλι Ρεν σε ομιλία του στην Αθήνα το Μάρτιο του 2006 είχε περιγράψει με τρεις λέξεις τα χαρακτηριστικά που πρέπει να έχει η νέα στρατηγική της διεύρυνσης ; αιρεσιμότητα, επικοινωνία και ενσωμάτωση της διαδικασίας.

Αιρεσιμότητα γιατί οι υποψήφιος χώρες πρέπει να εκπληρώσουν κατά γράμμα τις υποχρεώσεις τους για να μπουν στην Ε.Ε., ενσωμάτωση γιατί η Ε.Ε. πρέπει να είναι ιδιαίτερα προσεκτική προτού αναλάβει νέες υποχρεώσεις και επικοινωνία γιατί τα ΚΜ πρέπει να εξηγήσουν και να υπερασπιστούν ενώπιον των πολιτών τους τις αποφάσεις που έλαβαν ομόφωνα.

Η κρίση την οποία πέρασε η Ε.Ε. μετά την απόρριψη της προτεινόμενης Συνταγματικής Συνθήκης από τη Γαλλία και την Ολλανδία, από ότι φαίνεται θα επηρεάσει καθοριστικά την πολιτική της διεύρυνσης καθώς

¹⁵¹Pridam, Geoffrey (2007) “Change and Continuity in the European Union’s political conditionality: Aims, Approach and Priorities”, *Democratization*, Volume 14, No 3, pp. 462

δημιουργήθηκε ένα μη φιλικό περιβάλλον μέσα στους κόλπους της Κοινότητας.

Χαρακτηριστική είναι η περίπτωση της Γαλλίας, όπου φάνηκε ότι οι πολίτες τάχθηκαν σε μεγάλο βαθμό κατά του Ευρωσυντάγματος φοβούμενοι μεταξύ άλλων και την πιθανή ένταξη της Τουρκίας στην Ε.Ε. Τα αποτελέσματα των δύο δημοψηφισμάτων προκάλεσαν ένα γενικότερο κλίμα δυσαρέσκειας, οι εκφραστές του οποίου χρησιμοποίησαν ως βασικό τους επιχείρημα ότι η Κοινότητα έπρεπε πρώτα να αφομοιώσει τα παράπλευρα αποτελέσματα του μεγαλύτερου κύματος διεύρυνσης στην ιστορία της και ύστερα να εξετάσει τις νέες αιτήσεις ένταξης¹⁵²,

Στο παρελθόν, τα κράτη μέλη όταν δρούσαν ομαδικά στο πλαίσιο του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου κάποιες φορές παραμέρισαν την αιρεσιμότητα για χάρη των θεμάτων «υψηλής πολιτικής». Αυτό συνέβη και στο τέλος του 1999 όταν προσκάλεσαν τη Βουλγαρία και τη Ρουμανία να ξεκινήσουν διαπραγματεύσεις, αψηφώντας το γεγονός ότι οι χώρες αυτές υπολείπονταν σε βασικούς τομείς αιρεσιμότητας. Όμως μετά την κρίση του Ευρωσυντάγματος άρχισε να υιοθετείται μία διαφορετική προσέγγιση κατά την οποία τα θέματα υψηλής πολιτικής δεν διαδραματίζουν πλέον τόσο εξέχοντα ρόλο στα θέματα διεύρυνσης. Ως αποτέλεσμα άρχισαν να εφαρμόζονται αυστηρότερα κριτήρια για τις νέες υποψήφιες χώρες.

Ένα από τα εμπόδια που συναντά λοιπόν η προοπτική ένταξης των δυτικών Βαλκανίων στην Ε.Ε. είναι ότι τα κράτη μέλη είναι διχασμένα για το εάν η διεύρυνση πρέπει να συνεχιστεί. Η πιο ενδιαφέρουσα συμμαχία είναι εκείνη των νέων μελών, τα οποία στην πλειοψηφία τους υποστηρίζουν την υποψηφιότητα των βαλκανικών χωρών εν είδη συμπαράστασης, αφού πέρασαν πρόσφατα την ίδια δοκιμασία. Στην αντίπερα όχθη βρίσκονται τα παλαιότερα κράτη μέλη, κυρίως η Γαλλία,

¹⁵² Pridam, Geoffrey (2007) "Change and Continuity in the European Union's political conditionality: Aims, Approach and Priorities", *Democratization*, Volume 14, No 3, pp 462

η Γερμανία και η Ολλανδία, οι οποίες είναι λιγότερες ενθουσιώδεις με αυτήν.

Τα δύο μπλοκ έκαναν πιο αισθητή την παρουσία τους το Μάρτιο του 2005 όταν επρόκειτο να ληφθεί η απόφαση για τις διαπραγματεύσεις με την Κροατία. Χώρες όπως η Ουγγαρία, η Σλοβακία, η Σλοβενία, η Λιθουανία ήταν υπέρ του να ξεκινήσουν διαπραγματεύσεις, ενώ το Ηνωμένο Βασίλειο, η Γαλλία, η Γερμανία, η Σουηδία, η Πορτογαλία και η Ισπανία έφεραν αντιρρήσεις¹⁵³.

Κοιτώντας στο μέλλον είναι δύσκολο να πούμε με σιγουριά εάν η στρατηγική αιρεσιμότητας που υιοθετήθηκε μετά το 2004 θα επικρατήσει. Αυτό εξαρτάται καταρχήν από την παρούσα Επιτροπή, η θητεία της οποία λήγει στο τέλος της δεκαετίας. Εξαρτάται επίσης από το εάν ο Αρμόδιος Επίτροπος για τη διεύρυνση Όλι Ρεν θα παραμείνει στο πόστο του αλλά και από τα ενδεχόμενα προβλήματα που θα συναντήσουν οι ίδιες οι βαλκανικές χώρες στην προσπάθειά τους να συμμορφωθούν με τους όρους αιρεσιμότητας της Ε.Ε.

Μένει επίσης να δούμε με ενδιαφέρον εάν η «κούραση» που παρουσιάζει η Ε.Ε. αναφορικά με τη διεύρυνση θα συνεχιστεί και τα επόμενα χρόνια ή θα υποχωρήσει καθώς απομακρυνόμαστε χρονικά από την άτυχη στιγμή της απόρριψης του Ευρωσυντάγματος. Καθοριστικό ρόλο αναμένεται να παίξει το εάν η παρουσία των 12 νέων κρατών μελών στο ευρωπαϊκό οικοδόμημα και το κατά πόσον θα επηρεάσουν θετικά την ενοποιητική διαδικασία, ή θα αναδείξουν προβλήματα συγκατοίκησης στο εσωτερικό της Ένωσης.

¹⁵³ Pridam, Geoffrey (2007) "Change and Continuity in the European Union's political conditionality: Aims, Approach and Priorities", *Democratization*, Volume 14, No 3, pp 467

ΠΗΓΕΣ

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

1. Bartels Lorand (2005) *Human rights conditionality in the Eu's International Agreements*, Oxford university Press, Oxford.
2. Fraser Cameron (2004) *The Future Of Europe Integration and Enlargement*, Routledge, New York.
3. Kubicek Paul (2005) “ The application and acceptance of democratic norms in the eastward enlargement”, in Sjursen Helen *Enlargement Perspective*, Oslo Arena report, No 2/05

ΑΡΘΡΟΓΡΑΦΙΑ

4. Brusis, Martin (2005) “ The instrumental use of European Conditionality Regionalization in the Chech Republic and Slovakia” *East European Politics and Societies*, Vol 19, No 2, p.p 291-316.
5. Christou, George (2002) “ The European Union and Cyprus: The Power of attraction as a solution to the Cyprus Issue”, *Journal of Etnopolitics and Minority issues in Europe*, issue 2/2002 pp. 1-25.
6. Grabbe, Heather (2002) “ European Union Conditionality and the Acquis Communautaire” *International political science review*, Vol 23, No 3 pp. 249-268.
7. Keane, Rory (2005) “The Partnership – conditionality binary in the western Balkans : Promoting local ownership for sustainable democratic transition” *Cambridge Review of International Affairs*, Volume 18, Number 2, pp. 247-256.

8. Lavenex Sandra, Schimmelfennig Frank (2006) "Relations with the Wider Europe", *Journal of Common Market Studies*, Volume 44, Annual Review, pp. 137-154.
9. Mattli, Walter and Plumper Thomas (2004) "The internal value of external options. How the EU shapes the scope of Regulatory reforms in transition countries", *European Union politics*, p.p. 307-330
10. Nugent, Neil (2000) "EU Enlargement and the Cyprus problem" *Journal of Common Market Studies*, vol 38, No 1, pp. 131-150
11. Phinnemore, David (2006) "Beyond 25- The changing face of Eu enlargement : Commitment, Conditionality and the Constitutional Treaty", *Journal of the Southern Europe and the Balkans*, vol 8, Number 1, pp. 7-26.
12. Pippin, Christian (2004) "The Rocky Road to Europe: The EU's Stabilisation and Association Process for the Western Balkans and the Principle of Conditionality", *European Foreign Affairs Review* 9, pp 219-245
13. Pridham, Geoffrey (2007) "Change and Continuity in the European Union's political conditionality: Aims, Approach and Priorities", *Democratization*, Volume 14, No 3, pp 446-471.
14. Pridham, Geoffrey (2001) "Uneasy democratizations – Pariah regimes, Political conditionality and Reborn transition in Central and Eastern Europe, *Democratization*, Volume 8, Number 4. pp. 65-94
15. Schimmelfennig, Frank (2007) "European regional Organizations, political conditionality and democratic transformation in Eastern

Europe”, *East European Politics and Societies*, Vol 21, No 1 pp. 126-141.

16. Schimmelfennig Frank, Schwellnus Guido (2006) “Political Conditionality and Convergence: The EU’s impact on democracy, human rights and minority protection in central and eastern Europe”, *CEEISA conference*, Tartu, Estonia. Pp. 1-24.
www.eup.ethz.ch/people/schwellnus/papers/Schimmelfennig_Schwellnus.pdf

17. Schimmelfennig Frank, Sedelmeier Ulrich (2004) “Governance by Conditionality: EU rule transfer to the candidate countries of central and eastern Europe” *Journal of European Public Policy*, p. 661-679

18. Schimmelfennig Frank, Engert Stefan, Knobel Heiko (2003) “Costs, Commitment and Compliance: The impact of EU democratic conditionality on Latvia, Slovakia and Turkey”, *Journal of Common Market Studies*, vol 41, number 3, pp. 495-518.

19. Smith, Karen Elizabeth (1997) “The use of political conditionality in the EU’s relations with third countries: How effective?” Paper for the ECSA International Conference, Seattle.
aei.pitt.edu/2729/01/002732_1.PDF

20. Van Westering, Jolanda (2000) “Conditionality and EU Membership: The Cases of Turkey and Cyprus” *European Foreign Affairs Review*, vol 5, pp 95–118.

21. Χαρδαλούπας, Ανδρέας (2005) , Η Ένταξη Βουλγαρίας και Ρουμανίας στην Ευρωπαϊκή Ένωση, EKEM,
ekem.gr/policy_analysis/216/i-entaksi-boylgarias-kai-roymanias-stin-eyropaiki-enosi

ΙΣΤΟΣΕΛΙΔΕΣ

22. europa.eu/scadplus/leg/el/lvb/l14536.htm
23. ec.europa.eu/enlargement/enlargement_process/accesion_processes/index_el.htm
24. www.ec.europa.eu/enlargement/countries/index_el.htm
25. www.ec.europa.eu/enlargement/index_el.htm
26. europa.eu/scadplus/leg/el/lvb/r12650.htm
27. europa.eu/scadplus/leg/el/lvb/l14536.htm
28. europa.eu/scadplus/leg/el/lvb/e50025.htm
29. www.europarl.europa.eu/news/expert/infopress_page/030-10298-247-09-36-903-20060901IPR10245-04-09-2006-2006-false/default_el.htm
30. www.in.gr/innews/article.asp?lngEntityID=832993&lngDtrID=245,

ΚΟΙΝΟΤΙΚΗ ΝΟΜΟΘΕΣΙΑ

31. Συνθήκη για την προσχώρηση της Δημοκρατίας της Βουλγαρίας και της Ρουμανίας στην Ευρωπαϊκή Ένωση (2005) L 157 της 21ης Ιουνίου 2005
32. Συμφωνία Σταθεροποίησης και Σύνδεσης μεταξύ των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων και των κρατών μελών αφενός και της Δημοκρατίας της Κροατίας αφετέρου, L 026 της 28/01/2005 σ.0001-0002.

33. Κανονισμός (ΕΚ) αριθ. 2666/2000 του Συμβουλίου, της 5ης Δεκεμβρίου 2000, για την παροχή βοήθειας προς την Αλβανία, τη Βοσνία-Ερζεγοβίνη, την Κροατία, την Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γιουγκοσλαβίας και την πρώην Γιουγκοσλαβική Δημοκρατία της Μακεδονίας Επίσημη Εφημερίδα αριθ. L 306 της 07/12/2000 σ. 0001 - 0006

34. Κανονισμός (ΕΚ) 622/98 του Συμβουλίου της 16^{ης} Μαρτίου 1998 «σχετικά με τη βοήθεια στα υποψήφια κράτη στο πλαίσιο της προενταξιακής στρατηγικής και ιδίως για τη θέσπιση εταιρικών σχέσεων ενόψει της Προσχώρησης», ΕΕ L 85/ 1 της 20/03/1998

ΛΟΙΠΕΣ ΠΗΓΕΣ

35. Προσωπική Συνέντευξη με τον Υφυπουργό Άμυνας της Σερβίας Ντούσαν Σπασόγιεβιτς, 30/08/2007